

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ιστορία και Αρχαιολογία του
Αρχαίου Κόσμου: από την Προϊστορία έως την Ύστερη Αρχαιότητα»

Ειδίκευση «Κλασική Αρχαιολογία»

Αττικές Μελανόμορφες Λήκυθοι από τη Δωρεά της Ε.
Μαρτίνου στο Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της
Τέχνης του ΕΚΠΑ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Ναταλία Τσαμπάζογλου

Τριμελής Επιτροπή:

Ευρυδίκη Κεφαλίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Νικόλαος Δημάκης, Επίκουρος Καθηγητής ΕΚΠΑ

Βασιλική Σαριπανίδα, Tenured Research Associate, CReA- Patrimoine,
ULB

Αθήνα, 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....4

Περίληψη.....5

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Σχήμα και χρονολόγηση.....10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Εργαστήρια και Ζωγράφοι.....14

Ομάδα Ληκύθων με Μικρό Μαύρο Λαιμό.....14

Ομάδα του Δελφινιού.....14

Κατηγορία της Φανυλλίδος.....15

Ομάδα του Πετεινού.....16

Ζωγράφος της Σαπφούς και Ζωγράφος του Διόσφου.....16

Κατηγορία των Αθηνών 581.....17

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.....18

Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας.....19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Εικονογραφία.....22

Ζώα και μυθικά όντα.....22

Σκηνές με μορφές ανθρώπων/ πολεμιστές.....23

Ήρωες και θεοί.....26

Παραστάσεις με άρματα.....30

Παραστάσεις με ομοερωτικό περιεχόμενο.....33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Λήκυθοι λευκού βάθους με σχηματοποιημένα μοτίβα (Pattern lekythoi)

Λήκυθοι λευκού βάθους με σχηματοποιημένα μοτίβα.....36

Εδαφόχρωμες λήκυθοι με φυτικά κοσμήματα.....38

Λήκυθοι με μαύρο σώμα/ Μελαμβαφείς.....39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Χρήση ληκύθων.....40

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....45

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ.....47

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....92

ΕΙΚΟΝΕΣ.....100

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας δεν θα ήταν δυνατόν να επιτευχθεί χωρίς τη βοήθεια και τη συμβολή ορισμένων ανθρώπων, τους οποίους θα ήθελα να αναφέρω εδώ και να ευχαριστήσω. Πρώτη απ' όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω την επόπτριά μου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια κυρία Ευρυδίκη Κεφαλίδου, για την εμπιστοσύνη της, τις ουσιαστικές παρατηρήσεις και υποδείξεις της και τη συστηματική της καθοδήγηση σε όλο το διάστημα της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Ένα ευχαριστώ οφείλω και στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής, για τη συνεργασία και την παραχώρηση άδειας μελέτης του υλικού. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα υπόλοιπα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής, την κυρία Βασιλική Σαριπανίδα, Tenured Research Associate, CReA- Patrimoine, στο Université libre de Bruxelles, για τις συμβουλές και τις διορθώσεις της, και τον Επίκουρο Καθηγητή κύριο Νικόλα Δημάκη, για την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του.

Θα ήθελα, ακόμη, να ευχαριστήσω το προσωπικό του Μουσείου Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, τον διευθυντή του μουσείου Καθηγητή κύριο Πλάτωνα Πετρίδη, τη Δρ. Αλεξάνδρα Σφυρόερα, μέλος ΕΔΙΠ, τους συντηρητές κύριο Μισέλ Ρογκενμπούκε, κύριο Θεοδωρή Ζυγούρη, κυρία Μαρίνα Λεοντάρη και κυρία Μαντώ Παναγοπούλου, και τον φύλακα κύριο Χρήστο Τραγουδάρα για την άψογη συνεργασία καθ' όλη τη διάρκεια της μελέτης μου και την ανεκτίμητη βοήθειά τους, χωρίς την οποία δεν θα ήταν δυνατή η εκπόνηση της διπλωματικής.

Επιπλέον, χρειάζεται να ευχαριστήσω τους φίλους και συναδέλφους που με στήριξαν στην προσπάθειά μου. Ειδική μνεία αξίζει στις καλές μου φίλες, Βασιλική Λαγού, για την υποστήριξη και τις ιδέες της, και Γεωργία Μαυροειδή για τη βοήθειά της καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα, τη στήριξή της και τη μετάφραση της γερμανικής βιβλιογραφίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Γιάννη και Ιωάννα, και την αδερφή μου, Μυρτώ, για τη συμπαράσταση και την αγάπη τους σε όλη την πορεία μου ως τώρα.

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία μελετώνται οι μελανόμορφες λήκυθοι της Δωρεάς της κ. Ελένης Μαρτίνου στο Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του ΕΚΠΑ. Γίνεται αναλυτική περιγραφή τους και εξετάζονται ως προς το σχήμα και την εικονογραφία τους, ενώ γίνεται προσπάθεια να αποδοθούν σε συγκεκριμένους αγγειογράφους και να συνδεθούν με την παραγωγή συγκεκριμένων εργαστηρίων. Παράλληλα, τοποθετούνται σε ορισμένες χρονολογικές περιόδους. Ξεχωριστά παρουσιάζονται οι μελανόμορφες λήκυθοι λευκού βάθους με φυτικά και γραμμικά μοτίβα, οι εδαφόχρωμες λήκυθοι με φυτικά μοτίβα και οι μελαμβαφείς λήκυθοι. Τέλος, παρουσιάζονται συνοπτικά ορισμένες περιοχές στον ελλαδικό χώρο όπου έχουν έρθει στο φως μελανόμορφες λήκυθοι και διατυπώνονται κάποιες σκέψεις σχετικά με τη χρήση αυτών των αγγείων στην αρχαιότητα, τόσο ως ταφικών αγγείων όσο και ως απαραίτητων αντικειμένων για την καθημερινότητα.

Λέξεις κλειδιά: μελανόμορφες λήκυθοι, φυτικά μοτίβα, αρωματοδοχεία, ταφική χρήση, μαζική παραγωγή

Abstract

The subject of this paper is the study of the black-figure lekythoi of the donation of Mrs. Eleni Martinou to the Museum of Archeology and History of Art of the National and Kapodistrian University of Athens. The lekythoi are described in detail and are examined in terms of shape and iconography, while being attributed to certain painters and connected to the production of certain pottery workshops. Also, they are placed within chronological periods. The white-ground pattern lekythoi, the red-ground pattern lekythoi and the black-glaze lekythoi are examined separately. Finally, some sites on the Greek region are presented, where black-figure lekythoi have been found, and some thoughts on the use of these vessels in antiquity are expressed, concerning both their funerary aspect and their use in daily life.

Key words: black-figure lekythoi, pattern lekythoi, perfumed oil vessels, funerary use, mass production

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη έχει σαν θέμα τις μελανόμορφες ληκύθους της δωρεάς της κ. Ελένης Μαρτίνου στο Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, που εγκαινιάστηκε στις 22 Οκτωβρίου 2019. Η δωρεά αριθμεί οκτακόσια πενήντα πέντε αντικείμενα και περιλαμβάνει αγγεία και μεταλλικά αντικείμενα της Γεωμετρικής, Αρχαϊκής, Κλασικής, Ρωμαϊκής και Πρωτοβυζαντινής εποχής. Μεταξύ των αντικειμένων της συλλογής είναι μεταλλικά αγγεία, πήλινα ειδώλια, λυχνάρια, αρύβαλλοι, μελανόμορφες, ερυθρόμορφες και λευκές λήκυθοι κ.ά.

Τα εκθέματα οργανώνονται στην προθήκη του μουσείου σε πέντε ενότητες με γνώμονα όχι τη χρονολογική τους συνάφεια, αλλά κυρίως με βάση τη χρήση τους στην αρχαιότητα. Έτσι, στη μία ενότητα παρουσιάζονται ως προϊόντα στη βιτρίνα ενός αρχαιοπωλείου, στη δεύτερη υπονοείται η σχέση τους με το θάνατο, στην τρίτη εκτίθενται τα αντικείμενα σχετικά με τον καλλωπισμό, στην τέταρτη τονίζεται η μαζική παραγωγή ορισμένων εξ αυτών και τέλος στην πέμπτη ενότητα συγκεντρώνονται αντικείμενα της καθημερινότητας.

Δεν είναι γνωστές οι συνθήκες κάτω από τις οποίες βρέθηκαν τα αντικείμενα της συλλογής, καθώς πρόκειται για κάποιες από τις πολλές αρχαιότητες που διατίθεντο προς πώληση στο αρχαιοπωλείο του Ιωάννη Μαρτίνου και, όπως συμβαίνει συνήθως σε παρόμοιες περιπτώσεις πώλησης αρχαίων αντικειμένων, δεν είναι γνωστός ο τόπος εύρεσής τους ούτε και το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονταν.

Στην παρούσα μελέτη, από τα αντικείμενα της συλλογής, θα μας απασχολήσουν οι αττικές μελανόμορφες λήκυθοι, οι λήκυθοι λευκού βάθους με μελανόμορφη διακόσμηση με εικονιστικές παραστάσεις ή με μοτίβα και μία μελαμβαφής λήκυθος. Συνολικά θα παρουσιαστούν 62 λήκυθοι, οι 11 εκ των οποίων διατηρούνται σε αποσπασματική κατάσταση. Αν και δεν γνωρίζουμε τον τόπο εύρεσής τους, μπορούμε να υποθέσουμε ότι πιθανόν να προέρχονται από κάποιο νεκροταφείο και αυτό γιατί τα νεκροταφεία αποτελούν τους συνηθέστερους χώρους που υφίστανται εκτεταμένη σύληση και όπου βρίσκεται συχνά μεγάλος αριθμός αττικών ληκύθων, καθώς τα αγγεία αυτά έχουν και ταφική χρήση. Επιπλέον, παρόλο που οι λήκυθοι είναι ως επί το πλείστον συγκολλημένες, η κατάσταση της διατήρησής τους είναι τέτοια που επιτρέπει την σχεδόν πλήρη ανασύσταση των αγγείων.

Οι λήκυθοι που θα παρουσιαστούν στη συνέχεια χρονολογούνται από τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. έως περίπου τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Η παρουσίασή τους διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια, στο πρώτο μέρος της μελέτης, ενώ στο τέλος γίνεται αναλυτική περιγραφή τους με τη μορφή καταλόγου.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα σχήματα των ληκύθων που μας απασχολούν εδώ με χρονολογική ταξινόμηση. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται μια

συνοπτική αναφορά στους ζωγράφους και τα εργαστήρια στα οποία αποδίδονται οι λήκυθοι της παρούσας μελέτης και παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Η απόδοση των ληκύθων σε συγκεκριμένα εργαστήρια γίνεται με βάση το σχήμα και τη διακόσμησή τους, στις περιπτώσεις που αυτό είναι δυνατόν.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η εικονογραφία, με τις παραστάσεις να είναι ομαδοποιημένες ανάλογα με το περιεχόμενό τους, στις εξής υποενοότητες: ζώα και μυθικά όντα, θνητοί και πολεμιστές, ήρωες και θεοί, παραστάσεις με άρματα και παραστάσεις με ομοερωτικό περιεχόμενο. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται ξεχωριστά οι λήκυθοι λευκού βάρους με σχηματοποιημένα μοτίβα (φυτικά ή γραμμικά), καθώς και μία λήκυθος με φυτικά μοτίβα και βάρους στο χρώμα του πηλού και μία μελαμβαφής λήκυθος. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρονται συνοπτικά ορισμένες θέσεις στον ελλαδικό χώρο όπου βρέθηκαν λήκυθοι και σχολιάζεται ο τρόπος με τον οποίο αυτές χρησιμοποιούνταν στην αρχαιότητα.

Η λήκυθος φαίνεται πως ήταν το κατεξοχήν αγγείο για άρωμα και μάλιστα οι πρώτες απεικονίσεις της στην τέχνη είναι σε σκηνές αγοραπωλησίας αρωμάτων.¹ Ο όρος λήκυθος περιγράφει γενικά ένα αγγείο για αρωματικά έλαια, με διάφορες μορφές.² Η παλαιότερη αναφορά βρίσκεται στην Οδύσσεια³, όταν η Ναυσικά λαμβάνει έλαιο μέσα σε μία χρυσή λήκυθο. Ως αρωματοδοχείο αναφέρεται και στον *Πλοῦτο* του Αριστοφάνη.⁴ Δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα αν στην αρχαιότητα ο όρος «λήκυθος»⁵ χρησιμοποιούνταν για να περιγράψει το ίδιο αγγείο που οι αρχαιολόγοι ονομάζουν λήκυθο ή κάποιο άλλο αγγείο για αρωματικό έλαιο ή ίσως διάφορους τύπους αρωματοδοχείων. Για παράδειγμα, παρατηρούμε ότι ένας αρύβαλλος με την υπογραφή του Δούριδος φέρει γραπτή επιγραφή πριν την όπτηση που χαρακτηρίζει το αγγείο «λήκυθο» (ΑΣΟΠΟΔΟΡΩ ΗΕ ΛΕΓΥΘΟΣ).⁶ Συναντάμε τη λήκυθο και στην εικονογραφία, συνήθως σε χέρια γυναικών, συχνά σε σκηνές της καθημερινής ζωής, ενώ ο αρύβαλλος εμφανίζεται κυρίως στα χέρια ανδρών.⁷

Όπως προαναφέρθηκε, εκτός από τη χρήση της στην καθημερινή ζωή ως μυροδοχείου, η λήκυθος βρίσκεται πολύ συχνά και σε ταφικά συμφραζόμενα. Στην κωμωδία του Αριστοφάνη *Ἐκκλησιάζουσαι* η λήκυθος αναφέρεται ως απαραίτητο στοιχείο για την πρόθεση του νεκρού σώματος, μαζί με το ιμάτιο και το στεφάνι, και προσδιορίζεται ως αγγείο για τους νεκρούς.⁸ Είτε χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια της ταφικής τελετής, είτε τοποθετείται στον τάφο ως κτέρισμα, είτε και τα δύο. Δεν γνωρίζουμε αν οι λήκυθοι που βρέθηκαν σε τάφους κατασκευάστηκαν αποκλειστικά για αυτόν τον σκοπό, το πιθανότερο είναι, ωστόσο, ότι, τουλάχιστον σε κάποιες

¹ Algrain κ.ά. 2008, 150. Το θέμα αυτό εμφανίζεται στην εικονογραφία λίγο πριν το 500 π.Χ.

² Oakley 2004, 4.

³ Ομήρος, *Οδύσσεια* ζ, 79.

⁴ Αριστοφάνης, *Πλοῦτος*, 801-811.

⁵ Για την ετυμολογία της λέξης «λήκυθος» βλ. Elferink 1934, 21-48.

⁶ ABL 133. Jubier- Gallinier 2014, 48.

⁷ Boardman 1974, 219. Algrain κ.ά. 2008, 159-161.

⁸ Αριστοφάνης, *Ἐκκλησιάζουσαι*, 535-538, 996, 1030, 1098.

περιπτώσεις, πρώτα χρησιμοποιούνταν στην καθημερινότητα και ύστερα κατέληγαν στους τάφους.⁹ Μία μόνο κατηγορία ληκύθων φαίνεται πως είχε αποκλειστικά ταφική χρήση, οι αττικές λευκές λήκυθοι του 5^{ου} αιώνα.¹⁰ Στο συμπέρασμα αυτό οδηγούν αφενός, η τεχνική κατασκευής τους, με τη λευκή τους επιφάνεια από καολίνη και τα εξίτηλα επίθετα ορυκτά χρώματα της διακόσμησης, που εύκολα φθείρεται, και αφετέρου, οι παραστάσεις τους, που απεικονίζουν θέματα σχετικά με τον θάνατο και τις ταφικές τελετές.¹¹

Ιστορικό έρευνας

Το βασικότερο έργο σχετικά με τις μελανόμορφες ληκύθους είναι η μελέτη της Haspels *Attic Black-Figure Lekythoi*, του 1936, όπου περιγράφονται αναλυτικά τα σχήματα των μελανόμορφων ληκύθων και η εξέλιξή τους μέσα στον χρόνο και παρουσιάζονται οι κεραμείς που ασχολήθηκαν με την παραγωγή αυτών των αγγείων, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Τη μελέτη αυτή έρχεται να συμπληρώσει το έργο της Kurtz *Athenian White Lekythoi: patterns and painters* του 1975, όπου εξετάζονται οι λήκυθοι λευκού βάθους και αυτές με τα φυτικά ή γραμμικά μοτίβα. Και εδώ γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στους κεραμείς που ασχολήθηκαν με την κατασκευή τους, ενώ περιγράφονται αναλυτικά τα διακοσμητικά μοτίβα που συναντώνται σε αυτή την κατηγορία αγγείων. Με τις λευκές ληκύθους ασχολείται και ο Oakley στο *Picturing Death in Classical Athens: the Evidence of the White Lekythoi* του 2004, αλλά εδώ δίνεται έμφαση στις λευκές ληκύθους με πολύχρωμη διακόσμηση και κυρίως στην εικονογραφία τους. Τέλος, σημαντική για τη μελέτη των μελανόμορφων ληκύθων, των ληκύθων λευκού βάθους με φυτικά μοτίβα, αλλά και τη μελέτη ενός εργαστηρίου είναι και η διδακτορική διατριβή της Παναρίτη του 2017 σχετικά με τον Ζωγράφο της Μέγαιρας.

Μεγάλη σημασία έχουν και οι δημοσιεύσεις από ανασκαφές όπου βρέθηκαν λήκυθοι, καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις μπορούμε να γνωρίζουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο βρέθηκαν αυτά τα αγγεία και άρα να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνταν στην αρχαιότητα. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι δημοσιεύσεις από την ανασκαφή του Κεραμεικού, όπου βρέθηκε μεγάλος αριθμός ληκύθων, μελανόμορφων, ερυθρόμορφων και λευκών, στο αρχαίο νεκροταφείο.¹² Επιπλέον, στη μελέτη των ληκύθων συμβάλλει και η δημοσίευση της ανασκαφής της Αρχαίας Αγοράς της Αθήνας, όπου αναφέρονται και λήκυθοι που βρέθηκαν σε μη ταφικά περιβάλλοντα.¹³ Τις δημοσιεύσεις ανασκαφών συμπληρώνουν άρθρα διαφόρων μελετητών σχετικά με τις ληκύθους, όπου συνήθως δίνεται έμφαση στην

⁹ Βλ. Algrain κ.ά. 2008, 151, όπου γίνεται λόγος για τη χρήση των ληκύθων ως μυροδοχείων στην καθημερινότητα.

¹⁰ Τιβέριος 1996, 18.

¹¹ Boardman 2010, 138. Τιβέριος 1996, 45.

¹² *Kerameikos IX*.

¹³ *Agora XXIII*

εικονογραφία τους και στην ταφική τους χρήση. Τέλος, η μελέτη των ληκύθων συνδυάζεται και με τη μελέτη των αρωμάτων¹⁴, τα οποία αφενός περιέχονταν μέσα στις ληκύθους και αφετέρου απεικονίζονται σε παραστάσεις πάνω σε ληκύθους, γεγονός που αντανακλά ως έναν βαθμό και τη χρήση τους σε διάφορες πτυχές της καθημερινότητας.

¹⁴ Βλ. ενδεικτικά Lallemand 2008.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Σχήμα και Χρονολόγηση

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, οι λήκυθοι που εξετάζονται χρονολογούνται στο διάστημα από τα μέσα του 6^{ου} έως τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Είναι όλες μικρού μεγέθους (η μεγαλύτερη έχει ύψος 23 εκ.) και ανήκουν σε όλους τους τύπους ληκύθων του μελανόμορφου ρυθμού, τον τύπο Δηιάνειρας, τον τύπο με ώμο και τον κυλινδρικό τύπο.

1. Τύπος Δηιάνειρας

Ο πρωιμότερος (αρχές 6^{ου} αιώνα π.Χ.) είναι ο τύπος Δηιάνειρας, που εμπνέεται πιθανόν από τα κορινθιακά αλάβαστρα.¹⁵ Έχει σώμα ωοειδές, χείλος σε σχήμα εχίνου και βάση σε σχήμα ανεστραμμένου εχίνου. Επιπλέον, ακριβώς κάτω από το στόμιο σχηματίζεται ένας δακτύλιος σε έντονο ανάγλυφο, για να εμποδίζει το έλαιο να κυλά προς τα κάτω. Στον τύπο αυτό η διακόσμηση αρχικά περιτρέχει το αγγείο, αλλά προς τα μέσα του 6ου αιώνα π.Χ. περιορίζεται σε μία μετόπη στο μπροστινό μέρος, ενώ η υπόλοιπη επιφάνειά του καλύπτεται εξ ολοκλήρου από μελανό επίχρισμα. Ακόμη, η λαβή παύει να είναι κυκλική, τοποθετημένη ψηλά στο σώμα του αγγείου, αλλά στο κάτω μέρος της μεγαλύτερη επιφάνεια ακουμπά στο σώμα του αγγείου.¹⁶ Παραλλαγή του τύπου αυτού είναι ο τύπος υπό-Δηιάνειρας, στον οποίο ανήκουν οι δύο πρωιμότερες από τις ληκύθους που εξετάζονται (**αρ. κατ. 1 και 2**). Στην περίπτωση αυτή προστίθεται και ένας μικρός λαιμός πάνω από το σώμα, ενώ ο δακτύλιος μικραίνει και γίνεται μια χαμηλή προεξοχή. Από αυτήν την παραλλαγή προέρχεται και η ομάδα των «ληκύθων με μικρό μαύρο λαιμό» (Little Black Neck Lekythoi)¹⁷, όπου, όπως δηλώνει και η ονομασία τους, ολόκληρη η επιφάνεια του λαιμού και του στομίου είναι καλυμμένη με μελανό επίχρισμα.

2. Τύπος με ώμο

Η λήκυθος με ώμο είναι ένα σχήμα καθαρά αττικό¹⁸, που εμφανίζεται στο β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ. στην Αθήνα.¹⁹ Στον τύπο αυτόν ο λαιμός διακρίνεται σαφώς από το σώμα του αγγείου και παραμένει άβαφος στις περισσότερες ληκύθους. Το σώμα είναι πιο φαρδύ στο πάνω μέρος και στενεύει προς τα κάτω, όπου στηρίζεται σε μία βάση σε σχήμα ανεστραμμένου εχίνου, ενώ η λαβή είναι κοίλη και σταματά στον ώμο. Πρόκειται για έναν τύπο που διατηρεί ορισμένα χαρακτηριστικά από τον τύπο

¹⁵ *ABL*, 1. Η Haspels (*ABL*, 1, υποσημ. 2) αναφέρει ότι υπάρχουν και κορινθιακές λήκυθοι αυτού του τύπου, αλλά είναι όλες υστερότερες από τις αντίστοιχες αττικές. Και ο Ure (1927, 41) αναφέρει ότι ο τύπος Δηιάνειρας κατάγεται από την Κόρινθο. Για τον τύπο αυτόν βλ. και *Agora* XXIII, 43. Mannack 2006, 1, 3.

¹⁶ *ABL*, 6

¹⁷ *ABL*, 28. *ABV*, 454

¹⁸ *ABL*, 1. Βλ. και Mannack 2006, 1,3.

¹⁹ *Agora* XXIII, 44.

Διάνειρας, αλλά χρησιμοποιεί τον τονισμένο ώμο από άλλα αγγεία, όπως η υδρία.²⁰ Αρχικά, στον τύπο αυτόν διατηρείται ο ανάγλυφος δακτύλιος, αλλά σε πολύ χαμηλότερο ανάγλυφο, ενώ ακριβώς από κάτω του προστίθεται μια φαρδιά μελανή ταινία, η οποία εξαφανίζεται γύρω στο 540 π.Χ.²¹ Παραλλαγή αυτού του χαρακτηριστικού συναντάμε στη λήκυθο με **αρ. κατ. 4**, όπου ο δακτύλιος έχει πλέον εξαφανιστεί και τη θέση του έχει πάρει μια λεπτή ανάγλυφη γραμμή, πάνω από την οποία βρίσκεται μια λεπτή κόκκινη ταινία. Οι λήκυθοι χωρίς δακτύλιο και με λεπτή κόκκινη ταινία χρονολογούνται περίπου το 540-530 π.Χ. και είναι σχεδόν σύγχρονες με τις ληκύθους που ανήκουν στον τύπο με ώμο με ανάγλυφο δακτύλιο και μελανή ταινία. Αλλά, σε αυτήν την περίπτωση, ο ώμος έχει μικρότερη κλίση και μεγαλύτερη και πιο οριζόντια επιφάνεια, με αποτέλεσμα να μπορεί να δεχτεί μεγαλύτερα και πλουσιότερα διακοσμητικά μοτίβα. Μειώνεται, ωστόσο, το μέγεθος της κύριας παράστασης, έτσι ώστε να χωρέσει στην περιορισμένη επιφάνεια του σώματος του αγγείου, το οποίο στενεύει προς τη βάση.²²

Ένας τύπος ληκύθου με ώμο που θα συνεχίσει να παράγεται και μετά την επικράτηση του κυλινδρικού τύπου είναι ο τύπος των ληκύθων της Κατηγορίας της Φανυλλίδος.²³ Πρόκειται για ληκύθους με ώμο, μεσαίου περίπου μεγέθους, με στόμιο με σχήμα εχίνου, ώμο με κλίση και μεγάλη επιφάνεια, κωνικό σώμα και βάση με σχήμα ανεστραμμένου εχίνου.

Με βάση τα όσα διατυπώθηκαν παραπάνω, παρατηρούμε ότι τον 6^ο αιώνα π.Χ. κανένας τύπος ληκύθου δεν έχει ακόμη οριστικοποιηθεί, καθώς τα κεραμικά εργαστήρια σπάνια εξειδικεύονται στην παραγωγή ληκύθων.²⁴ Επομένως, αυτήν την περίοδο παρατηρείται μεγάλη ποικιλία, τόσο ως προς το σχήμα όσο και ως προς τη διακόσμηση των αγγείων αυτών.²⁵

3. Τύπος με ώμο και κυλινδρικό σώμα και παραλλαγές του

Γύρω στο 530 π.Χ. εμφανίζονται λήκυθοι με αρκετές παραλλαγές στο σχήμα και αρχίζει να κυριαρχεί η λήκυθος με ώμο και κυλινδρικό σώμα.²⁶ Πρόκειται για ένα αγγείο που συναντάμε συχνά- αλλά όχι μόνο- σε τάφους. Μάλιστα, η λήκυθος είναι

²⁰ *ABL*, 7

²¹ *ABL*, 7 και 19, όπου αναφέρεται ότι αργότερα εξαφανίζεται και ο δακτύλιος, με εξαίρεση τις ληκύθους ενός εργαστηρίου, στις οποίες, όμως, έχει μετατραπεί σε ένα χαμηλό έξαρμα.

²² *ABL*, 33

²³ Βλ. παρακάτω Κεφάλαιο Δεύτερο.

²⁴ Η εξειδίκευση ορισμένων κεραμικών εργαστηρίων στην παραγωγή μελανόμορφων και λευκών ληκύθων πραγματοποιήθηκε κατά τον 5^ο αιώνα π.Χ. με τους ληκυθογράφους, οι οποίοι παρήγαγαν μαζικά μικρές ληκύθους, χαμηλότερης ποιότητας, με πανομοιότυπο σχήμα και διακόσμηση. Για τους ληκυθογράφους βλ. ενδεικτικά Boardman 2001, 168-173 και *ABL*, 69-191.

²⁵ *ABL*, 28

²⁶ *ABL*, 41. Βλ. και Mannack 2006, 6.

το πιο κοινό μελανόμορφο αγγείο στην Αγορά της Αθήνας, κυρίως κατά την περίοδο 510-480 π.Χ., οπότε πολλοί τεχνίτες ειδικεύονταν σε αυτό το σχήμα.²⁷

Στο σχήμα αυτό ο λαιμός και ο ώμος διαμορφώνονται σαν μια συνεχής καμπύλη, το στόμιο είναι χοανοειδές ή καλυκωτό και το χείλος σχεδόν επίπεδο, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις δεν καλύπτεται από μελανό επίχρισμα στην επιφάνειά του. Ο λαιμός είναι ψηλός και σχηματίζει μια ενιαία καμπύλη με τον ώμο, ο οποίος με τη σειρά του ενώνεται με το σώμα σχηματίζοντας μια ελαφριά καμπύλη.²⁸ Τέλος, η βάση είναι συνήθως διβαθμιδωτή δισκοειδής με κατατομή σπείρας στο κάτω μέρος.

Το νέο αυτό σχήμα παρέχει στον αγγειογράφο μεγαλύτερη επιφάνεια για την παράσταση και γίνεται το κυρίαρχο σχήμα ληκύθου. Η διακόσμηση περιλαμβάνει κάποιο μοτίβο στην ένωση ώμου και σώματος, όπως π.χ. αβακωτό, μαϊάνδρο ή σειρές στιγμών, και ο ώμος διακοσμείται με ανθέμια, γλώσσες και μπουμπουκία λωτού.²⁹ Η παράσταση τοποθετείται στο σώμα και μελανό επίχρισμα καλύπτει το κάτω μέρος του αγγείου.³⁰ Στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. ο βασικός ληκυθογράφος είναι ο Ζωγράφος του Εδιμβούργου, ενώ στην Αγορά της Αθήνας βρέθηκαν και πολλές λήκυθοι της Κατηγορίας της Φανυλλίδος και της Ομάδας του Πετεινού, οι οποίες συνεχίζουν και τον επόμενο αιώνα, οπότε η λήκυθος γίνεται ένα πολύ δημοφιλές αγγείο.³¹

Παράλληλα με το κυλινδρικό σχήμα, κυκλοφορεί και ο λεγόμενος συμβιβαστικός τύπος (Compromise type). Πρόκειται για ληκύθους με σώμα παλαιότερου τύπου ή σώμα που μοιάζει με το κυλινδρικό, αλλά στενεύει απότομα στο κάτω μέρος, όπως στις παλαιότερες ληκύθους με ώμο, και έχει βάση με σχήμα ανεστραμμένου εχίνου. Ο τύπος αυτός δεν συνεχίζει πολύ μετά το διάστημα 520-500 π.Χ.³² Υπάρχουν, όμως, και παραλλαγές και κυκλοφορούν και λήκυθοι με πιο λεπτό σώμα, κυρίως στα τέλη του 6ου αιώνα π.Χ.³³ Επιπλέον, στο εξής γίνεται συνήθεια να διακοσμείται το βάθος των παραστάσεων με φυλλοφόρα κλαδιά κισσού, τα οποία συχνά δεν σχετίζονται με το θέμα της απεικονιζόμενης σκηνής.³⁴

Παρά τις όποιες παραλλαγές, από την τελευταία δεκαετία του 6^{ου} αιώνα π.Χ. κυριαρχεί η λήκυθος με ψηλό κυλινδρικό σώμα και πλέον συγκεκριμένα κεραμικά εργαστήρια αρχίζουν να ειδικεύονται στην κατασκευή ληκύθων.³⁵ Υπάρχουν τρεις παραλλαγές σε αυτό το σχήμα. Η πιο συνηθισμένη είναι αυτή που καμπυλώνει ελαφρώς κάτω από τον ώμο και έχει διβαθμιδωτή δισκοειδή βάση με κατατομή

²⁷ *Agora XXIII*, 43.

²⁸ Ο τύπος με την έντονη ακμή στην ένωση ώμου και σώματος εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά γίνεται λιγότερο δημοφιλές. *ABL*, 42.

²⁹ *ABL*, 43-44.

³⁰ *Agora XXIII*, 45.

³¹ *Agora XXIII*, 45.

³² *ABL*, 48.

³³ *ABL*, 55.

³⁴ *ABL*, 49, υποσημ. 3.

³⁵ *ABL*, 57.

σπείρας στο κάτω μέρος. Η βάση αυτή έχει ήδη εμφανιστεί σε ληκύθους από το 520 π.Χ. περίπου³⁶ και σε μεγαλύτερα αγγεία ήδη από τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ.³⁷ Η δεύτερη παραλλαγή συνηθίζεται για μικρότερες ληκύθους, δεν έχει καμπύλη κάτω από τον ώμο και η βάση είναι δίβαθμη με μία εγχάρακτη αυλάκωση στην άνω επιφάνειά της.³⁸ Ο τρίτος τύπος κυλινδρικής ληκύθου έχει σώμα που δεν στενεύει, αλλά κατεβαίνει σχεδόν κάθετα προς τη βάση και ενώνεται με αυτήν με μία μεγάλη καμπύλη. Δημιουργείται, έτσι, μεγαλύτερη επιφάνεια για την παράσταση. Ο τύπος αυτός χρησιμοποιείται κυρίως από τον Ζωγράφο του Εδιμβούργου.³⁹

Τέλος, υπάρχει και ο τύπος της κυλινδρικής ληκύθου με στόμιο σε σχήμα καμινάδας. Πρόκειται για ληκύθους με μικρότερο μέγεθος που ξεκίνησαν από το Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας, περίπου στο 470 π.Χ. και δεν γνώρισαν ιδιαίτερη διάδοση.⁴⁰ Ληκύθους με αυτό το σχήμα κατασκευάζει και το Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονος και ο Ζωγράφος του Εμπορίου.

³⁶ *ABL*, 69, υποσημ. 2.

³⁷ Για παράδειγμα, αμφορείς τύπου Α.

³⁸ *ABL*, 70.

³⁹ *ABL*, 76. Πολλές λήκυθοι αυτού του ζωγράφου έχουν λευκό βάθος, και ίσως αυτός να ήταν ο δημιουργός αυτής της τεχνικής.

⁴⁰ Παναρίτη 2017, 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Εργαστήρια και Ζωγράφοι

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι αγγειογράφοι και τα εργαστήρια όπου αποδίδονται οι λήκυθοι που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη. Στις περιπτώσεις που μία λήκυθος αποδίδεται σε έναν συγκεκριμένο αγγειογράφο, μπορούμε να διακρίνουμε καλύτερα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τις τεχνοτροπίας του. Ωστόσο, στις περισσότερες ληκύθους της παρούσας μελέτης η απόδοση γίνεται σε εργαστήρια ή ομάδες αγγείων, και αυτό γιατί σε αυτές τις περιπτώσεις είναι δύσκολο να διακρίνουμε το στυλ του κάθε αγγειογράφου. Άλλωστε, οι μελανόμορφες λήκυθοι παράγονταν ως επί το πλείστον σε μεγάλα εργαστήρια, στα οποία μπορεί να εργάζονταν πολλοί ζωγράφοι, και τα οποία κατασκεύαζαν αγγεία με ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα το σχήμα. Με βάση, λοιπόν, αυτά τα γενικά χαρακτηριστικά γίνεται εδώ η απόδοση των ληκύθων σε εργαστήρια. Η παρουσίαση των εργαστηρίων θα γίνει με κατά το δυνατόν χρονολογική σειρά.

- Ομάδα Ληκύθων με Μικρό Μαύρο Λαιμό

Η ομάδα (**αρ. κατ. 1**) αυτή προέρχεται από τις ληκύθους του Ζωγράφου του Φάρεως και περιλαμβάνει ληκύθους με σχήμα Υπό-Δηιάνειρας, με ωοειδές σώμα και λαιμό, ο οποίος είναι καλυμμένος με μελανό επίχρισμα, γεγονός που δίνει στην ομάδα το όνομά της. Στον λαιμό των ληκύθων αυτών σχηματίζεται ένας δακτύλιος, ο οποίος έχει γίνει πλέον ένα χαμηλό έξαρμα, και η διακόσμηση τοποθετείται σε μετόπη στο σώμα του αγγείου.⁴¹

- Ομάδα του Δελφινιού

Πρόκειται για μία ομάδα ληκύθων με ώμο, μικρού μεγέθους, που σχετίζεται με αυτές του τύπου υπό- Δηιάνειρας (**αρ. κατ. 1 και 4**). Παίρνει το όνομά της από δύο δελφίνια που διακοσμούν συνήθως τον ώμο, ενώ κάτω από τον λαιμό τοποθετείται μία μελανή ταινία.⁴² Η Ομάδα του Δελφινιού περιλαμβάνει κυρίως, ή αποκλειστικά, ευβοϊκά προϊόντα.⁴³ Η λήκυθος με **αρ. κατ. 1** παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με δύο ληκύθους τις οποίες η Haspels αποδίδει στην Ομάδα του Δελφινιού.⁴⁴ Και οι δύο απεικονίζουν μία σειρήνα με ανοιχτά φτερά με κατεύθυνση προς τα δεξιά. Η μία από αυτές, που παρουσιάζει και τη μεγαλύτερη ομοιότητα με τη λήκυθο με **αρ. κατ. 1**, είναι μία λήκυθος από τη Χαλκίδα, την οποία και ο Beazley αποδίδει στην Ομάδα του Δελφινιού και στην Κατηγορία των ληκύθων με μαύρο λαιμό (Blackneck Class).⁴⁵ Οι δύο λήκυθοι έχουν παρόμοιο σχήμα, διακόσμηση και μικρό μαύρο λαιμό.

⁴¹ *ABL*, 26-27. Βλ. και Mannack 2006, 14

⁴² *ABL*, 14-15. Βλ. και Mannack 2006, 14.

⁴³ *Σίνδος* II, 178 και υποσημ. 639.

⁴⁴ *ABL*, 28 και 194, αρ. 13. *BAPD* 390004

⁴⁵ *Para*, 199, αρ. 24.

Ωστόσο, η λήκυθος από τη Χαλκίδα έχει φαρδύτερο σώμα και στόμιο, μεγαλύτερο δακτύλιο κάτω από το στόμιο και φέρει τις χαρακτηριστικές, για τον τύπο Δηιάνειρας, εναλλάξ κόκκινες και μελανές γλώσσες κάτω από τον δακτύλιο. Ακόμη, στη λήκυθο της Χαλκίδας η σειρήνα έχει το κεφάλι στραμμένο προς τα αριστερά. Παρά τις διαφορές τους, είναι φανερό ότι υπάρχει μία σχέση μεταξύ των δύο αυτών ληκύθων και με βάση τις ομοιότητές τους στο σχήμα και τη διακόσμηση, η λήκυθος με **αρ. κατ.1** μπορεί να αποδοθεί στην Ομάδα του Δελφινιού ή κοντά σε αυτή.

Κοντά σε αυτήν την ομάδα βρίσκεται και η Ομάδα του Χοντρού Δρομέα, μια ομάδα ληκύθων με κάπως πρόχειρο σχέδιο που διακοσμείται με έναν άνδρα που τρέχει ανάμεσα σε δύο άλλους άνδρες (Fat Runner Group).⁴⁶

- Κατηγορία της Φανυλλίδος

Η ομάδα αυτή (**αρ. κατ. 9 και 10**) περιλαμβάνει ληκύθους με όμοιο σχήμα, που συνεχίζει τον παλαιό, κάπως παλιομοδίτικο πλέον, τύπο της ληκύθου με ώμο με κωνικό σώμα.⁴⁷ Αλλά, οι λήκυθοι αυτής της ομάδας έχουν λίγο πιο λεπτό σχήμα από αυτές του παλαιότερου τύπου και το σώμα στενεύει αμέσως μετά τη διακοσμητική παράσταση. Η βάση είναι κωνική και το στόμιο χοανοειδές. Η Κατηγορία της Φανυλλίδος χρονολογείται περίπου στα τέλη 6^{ου} αιώνα π.Χ. και παίρνει το όνομά της από μία λήκυθο στη Δήλο με αναθηματική επιγραφή προς την Ήρα από τη Φανυλλίδα.⁴⁸ Στην ομάδα υπάρχουν διάφορα στυλ και διάφοροι ζωγράφοι. Αγαπητό θέμα είναι ο Διόνυσος καθιστός, κρατώντας κέρας, ανάμεσα σε οφθαλμούς.⁴⁹ Ο ώμος διακοσμείται συνήθως με πλοχμό από μπουμπούκια λωτού ή με όρθια ανθέμια που ανάμεσά τους έχουν κάθετες γραμμές που μοιάζουν με θαυμαστικά. Σε έναν άλλο τύπο, κοντά στην Κατηγορία της Φανυλλίδος, ο ώμος διακοσμείται με ένα μόνο ανθέμιο πάνω σε δύο μικρούς κύκλους, ανάμεσα σε δύο θεατές.⁵⁰ Στην Κατηγορία της Φανυλλίδος ανήκει η Ομάδα του Οπλισμού (Arming Lekythoi), η οποία αποτελείται από ληκύθους που εικονίζουν έναν οπλίτη να φορά περικνημίδες, συνοδευόμενο από άλλες μορφές (γυναίκα, άνδρες με δόρατα).⁵¹ Σχετίζεται, επίσης, και με την Ομάδα του Πετεινού.⁵² Οι περισσότερες λήκυθοι της Κατηγορίας της Φανυλλίδος φαίνεται πως εξάγονταν κυρίως στην Ιταλία.⁵³

⁴⁶ *ABL*, 16.

⁴⁷ *Agora* XXIII, 45-46. Βλ. και Mannack 2006, 17-20.

⁴⁸ *ABL*, 63.

⁴⁹ *ABL*, 64. *ABL*, 63-67, 201-205. Για την Κατηγορία της Φανυλλίδος και τις παραστάσεις που συναντώνται σε αυτήν βλ. Giudice 1983 και *ABV*, 463-466. Για λήκυθο της κατηγορίας με Διόνυσο ανάμεσα σε οφθαλμούς και τη χαρακτηριστική διακόσμηση του ώμου βλ. και *Délos* X, πίν. XLI, εικ. 548.

⁵⁰ *ABL*, 66. Για αυτή τη διακόσμηση του ώμου βλ. ενδεικτικά *ABL*, 204-205. *CVA* Malibu, J. Paul Getty Museum 2, πίν. 67, εικ. 1-3 [A. Clarck]. *BAPD* 44832.

⁵¹ *ABL*, 64. Giudice 1983, 35-36.

⁵² Η Haspels (*ABL*, 68) αναφέρει ότι η Κατηγορία της Φανυλλίδος φτάνει στη μέγιστη ακμή της περίπου το 500 π.Χ., αλλά συνεχίζει και μετά το 490 π.Χ. Στις δύο αυτές ομάδες συναντάμε τυποποιημένες σκηνές στη διακόσμηση και στο εξής ξεκινάει η μαζική παραγωγή των μελανόμορφων

- Ομάδα του Πετεινού

Η Ομάδα του Πετεινού τοποθετείται χρονικά στα τέλη του 6^{ου} και τις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ.⁵⁴ και περιλαμβάνει κυρίως ληκύθους με ώμο, μικρού μεγέθους (**αρ. κατ. 6, 7, 8**). Παίρνει το όνομά της από τη διακόσμηση του ώμου, όπου αποδίδεται πετεινός με μεγάλη ουρά ζωγραφισμένος ανάμεσα σε φύλλα κισσού.⁵⁵ Σύνηθες θέμα διακόσμησης για την ομάδα αυτή είναι μία μορφή ανάμεσα σε οφθαλμούς, μοτίβο το οποίο δανείζεται από την Κατηγορία της Φανυλλίδος, με την οποία έχει άμεση σχέση.⁵⁶ Τα περισσότερα αγγεία της Ομάδας του Πετεινού έχουν βρεθεί στην Αθήνα και στον ελλαδικό χώρο, αν και υπάρχουν και μερικά στην Ιταλία και ακόμη περισσότερα στη Μαύρη Θάλασσα.⁵⁷

- Ζωγράφος της Σαφούς και Ζωγράφος του Διόσφου

Οι Ζωγράφοι της Σαφούς και του Διόσφου συνδέονται και ίσως εργάζονταν στο ίδιο εργαστήριο, που αναπτύχθηκε στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Θεωρούνται συνήθως μαθητές του Ψίακος. Ζωγραφίζουν ληκύθους με κυλινδρικό σώμα, καμπύλη στην ένωση λαιμού και ώμου και βάση διβαθμιδωτή δισκοειδή.⁵⁸ Επιπλέον, χρησιμοποιούν συχνά το λευκό βάθος⁵⁹ και την τεχνική Six, της οποίας είναι βασικοί εκπρόσωποι⁶⁰, ενώ έχουν ομοιότητες ως προς την τεχνοτροπία.⁶¹ Οι λήκυθοι του εργαστηρίου αυτών των ζωγράφων συχνά διακοσμούνται στο κάτω μέρος με μία μελανή και δύο εξηρημένες ταινίες.⁶²

Ο Beazley παρατήρησε ότι αυτοί οι δύο ζωγράφοι έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά και ζωγραφίζουν ληκύθους με παρόμοιο σχήμα, αλλά ξεχώρισε δύο διαφορετικά χέρια και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι και οι δύο εργάζονταν στο ίδιο εργαστήριο για τον κεραμέα του Διόσφου, τον κατασκευαστή των ληκύθων της Ομάδας του Μικρού Λιονταριού και με σχήμα DL. Η Jubier-Galinier, ωστόσο,

ληκύθων, που θα χαρακτηρίσει τα τέλη του 6^{ου} και τις πρώτες δεκαετίες του 5^{ου} αιώνα π.Χ. (*Agora XXIII*, 95).

⁵³ Scheffer 1987, 541.

⁵⁴ Σύμφωνα με τη Haspels (*ABL*, 68), η Ομάδα του Πετεινού ίσως συνεχίζει και μετά το 490 π.Χ. Λήκυθοι αυτής της ομάδας βρέθηκαν σε τάφους του Κεραμεικού μαζί με ληκύθους με στόμιο με σχήμα καμινάδας, οι οποίες χρονολογούνται μετά το 480 π.Χ. Και ο Boardman (1974, 136) αναφέρει ότι η ομάδα αυτή συνεχίζει να παράγεται αρκετά μέσα στον 5^ο αιώνα π.Χ.

⁵⁵ *ABL*, 67. Για ληκύθους με αυτή τη διακόσμηση βλ. ενδεικτικά *CVA Leiden, Rijksmuseum Van Oudheden* 2, πίν. 86, εικ. 3-5, 8 [M.F.Vos]. *BAPD* 1235. *ABV*, 467, αρ. 25. *BAPD* 330434.

⁵⁶ *ABL*, 68. Βλ. ενδεικτικά *CVA Tubingen, Antikensammlung des Archäologischen Instituts der Universität* 3, πίν. 45, εικ. 6-9 [J. Buraw]. *BAPD* 6147 για λήκυθο της Ομάδας του Πετεινού με καθιστό Διόνυσο ανάμεσα σε οφθαλμούς.

⁵⁷ Scheffer 1987, 541.

⁵⁸ *ABL*, 94.

⁵⁹ Ο πρώτος ληκυθογράφος που χρησιμοποιεί το λευκό βάθος είναι ο Ζωγράφος του Εδιμβούργου, γύρω στο 500 π.Χ. (*ABL*, 86).

⁶⁰ Jubier-Galinier και Laurens 1998, 736.

⁶¹ Tonglet 2014, 1.

⁶² Tonglet 2014, 10.

εντοπίζει διαφορές και στο σχήμα των ληκύθων των δύο ζωγράφων και θεωρεί ότι πρόκειται για δύο ξεχωριστούς κεραμείς και ζωγράφους.⁶³

Πιθανόν ο Ζωγράφος της Σαπφούς να κατασκευάζει τις ληκύθους της Ομάδας του Μικρού Λιονταριού (Little Lion Group), που αποτελείται από ληκύθους μικρού μεγέθους με στόμιο σε σχήμα εχίνου, ψηλό λαιμό, ώμο επίπεδο, σώμα που στενεύει απότομα προς τα κάτω και βάση λεπτή δισκοειδή.⁶⁴ Σταδιακά η καμπύλη στο κάτω μέρος γίνεται λιγότερο έντονη και το αγγείο στενεύει περισσότερο προς τη βάση. Η Ομάδα παίρνει το όνομά της από δύο μικρά λιοντάρια που διακοσμούν των ώμο των ληκύθων.

Ο Ζωγράφος του Διόσφου⁶⁵ κατασκευάζει λεπτές ληκύθους του τύπου DL που έχουν ψηλό σώμα, που στενεύει στο κάτω μέρος, και καλυκωτό στόμιο (**αρ. κατ. 28**). Η διακόσμηση του ώμου αποτελείται συνήθως από εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού, που μοιάζουν πλέον με ακτίνες.⁶⁶ Το σχέδιο του Ζωγράφου του Διόσφου είναι καθαρό, προσθέτει και αρκετό λευκό για τις γυναικείες μορφές και τις λεπτομέρειες⁶⁷ ενώ ασχολείται και με την τεχνική Six.⁶⁸ Συνηθισμένες παραστάσεις είναι οι σκηνές με Αμαζόνες, θεούς, τον διονυσιακό θίασο, τους άθλους του Ηρακλή, τον τρωικό κύκλο και άρματα.⁶⁹

Το σχήμα των ληκύθων του κεραμέα- ζωγράφου του Διόσφου και τις εξηρημένες ταινίες στο κάτω μέρος των αγγείων θα τα δανειστεί αργότερα ο κεραμέας-ζωγράφος του Αίμονα, ο οποίος θα πάρει αρχικά τη θέση του Ζωγράφου της Σαπφούς στο εργαστήριο, και στη συνέχεια θα το αναλάβει μάλλον εξ' ολοκλήρου, μετά την εξαφάνιση και του Ζωγράφου του Διόσφου.⁷⁰ Οι Ζωγράφοι της Σαπφούς και του Διόσφου κατασκευάζουν αρκετά αγγεία που ταξιδεύουν στην Ιταλία, αλλά μάλλον τα περισσότερα παραμένουν στην Αθήνα και τον ελλαδικό χώρο.⁷¹

- Κατηγορία των Αθηνών 581

Στις τρεις πρώτες δεκαετίες του 5^{ου} αιώνα π.Χ. η μαζική παραγωγή μικρών μελανόμορφων ληκύθων θα πρέπει να απασχολούσε αρκετούς από τους κεραμείς του Κεραμεικού. Ιδιαίτερα παραγωγικό φαίνεται να ήταν το εργαστήριο της Κατηγορίας

⁶³ Jubier-Galinier 1999, 182. Jubier-Galinier και Laurens 1998, 736. Αλλά τότε χρειάζεται να εξηγήσουμε γιατί αυτοί οι δύο ζωγράφοι μοιάζουν τόσο πολύ. Ίσως σχετίζονται με τον Ψίακα, με τον Ζωγράφο του Πριάμου και τον Ζωγράφο του Rycroft. Ο Ζωγράφος του Διόσφου φαίνεται να επηρεάζεται και από τον Ευφρόνιο (Tsingarida 2009, 140).

⁶⁴ *Agora* XXIII, 47. Jubier-Gallinier 2003, 82.

⁶⁵ Βλ. και Mannack 2006, 40-45.

⁶⁶ *ABL*, 100.

⁶⁷ Haspels 1972, 107.

⁶⁸ Haspels 1972, 109.

⁶⁹ Hatzivassiliou 2009, 226-227, 226, πίν. 1. Haspels 1972, 108.

⁷⁰ Jubier-Galinier και Laurens 1998, 736-737. Tonglet 2014, 2. Jubier-Gallinier 2003, 82.

⁷¹ Scheffer 1987, 541.

των Αθηνών 581 (**αρ. κατ. 60**), του οποίου οι λήκυθοι είναι οι πολυπληθέστερες στην Αγορά ξεπερνώντας σε αριθμό και αυτές του εργαστηρίου του Ζωγράφου του Αίμονα. Η Κατηγορία των Αθηνών 581 περιλαμβάνει ληκύθους μικρού μεγέθους, με καλυκωτό στόμιο, σώμα που στενεύει κάτω από την παράσταση και απλή δισκοειδή βάση.⁷² Οι λήκυθοι αυτής τη ομάδας χωρίζονται σε δύο υποκατηγορίες, με βάση τη διακόσμηση του ώμου. Η πρώτη, η Κατηγορία των Αθηνών 581, διακοσμείται με γλώσσες και μπουμπούκια λωτού, ενώ η δεύτερη, η Κατηγορία των Αθηνών 581 ii, διακοσμείται με γλώσσες και ακτίνες. Και οι δύο υποκατηγορίες φέρουν μια ταινία στην ένωση ώμου και σώματος και μια εξηρημένη ταινία στο κάτω μέρος του αγγείου.⁷³ Ένας μεγάλος αριθμός ληκύθων της Κατηγορίας των Αθηνών 581 βρέθηκε στην Αθήνα και σε κοντινές περιοχές, γεγονός που υποδηλώνει ότι μάλλον προορίζονταν για την τοπική αγορά.⁷⁴

Σημαντικός ζωγράφος, που σχετίζεται με την Ομάδα των Αθηνών 581, είναι ο Ζωγράφος του Μαραθόνος. Πειραματίζεται με το λευκό και συχνά ζωγραφίζει σειρές λευκών στιγμών πάνω από τις παραστάσεις και διάσπαρτες λευκές στιγμές στο βάθος των ληκύθων. Ζωγραφίζει ληκύθους κάπως παλαιού τύπου, που στενεύουν σταθερά προς τη βάση. Οι βάσεις των ληκύθων του είναι συνήθως απλές δισκοειδείς και διευρυνόμενες προς τα κάτω, το σώμα κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, ο ώμος με κλίση και ο λαιμός ψηλός.⁷⁵

- Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα

Χρονολογείται περίπου το 490-470 π.Χ. Οι λήκυθοί του έχουν λεπτό κυλινδρικό σώμα, που στενεύει ελαφρώς προς τα κάτω, στόμιο καλυκωτό και ορισμένες φορές με σχήμα καμινάδας και βάση δίβαθμη, που σχηματίζει μέτωπο στο άνω μέρος και τόρο στο κάτω (**αρ. κατ. 29, 31-36, 39-44, 46**). Στο κάτω μέρος του αγγείου υπάρχουν δύο εξηρημένες ταινίες. Ο ώμος διακοσμείται με εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού και ακτίνες. Πάνω από την παράσταση υπάρχει συνήθως κάποιο κόσμημα, ενώ το βάθος της παράστασης διακοσμούν φυλλοφόρα κλαδιά κισσού.⁷⁶ Το σχέδιο είναι βιαστικό, χωρίς προσοχή στη λεπτομέρεια. Τα θέματα που απεικονίζονται στις ληκύθους της ομάδας είναι συγκεκριμένα και τυποποιημένα: η πάλη του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νεμέας, τον Ερυμάνθιο κάπρο ή τον ταύρο της Κρήτης, ζεύξη αλόγων, θεά που ανεβαίνει σε άρμα, τέθριππο κλπ., θέματα ήδη γνωστά από την εικονογραφία της εποχής.⁷⁷

⁷² *Agora XXIII*, 46. Βλ. και Mannack 2006, 32-36.

⁷³ *Agora XXIII*, 47.

⁷⁴ Scheffer 1987, 542-543.

⁷⁵ Γαλιατσάτου 2015, 186.

⁷⁶ *ABL*, 131. *Agora XXIII*, 47.

⁷⁷ Volioti 2014, 150.

Ο Ζωγράφος του Αίμονα⁷⁸ παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τον Ζωγράφο του Φόλου και τον Ζωγράφο της Μέγαιρας. Ίσως, μάλιστα, ο Ζωγράφος του Φόλου να ταυτίζεται με τον Ζωγράφο του Αίμονα στην ύστερη φάση του. Διακρίνονται τρεις τύποι ληκύθων στην Ομάδα του Φόλου⁷⁹ (**αρ. κατ. 50**): ο ένας τύπος έχει σώμα παρόμοιο με αυτό των ληκύθων του Ζωγράφου του Αίμονα, αλλά λίγο πιο φαρδύ, και στόμιο καλυκωτό. Ο δεύτερος τύπος μοιάζει πολύ στο σχήμα και τη διακόσμηση του ώμου και του λαιμού με τον τύπο που διακοσμεί συνήθως ο Ζωγράφος της Μέγαιρας. Και ο τρίτος τύπος έχει όμοιο σχήμα με τις ληκύθους με στόμιο-καμινάδα του Ζωγράφου της Μέγαιρας, αλλά το σώμα είναι λίγο πιο στενό προς τα κάτω και η βάση μιμείται διβαθμιδωτή, δηλαδή είναι απλή δισκοειδής με μελανό επίχρισμα στο κάτω μέρος.⁸⁰ Ο Ζωγράφος του Αίμονα έχει και συνεχιστές, όπως είναι για παράδειγμα ο Ζωγράφος του Εμπορίου.⁸¹ Κάποιοι από αυτούς κατασκευάζουν και ληκύθους με στόμιο-καμινάδα.

Ο Ζωγράφος του Αίμονα πιθανόν εργαζόταν στο ίδιο εργαστήριο με τον Ζωγράφο του Διόσφου, όπως φαίνεται από τις ομοιότητες στο σχήμα και τη διακόσμηση των αγγείων τους.⁸² Οι λήκυθοι του εργαστηρίου του Ζωγράφου του Διόσφου και του Ζωγράφου του Αίμονα φαίνεται ότι κυκλοφορούν αρκετά στην Αθήνα και στον ελλαδικό χώρο⁸³, αλλά γνώρισαν μεγάλη διάδοση σε όλη τη Μεσόγειο.

- Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας

Ο Ζωγράφος της Μέγαιρας⁸⁴ είναι ο τελευταίος ζωγράφος μεγάλων μελανόμορφων ληκύθων και ο τελευταίος με αξιολογικό εργαστήριο του μελανόμορφου ρυθμού (**αρ. κατ. 45, 54-58**). Χρονολογείται γύρω στο 470-450 π.Χ. Κατασκευάζει δύο τύπους ληκύθων: ψηλές κυλινδρικές τύπου BEL και μικρότερες τύπου ATL με καλυκωτό στόμιο ή με στόμιο-καμινάδα.⁸⁵ Το σώμα των κυλινδρικών ληκύθων του είναι ψηλό και στενεύει στο κάτω μέρος, αλλά ενώνεται με τη βάση δημιουργώντας καμπύλη. Στην ένωση ώμου και σώματος σχηματίζεται ακμή. Η βάση έχει σχήμα ψηλού δίσκου, με καμπύλη στην πλαϊνή επιφάνεια, η οποία παραμένει στο χρώμα του πηλού, ή με την επιφάνεια ελαφρώς κοίλη και το κάτω μέρος βαμμένο μελανό, σε απομίμηση δίβαθμης.⁸⁶ Η ιδιομορφία στο σχήμα των ληκύθων αυτού του ζωγράφου

⁷⁸ Βλ. και Mannack 2006, 45-53.

⁷⁹ Βλ. και Mannack 2006, 53.

⁸⁰ ABL, 138.

⁸¹ ABL, 165.

⁸² Jubier-Gallinier 2003, 79. Βλ. και παραπάνω σελ. 17.

⁸³ Jubier-Gallinier 2003, 85. Βλ. και χάρτη 2. Οι λήκυθοι του Εργαστηρίου του Ζωγράφου του Αίμονα, όμως, γνώρισαν μεγαλύτερη διάδοση (Jubier-Gallinier 2003, 86).

⁸⁴ Βλ. ABL 170-191. ABV 586-587. Para 242, 285,292-294. Mannack 2006, 69-72.

⁸⁵ Παναρίτη 2017, 8.

⁸⁶ ABL, 170. Παναρίτη 2017, 11-12.

μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είτε τις κατασκεύαζε ο ίδιος είτε συνεργαζόταν στενά με έναν αγγειοπλάστη.⁸⁷

Σήμα κατατεθέν του εργαστηρίου είναι οι δύο ή τρεις εγχάρακτες γραμμές κάτω από την παράσταση, που αντικαθιστούν τις προηγούμενες εξηρημένες.⁸⁸ Στον ώμο οι λήκυθοι διακοσμούνται με πέντε ανθέμια με μίσχους σε σπειροειδή διάταξη και ένα μπουμπούκι σε κάθε εξωτερικό ανθέμιο. Όλες οι μεγάλες κυλινδρικές λήκυθοι αυτού του εργαστηρίου έχουν λευκό βάθος. Μάλιστα, ο ζωγράφος αυτός είναι ο πρώτος που κατασκεύασε ληκύθους με πιο ρηχό εσωτερικό ελαιοδοχείο για να τοποθετηθούν σε τάφους.⁸⁹ Επίσης, είναι ο πρώτος που απεικονίζει νεκρικές σκηνές σε λευκές ληκύθους.⁹⁰

Οι λήκυθοι τύπου ATL είναι δευτερεύοντος τύπου, έχουν συχνά λευκό βάθος και διακοσμούνται με εικονιστικές παραστάσεις και συχνά με φυτικά μοτίβα. Δευτερεύοντος τύπου είναι και οι λήκυθοι με στόμιο- καμινάδα. Οι λήκυθοι με στόμιο- καμινάδα αυτού του εργαστηρίου είναι όλες μελανόμορφες- και αυτές με λευκό βάθος- και το σχέδιο εδώ δεν είναι τόσο προσεκτικό όσο στις μεγάλες κυλινδρικές.⁹¹ Ο τύπος αυτός είχε περιορισμένη διάδοση. Τον χρησιμοποιεί ο Ζωγράφος της Μέγαιρας, ο Ζωγράφος του Φόλου, ο Ζωγράφος του Αίμονος και ο Ζωγράφος του Εμπορίου.⁹² Το σχήμα των ληκύθων τύπου ATL έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με τις υπόλοιπες ληκύθους του εργαστηρίου, ενώ σταδιακά αποκτούν ολόενα και πιο ραδινό σώμα. Χρονολογούνται γενικά στο 470-460 π.Χ. και ήταν πιο δημοφιλείς εντός του ελλαδικού χώρου.⁹³

Εκτός από τις μικρές με στόμιο- καμινάδα, στο εργαστήριο κατασκευάζονται και μικρές με στόμιο καλυκωτό και διακοσμημένες μόνο με μοτίβα, συνήθως φυτικά, όπως φυλλοφόρα κλαδιά κισσού ή ανθέμια (pattern lekkythoi).⁹⁴ Αυτές οι λήκυθοι εξαγονταν σε αρκετές περιοχές εκτός Αττικής, φτάνοντας ακόμη και μέχρι την Ισπανία και τον Εύξεινο Πόντο, και χρονολογούνται περίπου το 470-450 π.Χ.⁹⁵ Ο απλός διάκοσμος αυτών των ληκύθων θα τις καθιστούσε αρεστές από ένα ευρύ αγοραστικό κοινό. Ακόμη, η μαζική και γρήγορη παραγωγή τους θα συνεπαγόταν χαμηλότερο κόστος παραγωγής και επομένως χαμηλότερη τιμή πώλησης.⁹⁶ Αντίθετα, οι λήκυθοι τύπου BEL ανευρέθησαν κυρίως στην Ερέτρια και λίγες στην Αττική.⁹⁷

⁸⁷ Παναρίτη 2017, 12. Sapirstein 2013, 500.

⁸⁸ *ABL*, 171. Παναρίτη 2017, 9.

⁸⁹ *ABL*, 176. Γύρω στο 430 π.Χ. παύει να χρησιμοποιείται το εσωτερικό ελαιοδοχείο (Oakley 2004, 8).

⁹⁰ Γύρω στο 470 π.Χ. οι παραστάσεις στις ληκύθους λευκού βάθους αλλάζουν και γίνονται συχνότερες οι σκηνές με ταφικό περιεχόμενο (Oakley 2004, 8).

⁹¹ *ABL*, 178.

⁹² Παναρίτη 2017, 26. Galiatsatou 2021, 121.

⁹³ Παναρίτη 2017, 28.

⁹⁴ *ABL*, 180. Για τις ληκύθους αυτές βλ. Κεφάλαιο 4.

⁹⁵ *ABL*, 187.

⁹⁶ Παναρίτη 2017, 65. Οι πιο διαδεδομένες είναι αυτές με κλαδιά και φύλλα κισσού, οι οποίες βρίσκονται συχνά και σε τάφους.

⁹⁷ Παναρίτη 2017, 9. Gex 2014β, 326.

Μάλλον, προορίζονταν για συγκεκριμένες αγορές, για τις οποίες και κατασκευάζονταν.⁹⁸

Ως προς την εικονογραφία, ο Ζωγράφος της Μέγαιρας χαρακτηρίζεται από τις πρωτότυπες σκηνές του και τον πρωτότυπο και ιδιαίτερο τρόπο απόδοσης ακόμη και συνηθισμένων σκηνών.⁹⁹ Παράλληλα, στο εργαστήριο υπήρχε μία προτίμηση για συγκεκριμένα εικονογραφικά θέματα και μια τυποποίηση της παραγωγής, κυρίως όσον αφορά τις ληκύθους με φυτικά μοτίβα.¹⁰⁰ Συνήθως μαϊανδρος διακοσμεί τον χώρο κάτω από τον ώμο. Στις παραστάσεις εικονίζεται συχνά ο Διόνυσος με τον θίασό του, ο Απόλλων, η Αθηνά και άλλοι θεοί, ο Θησέας, ο Ηρακλής, σκηνές από τον Τρωικό Κύκλο, Αμαζόνες, Κένταυροι, άρματα και σκηνές μάχης, συμπόσια, σκηνές με αθλητές, θρησκευτικές πομπές, νεκρικά θέματα.

Όσον αφορά στη σχέση του με άλλα εργαστήρια, ο Ζωγράφος της Μέγαιρας πιθανόν ξεκίνησε από το Εργαστήριο του Ζωγράφου του Εδιμβούργου, από τον οποίο εμπνέεται ίσως το λευκό βάθος και τα πέντε ανθέμια που διακοσμούν τον ώμο κάποιων ληκύθων τύπου BEL. Σχετίζεται, επίσης, και με τον Ζωγράφο του Θησέως και τον Ζωγράφο της Αθηνάς.¹⁰¹ Παρουσιάζει μεγάλη συγγένεια με τον Ζωγράφο του Αίμονος και το εργαστήριό του. Και οι δύο κατασκευάζουν ληκύθους με στόμιο-καμινάδα. Αλλά οι λήκυθοι της Ομάδας του Αίμονος έχουν επίπεδο ώμο και πιο κυλινδρικό σώμα, που καμπυλώνει έντονα προς τη βάση, η οποία είναι διβαθμιδωτή με μελανή κατατομή σπείρας.¹⁰² Ίσως ο Ζωγράφος του Αίμονα να εργάστηκε για κάποιο διάστημα στο εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας.

⁹⁸ Παναρίτη 2017, 63. Τέτοιο παράδειγμα είναι οι λευκές λήκυθοι από την Ερέτρια και τη Γέλα, ενώ στον Κεραμεικό χρησιμοποιούνται μετά το 440 π.Χ., αφού έχει χαθεί πλέον το εσωτερικό ελαιοδοχείο.

⁹⁹ Παναρίτη 2017, 38.

¹⁰⁰ Παναρίτη 2017, 51.

¹⁰¹ Παναρίτη 2017, 141.

¹⁰² Παναρίτη 2017, 145.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Εικονογραφία

Οι σκηνές και τα διακοσμητικά μοτίβα που συναντάμε στις ληκύθους της παρούσας μελέτης απαντούν συχνά στην εικονογραφία τόσο των ληκύθων όσο και άλλων αγγείων. Έτσι, βρίσκουμε σκηνές αναχώρησης πολεμιστή, διονυσιακές σκηνές, σκηνές με άρματα, μυθολογικές σκηνές, ζώα και μυθικά όντα. Οι παραστάσεις των ληκύθων που εξετάζουμε παρουσιάζονται σε αυτό το κεφάλαιο σε ομάδες, ανάλογα με το εικονογραφικό τους θέμα, ενώ κάποιες με ιδιαίτερο εικονογραφικό ενδιαφέρον παρουσιάζονται σε ξεχωριστή υποενότητα.

I. Ζώα και μυθικά όντα

Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 1** εικονίζεται μία **σειρήνα**, ένα φανταστικό ον με κεφάλι γυναίκας και σώμα πτηνού, που εμφανίζεται στην Πρωτοκορινθιακή ανατολίζουσα αγγειογραφία μαζί με άλλα μυθικά όντα, όπως η σφίγγα και ο γρύπας, αλλά γίνεται δημοφιλέστερο στα τέλη της Πρωτοκορινθιακής και στην Κορινθιακή περίοδο.¹⁰³ Απεικονίζεται συνήθως μόνη της σαν διακοσμητικό μοτίβο και σπάνια αποτελεί μέρος μιας αφηγηματικής παράστασης. Τις περισσότερες φορές είναι θηλυκού γένους, όμως μπορεί να είναι και αρσενικού και να αποδίδεται με γενειάδα. Εικονίζεται μετωπικά ή στο πλάι, με ανοιχτά ή μαζεμένα φτερά.¹⁰⁴ Ο **κύκνος**, ο οποίος εικονίζεται στη λήκυθο με **αρ. κατ. 4**, είναι, επίσης, ένα συνηθισμένο διακοσμητικό μοτίβο με καταγωγή και αυτό από την κορινθιακή κεραμική και συγκεκριμένα τις σειρές πραγματικών και φανταστικών ζώων που διακοσμούν τα αγγεία. Όπως και η σειρήνα, ο κύκνος αποδίδεται μαζί με λιοντάρια, ελάφια, γρύπες, σφίγγες. Συχνά μπορεί να αντικαθιστάται από πάπια ή χήνα ή κάποιο άλλο υδρόβιο πτηνό. Και αυτό γιατί ο αγγειογράφος ενδεχομένως να μην ενδιαφέρεται να αποδώσει έναν πραγματικό κύκνο, αλλά να αρκείται απλώς στην απεικόνιση ενός πτηνού, χωρίς να προσδιορίζει τα χαρακτηριστικά του είδους του.¹⁰⁵

Οι **Κένταυροι**, όντα με σώμα ανθρώπου και αλόγου, εικονίζονται πολύ συχνά στην ελληνική τέχνη. Θεωρούνται συνήθως όντα με πιο άγρια φύση, με ζωώδη ένστικτα και είναι οξύθυμοι. Έτσι, τους βλέπουμε σε επεισόδια της Πελοποννησιακής και Θεσσαλικής Κενταυρομαχίας, ή σε σκηνές με αρπαγές γυναικών, όπως για παράδειγμα στη σκηνή με την αρπαγή της Δηϊάνειρας από τον Κένταυρο Νέσσο. Στην αγγειογραφία, εκτός από τα γνωστά επεισόδια, συναντάμε και σκηνές με

¹⁰³ Payne 1931, 90, υποσημ. 3

¹⁰⁴ Για απεικονίσεις σειρήνων βλ. ενδεικτικά Payne 1931, 90. *ABL*, 194, αρ. 13. Amyx 1988, 661.

¹⁰⁵ Payne 1931, 76, υποσημ. 9. Amyx 1988, 669.

Κενταύρους που κυνηγούν ή πολεμούν νεαρούς.¹⁰⁶ Ωστόσο, υπάρχουν και δύο Κένταυροι με πιο ανθρώπινα χαρακτηριστικά, που ήταν γνωστοί για τη σοφία τους και ήταν παιδαγωγοί ηρώων. Αυτοί είναι ο Χείρων και ο Φόλος. Ο τελευταίος σχετίζεται με την Πελοποννησιακή Κενταυρομαχία, στην οποία ο Ηρακλής έρχεται αντιμέτωπος με τους Κενταύρους που μέθυσαν αφού ήπιαν *άκρατο οίνο* από ένα πιθάρι που φυλούσε ο Φόλος. Το επεισόδιο αυτό πιθανόν να απεικονίζεται στη λήκυθο με **αρ. κατ. 50**, όπου εικονίζεται ένας άνδρας, ίσως ο Ηρακλής, απέναντι σε έναν Κένταυρο με τόξο και ανάμεσά τους βρίσκεται ένα αντικείμενο που θα μπορούσε να είναι το πιθάρι με τον οίνο.

Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 45** απεικονίζεται ένα ον με σώμα αλόγου και ουρά θαλάσσιου κήτους. Πρόκειται για έναν ιππόκαμπο.¹⁰⁷ Το πλάσμα αυτό εμφανίζεται στην εικονογραφία ήδη από τη μυκηναϊκή εποχή. Στην Αρχαϊκή εποχή απεικονίζεται συνήθως ως άτι του Ποσειδώνα ή του Νηρέα και έχει πλέον φτερά και ουρά με μορφή φιδιού, γεγονός που θα συνεχιστεί και κατά την Κλασσική εποχή. Ο ιππόκαμπος απεικονίζεται, επίσης, σε νομίσματα των πόλεων της Μεγάλης Ελλάδας ήδη από τον 6^ο αιώνα π.Χ. Ωστόσο, στη λήκυθο με **αρ. κατ. 45** η διάταξη των μορφών θυμίζει και παραστάσεις με την πάλη του Ηρακλή με τον Νηρέα, που επίσης εικονίζεται με ουρά ψαριού.¹⁰⁸ Και σε αυτές τις σκηνές η μορφή του Νηρέα ή του Τρίτωνα πλαισιώνεται από δύο Νηρηίδες συνήθως.

II. Σκηνές με μορφές ανθρώπων/ πολεμιστές

Στην παράσταση της ληκύθου με **αρ. κατ. 3** εικονίζεται μια γυναίκα που τρέχει ανάμεσα σε δύο ιματιφόρες ανδρικές μορφές.¹⁰⁹ Πρόκειται για ένα συχνό μοτίβο, στο οποίο παρουσιάζονται μία ή δύο κεντρικές μορφές που τρέχουν, συνήθως προς τα δεξιά, και εκατέρωθέν τους βρίσκονται δύο ανδρικές. Οι κεντρικές μορφές μπορεί να είναι τόσο γυναικείες όσο και ανδρικές.¹¹⁰ Αντίστοιχες παραστάσεις εικονίζουν Νίκες να τρέχουν ανάμεσα σε νέους.¹¹¹ Οι σκηνές έχουν την ίδια διάταξη με τη λήκυθο με **αρ. κατ. 3**. Η Νίκη, όπως και η γυναίκα στη λήκυθο που εξετάστηκε, εικονίζεται με κατεύθυνση προς τα δεξιά με έντονο βηματισμό («εν γούνασιν δρόμο»), ενώ περιστοιχίζεται από δύο όρθιες μορφές, ενδεδυμένες με ιμάτιο, που στρέφονται προς

¹⁰⁶ Boardman 2001, 276, εικ. 117, όπου εικονίζεται ένα παράδειγμα τέτοιας παράστασης. Βλ. *LIMC Suppl.*, λ. *Kentauroi et Kentaurides*, 307, [Pascale Linant de Bellefonds]. *LIMC VIII 1, Suppl.*, λ. *Kentauroi et Kentaurides*, 671-721, [Maria Leventopoulou].

¹⁰⁷ *LIMC Suppl.*, λ. *Hippokampos*, 634-637, [Noëlle Icard-Gianolio].

¹⁰⁸ Hatzivassileiou 2010, 21. Η πάλη έχει κοινά χαρακτηριστικά με την αρπαγή της Θέτιδας από τον Πηλέα. Για την πάλη του Ηρακλή με τον Νηρέα/Τρίτωνα βλ. Ahlberg- Cornell 1984.

¹⁰⁹ Για σκηνή με γυναίκα που τρέχει ανάμεσα σε δύο ιματιφόρους άνδρες βλ. ενδεικτικά *ABV*, 461, αρ. 33. *BAPD* 330307.

¹¹⁰ Για σκηνή με νεαρό που τρέχει ανάμεσα σε δύο ιματιφόρους άνδρες βλ. ενδεικτικά *CVA: Athens, National Museum*, 6, πίν. 4, εικ. 1-2 [E.Serbeti]. *BAPD* 9034868.

¹¹¹ Για σκηνή με Νίκη που τρέχει ανάμεσα σε νέους βλ. ενδεικτικά *ABV*, 452, αρ. 3. *BAPD* 330180. *Paralipomena*, 28. *BAPD* 350195. Για ληκύθους με αυτή την παράσταση και σχήμα όμοιο με τη λήκυθο με αρ. κατ. 3. βλ. *ABV*, 249, αρ. 14. *BAPD* 301412 και *ABV*, 249, αρ. 15. *BAPD* 301413.

την κεντρική μορφή που τρέχει. Πιθανόν η παράσταση της ληκύθου με **αρ. κατ. 3** να εμπνέεται από τις ληκύθους με τις Νίκες και να αποτελεί παραλλαγή του θέματος ή ίσως να προέρχεται και από σκηνές ερωτικής καταδίωξης.

Δημοφιλής τόσο στις ληκύθους όσο και σε άλλα αγγεία είναι η σκηνή **αναχώρησης πολεμιστή**, η οποία παρουσιάζει ομοιότητες με τη σκηνή του εξοπλισμού. Εικονίζεται ο πολεμιστής με πολεμική εξάρτηση και περιβάλλεται από άλλες μορφές, όρθιες ή καθισμένες, που τον αποχαιρετούν πριν φύγει για τον πόλεμο, όπως βλέπουμε στις ληκύθους με **αρ. κατ. 5, 6, 8 και 10**. Συνήθως μία από τις μορφές αναγνωρίζεται ως ο πατέρας του, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις που εικονίζεται και γυναικεία μορφή, η μητέρα ή η σύζυγός του, η οποία ορισμένες φορές του δίνει την ασπίδα του. Στις σκηνές αναχώρησης πολεμιστή παρατηρούμε συχνά, ιδιαιτέρως στις ληκύθους που έχουν παραχθεί μαζικά, ότι εκτός από τον πολεμιστή, και οι μορφές που τον περιβάλλουν κρατούν δόρατα, ακόμη κι αν δεν φέρουν άλλο στοιχείο οπλισμού. Πρόκειται για ένα συνηθισμένο εικονογραφικό συμπλήρωμα, που συχνά συγγέεται με τα απλά ραβδιά ή σκήπτρα που κρατούν άλλες ανδρικές μορφές.¹¹² Η σκηνή αναχώρησης πολεμιστή είναι αγαπημένο θέμα των ζωγράφων της Κατηγορίας της Φανυλλίδος.¹¹³

Οι **σκηνές με αθλητές** αυξάνονται στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Γενικά, οι σκηνές με πολεμικά αγωνίσματα είναι πολλές, καθώς αντανakλούν τη χρησιμότητα που είχε η προπόνηση στην πάλη για την ικανότητα των στρατιωτών στη μάχη σε περίοδο πολέμου.¹¹⁴ Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 7** απεικονίζεται αγώνας πυγμαχίας. Οι δύο αθλητές στέκονται αντιμέτωποι, φορώντας στα χέρια τους χαρακτηριστικούς μάντες¹¹⁵ των πυγμάχων, και περιστοιχίζονται από δύο προπονητές ή κριτές. Οι μάντες αυτοί στην Κλασική Εποχή ήταν φτιαγμένοι από δέρμα και χρησιμοποιούνταν μάλλον για να προστατεύουν τα χέρια και τους καρπούς του αθλητή που τους φορούσε.¹¹⁶ Η πυγμαχία, όπως και το παγκράτιο και η πάλη, ανήκε στα βαρέα αγωνίσματα. Ο αγώνας δεν σταματούσε πριν ένας από τους δύο αντιπάλους παραδεχτεί την ήττα του ή πέσει ανίσθητος.¹¹⁷ Οι απεικονίσεις της πυγμαχίας είναι από τις πιο αγαπητές αθλητικές σκηνές στην αγγειογραφία, κυρίως τη μελανόμορφη¹¹⁸.

¹¹² Μανακίδου 1994, 246.

¹¹³ Για την ομάδα ληκύθων με αυτή την παράσταση βλ. Giudice 1983, 39.

¹¹⁴ Hatzivassileiou 2010, 41. Poliakoff 1987, 95. Ωστόσο, ήδη από την αρχαιότητα κάποιοι σχολιάζουν αρνητικά τη δημοτικότητα των αθλητών και θεωρούν ότι οι αθλητικές τους ικανότητες στην πραγματικότητα δεν θα μπορούσαν να τους βοηθήσουν σε μία μάχη, και άρα δεν θα είναι ικανοί να συνδράμουν στην προστασία της πόλης τους (Κεφαλίδου 2021, 184-185).

¹¹⁵ Η παλαιότερη απεικόνιση πυγμάχων με κάποιου είδους γάντια στα χέρια χρονολογείται στο 1500 π. Χ. περίπου και προέρχεται από λίθινο αγγείο της Μινωικής Κρήτης (Poliakoff 1987, 68).

¹¹⁶ Poliakoff 1987, 70. Από τον 4^ο αιώνα π. Χ. οι πυγμάχοι αρχίζουν να φορούν μάντες με δερμάτινη επένδυση, οι οποίοι σκοπό είχαν να προκαλέσουν βαρύτερο τραυματισμό στον αντίπαλο.

¹¹⁷ Κεφαλίδου 1996, 34. Poliakoff 1987, 80.

¹¹⁸ Κεφαλίδου 2021, 186.

Αθλητές εικονίζονται και στη λήκυθο με **αρ. κατ. 14**, αυτή τη φορά με τη συνοδεία της θεάς Αθηνάς. Οι θεοί και οι ήρωες σχετίζονται συχνά με τον αθλητισμό, όπως ο Απόλλων που προστατεύει την τοξοβολία και την πυγμαχία ή ο Ηρακλής¹¹⁹, που θεωρείται ο κατεξοχήν ήρωας και ο ιδρυτής των Ολυμπιακών Αγώνων. Συχνά μάλιστα παρεμβαίνουν στους αθλητικούς αγώνες των θνητών, είτε για να χαρίσουν είτε για να στερήσουν τη νίκη, όπως αντίστοιχα τους βλέπουμε να παρεμβαίνουν και στις μάχες στα Ομηρικά Έπη.¹²⁰ Στις περιπτώσεις όπου παραστέκονται σε αθλητές, τους δίνεται το επίθετο «εναγώνιου».¹²¹

Αλλά, η θεϊκή βοήθεια στους αγώνες δεν στερεί από τον αθλητή τη λάμψη της νίκης του. Απεναντίας, παρόλο που για τη νίκη σε ένα αγώνισμα είναι καθοριστικής σημασίας η ικανότητα ενός αθλητή, η βοήθεια ενός θεού τού προσδίδει μάλλον μεγαλύτερο κύρος και κάνει τη νίκη του ακόμη πιο αξιοθαύμαστη.¹²² Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 14** οι δύο αθλητές απεικονίζονται στεφανωμένοι, αφού έχουν πετύχει μια νίκη, με τη βοήθεια της Αθηνάς. Η Αθηνά, γνωστή από τα Ομηρικά Έπη και τη μυθολογία ως προστάτιδα των ηρώων, είναι μία θεά που βοηθά και τους αθλητές και τους χαρίζει νίκες στους αγώνες. Οι νικητές των Παναθηναίων συχνά αφιερώνουν κάποια από τα έπαθλά τους στην Αθηνά, η οποία μπορεί να απεικονίζεται και στους παναθηναϊκούς αμφορείς συνοδεύοντας τους αθλητές-νικητές.¹²³

Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 30** εικονίζονται **δύο γυναίκες καθισμένες** η μία απέναντι από την άλλη με ένα αγγείο ανάμεσά τους. Πρόκειται για ένα συχνό θέμα στην αγγειογραφία και συνήθως ανάμεσα στις δύο γυναίκες εικονίζεται ένα καλάθι. Πιθανόν να βρίσκονται σε κάποιο οπωρώνα ή να μαζεύουν φρούτα. Υπάρχει και η ερμηνεία ότι πρόκειται για σκηνή συνδεδεμένη με την υφαντουργία και ότι ο καλάθος χρησιμοποιείται για την τοποθέτηση του μαλλιού. Σύμφωνα με μια άλλη άποψη, αυτές οι σκηνές έχουν ένα συμβολικό περιεχόμενο που σχετίζεται με τον γάμο ή με ταφικές πρακτικές, καθώς συνήθως τις συναντάμε σε αγγεία που προέρχονται από τάφους, π.χ. ληκύθους, και απουσιάζουν αντίστοιχες σκηνές με άνδρες.¹²⁴

Κλείνοντας, η λήκυθος με **αρ. κατ. 28** παρουσιάζει μια σκηνή που δεν είναι εύκολο να ερμηνευθεί. Εικονίζεται μία γυναίκα (ξεχωρίζει από την κόμμωση), η οποία έχει μπροστά της ένα αγγείο, πιθανόν λεκανίδα. Απέναντι από τη γυναίκα εικονίζεται ίσως κρήνη με κρουνό σε σχήμα λεοντοκεφαλής. Ωστόσο, εδώ το σχέδιο δεν μας επιτρέπει να διατυπώσουμε μια σαφή ερμηνεία για τη σκηνή. Αν πρόκειται πράγματι για κρήνη, ίσως να εμπνέεται από τις σκηνές με την καταδίωξη του Τρωίλου από τον Αχιλλέα κοντά στην κρήνη.¹²⁵

¹¹⁹ Για τον Ηρακλή ως ήρωα, κυνηγό και προστάτη των ανθρώπων βλ. Burkert 1993, 153-159.

¹²⁰ Αρβανιτάκης 1989, 169.

¹²¹ Για τους εναγώνιους θεούς βλ. ενδεικτικά Κεφαλίδου 1996, 85-86, υποσημ. 25. Αρβανιτάκης 1989, 167-173.

¹²² Αρβανιτάκης 1989, 171.

¹²³ Κεφαλίδου 1996, 86.

¹²⁴ Hatzivassileiou 2010, 52.

¹²⁵ LIMC Suppl. , λ. Troilos, 92, [Anneliese Kossatz-Deissmann].

III. Ήρωες και θεοί

Ξεκινώντας από τους ήρωες, ο **Ηρακλής** είναι ο δημοφιλέστερος ήρωας στη μελανόμορφη αγγειογραφία. Αποδίδεται γενειοφόρος και συνήθως ξεχωρίζει από την χαρακτηριστική του λεοντή και το ρόπαλο (μετά το 570 π.Χ.). Μετά το 520 π.Χ. απεικονίζεται και αγένειος, αν και αυτός ο τύπος θα επικρατήσει τον 5^ο αιώνα π.Χ.¹²⁶ Συχνά τον συνοδεύει στις παραστάσεις ο Ιόλαος.

Δημοφιλέστερη απεικόνιση του Ηρακλή είναι η πάλη του με το λιοντάρι της Νεμέας, η οποία αποτελεί το 25% των μελανόμορφων παραστάσεων με τον Ηρακλή.¹²⁷ Οι παλαιότερες σίγουρες απεικονίσεις της πάλης του Ηρακλή με το λιοντάρι χρονολογούνται στο τελευταίο τέταρτο του 7^{ου} αιώνα π.Χ.¹²⁸ Οι σκηνές που εικονίζουν αυτόν τον άθλο χωρίζονται σε κατηγορίες, ανάλογα με τη θέση που βρίσκεται ο ήρωας, αν είναι όρθιος απέναντι στο λιοντάρι, αν παλεύουν στο έδαφος ή αν σκύβει κρατώντας το. Στην παρούσα μελέτη συναντήσαμε, στις ληκύθους με **αρ. κατ. 24 και 25**, τον τύπο του Ηρακλή που σκύβει στο έδαφος και πιάνει το λιοντάρι και με τα δύο χέρια από το κεφάλι.¹²⁹ Αυτός ο τρόπος διάταξης των μορφών θεωρείται αττική επινόηση του γ' τετάρτου του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Στις σκηνές αυτές απεικονίζονται συνήθως και δέντρα, στα οποία κρέμονται το μμάτιο και τα όπλα του Ηρακλή, τα οποία δεν χρειάζονταν για την εκτέλεση του συγκεκριμένου άθλου.¹³⁰

Συνήθης είναι και η απεικόνιση του τρίτου άθλου του Ηρακλή, η πάλη του με τον Ερυμάνθιο κάπρο, τον οποίο έπρεπε να αιχμαλωτίσει ζωντανό και να τον παραδώσει στον βασιλιά Ευρυσθέα. Συνήθως απεικονίζεται το στιγμιότυπο στο οποίο ο Ηρακλής παραδίδει τον κάπρο στον έντρομο Ευρυσθέα, που κρύβεται σε ένα πιθάρι. Στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. εμφανίζονται και διαφορετικοί τρόποι απόδοσης του μύθου. Ένας από αυτούς είναι η πάλη του ήρωα με τον κάπρο.¹³¹ Το μοτίβο της πάλης είναι συχνό στην απεικόνιση των άθλων του και είναι αυτό που συναντάμε και στη λήκυθο με **αρ. κατ. 27**.¹³²

Ο έβδομος άθλος του Ηρακλή είναι η αιχμαλώτιση του ταύρου της Κρήτης, η απεικόνιση του οποίου στην αγγειογραφία γίνεται δημοφιλής από τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Ο άθλος αυτός απεικονίζεται με αρκετές παραλλαγές στη διάταξη των μορφών. Ο ήρωας επιτίθεται στον ταύρο με όπλα, τον οδηγεί, τον δένει, παλεύει μαζί του κλπ.¹³³ Στις ληκύθους με **αρ. κατ. 26 και 29** ο Ηρακλής παλεύει με τον ταύρο με τρόπο ανάλογο με αυτόν στις σκηνές με το λιοντάρι της Νεμέας και τον Ερυμάνθιο

¹²⁶ Boardman 2001, 260.

¹²⁷ Neils 2009, 295.

¹²⁸ LIMC V 1, λ. *Herakles*, 30, [Wassiliki Felten].

¹²⁹ Βλ. LIMC V 1, λ. *Herakles*, 23 και 32, [Wassiliki Felten].

¹³⁰ Βλ. και Hatzivassileiou 2010, 20.

¹³¹ Hatzivassileiou 2010, 20.

¹³² LIMC V 1, λ. *Herakles*, 48, [Wassiliki Felten]. Οι σκηνές της πάλης του Ηρακλή με τον κάπρο είναι δημοφιλείς στην Ομάδα του Αίμονα.

¹³³ Hatzivassileiou 2010, 20.

κάπρο. Το σχήμα αυτό, που το συναντάμε στον ύστερο μελανόμορφο ρυθμό, είναι ίσως παραλλαγή της σκηνής της αιχμαλώτισης.¹³⁴

Εκτός από τον Ηρακλή, στις ληκύθους που παρουσιάστηκαν συναντάμε και άλλους δύο ήρωες, από τον Τρωικό κύκλο, τον Αχιλλέα και τον Αίαντα, που εικονίζονται μαζί σε δύο ληκύθους, σε διαφορετικό κάθε φορά επεισόδιο. Έτσι, στη λήκυθο με **αρ. κατ. 15** απεικονίζεται ο Αίας που μεταφέρει το σώμα του νεκρού Αχιλλέα και στη λήκυθο με **αρ. κατ. 31** οι δύο ήρωες εικονίζονται παίζοντας πεσσούς. Η σκηνή με τον **Αχιλλέα και τον Αίαντα να παίζουν πεσσούς υπό το βλέμμα της Αθηνάς**¹³⁵ είναι αρκετά δημοφιλής στον μελανόμορφο ρυθμό, με πρωιμότερο και διασημότερο παράδειγμα τον αμοφορέα του Εξηκία στο Βατικανό.¹³⁶ Το στιγμιότυπο αυτό δεν αναφέρεται σε καμία γραπτή πηγή και φαίνεται πως ήταν έμπνευση του Εξηκία, ο οποίος ήθελε να απεικονίσει τους ήρωες σε στιγμές που δεν κάνουν τα ηρωικά τους κατορθώματα.¹³⁷ Υπολογίζεται ότι αυτή η σκηνή εικονίζεται σε πάνω από 150 αγγεία του 6^{ου} και 5^{ου} αιώνα π.Χ.¹³⁸ Πρόκειται για ένα εικονογραφικό θέμα που δίνει τη δυνατότητα στους αγγειογράφους να δημιουργήσουν συμμετρικές συνθέσεις ή να διαφοροποιήσουν σκοπίμως τους δύο εικονιζόμενους ήρωες.

Η σκηνή αυτή έχει ερμηνευτεί με διάφορους τρόπους από τους μελετητές. Σύμφωνα με μία άποψη, σχετίζεται με τη θρησκεία και τη μαντεία. Οι δύο ήρωες, δηλαδή, ρίχνουν τα ζάρια και ρωτούν την Αθηνά για την έκβαση της μάχης.¹³⁹ Ίσως, όμως, να απεικονίζεται απλώς μια στιγμή ανάπαυλας από τη μάχη, καθώς οι δύο πολεμιστές δεν φορούν συνήθως την πλήρη πολεμική τους εξάρτυση και κρατούν χαλαρά τα δόρατά τους.¹⁴⁰ Όσον αφορά την Αθηνά, δεν είναι σαφές αν πρόκειται για επιφάνεια της θεάς ή για απεικόνισή της ως αγάλματος. Επιπλέον, σε ορισμένες παραστάσεις η Αθηνά απουσιάζει και στη θέση της βρίσκεται ένα δέντρο.¹⁴¹ Το εικονογραφικό θέμα των δύο ηρώων που παίζουν επιτραπέζιο παιχνίδι απεικονίζεται συχνά και σε ληκύθους, όπου, όμως, το σχέδιο είναι πιο πρόχειρο.¹⁴²

Ο Αίας εικονίζεται σε διάφορες σκηνές με τον θάνατο του Αχιλλέα, αλλά φαίνεται ότι στον μελανόμορφο ρυθμό συνηθέστερη είναι η απεικόνιση του **Αίαντα να μεταφέρει στην πλάτη του το σώμα του νεκρού Αχιλλέα, μαζί με τα όπλα του**.¹⁴³ Το μοτίβο

¹³⁴ LIMC V 1, λ. *Herakles*, 62, [Luigi Todisco]. Η διάταξη των μορφών είναι παρόμοια, αλλά απουσιάζουν οι λεπτομέρειες της σκηνής της αιχμαλώτισης, όπως για παράδειγμα ο ήρωας να δένει τα πόδια του ταύρου με σκοινί.

¹³⁵ LIMC II 1, λ. *Athena*, 1008, 1027 [Pierre Demargne]. LIMC I 1, λ. *Aias I*, 324, [Odette Touchefeu]. Βλ. ενδεικτικά CVA Palermo, Collezione Mormino 1, III.H.14, πίν. 16, εικ. 8-10 [J. De la Genière]. BAPD 2958. Για την παρουσία της Αθηνάς στη σκηνή βλ. Hatzivassileiou 2010, 14.

¹³⁶ Neils 2009, 296.

¹³⁷ Romero Mariscal 2011, 395.

¹³⁸ Romero Mariscal 2011, 394.

¹³⁹ Romero Mariscal 2011, 395, υποσημ. 7.

¹⁴⁰ Romero Mariscal 2011, 395.

¹⁴¹ Woodford 1982, 175.

¹⁴² Woodford 1982, 176.

¹⁴³ LIMC I 1, λ. *Achilleus*, 185-193, [Anneliese Kossatz- Deissmann]. LIMC I 1, λ. *Aias I*, 324, [Odette Touchefeu]. Hatzivassileiou 2010, 32.

του πολεμιστή που μεταφέρει το σώμα ενός νεκρού συμπολεμιστή του είναι γνωστό ήδη από την Ύστερη Γεωμετρική εικονογραφία. Για πρώτη φορά, όμως, δηλώνονται τα ονόματα των δύο ηρώων στο αγγείο François στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ., όπου ο Αίας μεταφέρει το σώμα του Αχιλλέα με κατεύθυνση προς τα δεξιά.¹⁴⁴ Σταδιακά, ο Αίας απεικονίζεται να κινείται προς τα αριστερά.¹⁴⁵ Με αυτόν τον τρόπο τον αποδίδει ο Εξηκίας, πετυχαίνοντας έτσι να φέρει σε πρώτο πλάνο την ασπίδα του ήρωα.¹⁴⁶ Η ασπίδα προβάλλεται και στη λήκυθο με **αρ. κατ. 15**, όπου διακρίνεται αμυδρά το επίσημά της, ένα ακτινωτό μοτίβο αποδοσμένο με επίθετο, απολεπισμένο όμως, λευκό χρώμα. Ορισμένες φορές μπορεί να συνοδεύουν τη σκηνή και η Θέτις, η μητέρα του Αχιλλέα, ή κάποιοι πολεμιστές.

Όσον αφορά στους θεούς, ο **Απόλλων και η Άρτεμις** εικονίζονται συχνά μαζί, συνήθως σε σκηνές όπου κάνουν σπονδή ή σε άρμα, ορισμένες φορές συνοδευόμενοι και από άλλους θεούς, όπως τη μητέρα τους, Λητώ ή τον Ερμή. Σε αρκετές παραστάσεις ο Απόλλων και η Άρτεμις απεικονίζονται ο ένας απέναντι από τον άλλον και ανάμεσά τους βρίσκεται ένας φοίνικας, το ιερό φυτό του Απόλλωνα, και ένα ελάφι. Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 32** απεικονίζεται μόνο ένας φοίνικας ανάμεσα στους δύο θεούς. Πιθανόν ο φοίνικας να υποδηλώνει ότι η σκηνή διαδραματίζεται σε ιερό.¹⁴⁷ Από τα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. η Δηλιακή Τριάδα απεικονίζεται σε σκηνές χωρίς αφηγηματικό περιεχόμενο¹⁴⁸, απλώς καθισμένοι, όπως σε σκηνές αγοράς θεών.

Τέλος, συνήθεις είναι και οι **διονυσιακές σκηνές**, τις οποίες βλέπουμε στις ληκύθους με **αρ. κατ. 11-13, 22, 23, 44, 46, 48**. Μπορεί να εικονίζεται είτε μόνο ο Διόνυσος, συχνά ανάμεσα σε οφθαλμούς, είτε πάνω σε άρμα, είτε μαζί με σατύρους και μαινάδες, είτε μόνο ο διονυσιακός θίασος. Ο θεός είναι ενδεδυμένος, γενειοφόρος, στεφανωμένος με φύλλα κισσού και κρατά συνήθως κύπελλο ή κέρας. Πολύ συχνά συνοδεύεται από Μαινάδες, οι οποίες χορεύουν ή απλώς κάθονται, θυμίζοντας σκηνές όπου ο Διόνυσος συνοδεύεται από καθήμενους θεούς.¹⁴⁹

Σύμφωνα με τη Μανακίδου, η πληθώρα των διονυσιακών παραστάσεων στα αγγεία των τελών του 6^{ου} αιώνα π.Χ.¹⁵⁰ υποδηλώνει την ευρύτατη αποδοχή του Διονύσου

¹⁴⁴ Woodford και Loudon 1980, 26.

¹⁴⁵ Στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. επανέρχεται το μοτίβο της απεικόνισης του ήρωα να κινείται προς τα δεξιά, ενώ περίπου την ίδια περίοδο ο Αχιλλέας απεικονίζεται χωρίς κράνος, με την κόμη του να πέφτει ελεύθερα προς τα κάτω, ένας τρόπος απόδοσης που είχε ξεκινήσει από τον Κλειτία στο αγγείο François και είχε σταματήσει για ένα διάστημα. Μάλιστα, ίσως ο ίδιος ο Ευφρόνιος να επανέφερε αυτόν τον τρόπο απόδοσης της κόμης του ήρωα (Padgett 2001, 8).

¹⁴⁶ Woodford και Loudon 1980, 27.

¹⁴⁷ LIMC II 1, λ. *Artemis*, 704, 745, [Lilly Kahil].

¹⁴⁸ LIMC II 1, λ. *Artemis*, 745, [Lilly Kahil]

¹⁴⁹ Γαλιατσάτου 2015, 172. Οι διονυσιακές σκηνές και οι Μαινάδες που χορεύουν είναι ένα συνηθισμένο εικονογραφικό θέμα στην Κατηγορία των Αθηνών 581 (Galiatsatou 2021, 122).

¹⁵⁰ Villanueva-Puig 2009, 219. Κυρίως στις ληκύθους από το 500 π.Χ. και εξής. Οι διονυσιακές σκηνές είναι οι δημοφιλέστερες στην αγγειογραφία την εποχή του ύστερου μελανόμορφου ρυθμού (Isler-Kerényi 2015, 16).

από όλα τα στρώματα της αθηναϊκής κοινωνίας.¹⁵¹ Υποστηρίζει, μάλιστα, ότι αυτή την περίοδο ο Διόνυσος θα πρέπει να άρχισε να συσχετίζεται με εσχατολογικές δοξασίες, γεγονός που ίσως αντανακλάται στον μεγάλο αριθμό μελανόμορφων ληκύθων με διονυσιακές παραστάσεις που έχουν βρεθεί σε ταφές της περιόδου αυτής.¹⁵² Η σχέση του Διονύσου με τον Κάτω Κόσμο καθιστά τις διονυσιακές σκηνές ταιριαστό διακοσμητικό μοτίβο για τις ληκύθους, οι οποίες πολύ συχνά κατέληγαν ως κτερίσματα σε τάφους ή χρησιμοποιούνταν στην τελετή της ταφής. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι δεν βρέθηκαν όλες οι λήκυθοι σε νεκροταφεία και δεν θα ήταν σωστό να θεωρήσουμε ότι η εικονογραφία τους καθοριζόταν εξ αρχής με βάση τις αντιλήψεις των Αθηναίων για τον θάνατο, εφόσον μάλιστα μεγάλος αριθμός ληκύθων που προέρχονται από τάφους δεν φέρουν σχετικές παραστάσεις.¹⁵³ Ίσως, ακόμη, οι παραστάσεις αυτές να δείχνουν μια σκηνή χαράς σε αντίθεση με τον θάνατο ή ότι οι νεκροί έχουν περάσει σε μια άλλη διάσταση, όπως ο διονυσιακός θίασος μέσα από το μεθύσι.¹⁵⁴

Στην Κατηγορία των Αθηνών 581 ii υπάρχει μία υποομάδα ληκύθων με σκηνές συμποσίου, στις οποίες συμμετέχει και ο Διόνυσος.¹⁵⁵ Οι σκηνές συμποσίου συχνά θεωρούνται απεικονίσεις του Διονύσου ή απεικονίσεις του νεκρού στο πρότυπο του Διονύσου και συνδέονται με την προσδοκία μεταθανάτιας σωτηρίας, μέσω της συμμετοχής σε ένα αιώνιο συμπόσιο.¹⁵⁶ Σκηνή συμποσίου συναντάμε στη λήκυθο με **αρ. κατ. 33**. Ίσως, ακόμη, οι σκηνές αυτές να αντανακλούν μεταθανάτιες προσδοκίες για λύτρωση μέσω της μύησης στα μυστήρια του Διονύσου/Ζαγρέως.¹⁵⁷

Εκτός, όμως, από τη σχέση του Διονύσου με τη μετά θάνατον ζωή και τον χθόνιο χαρακτήρα του θεού, η παρουσία του στις ληκύθους ίσως να έχει σχέση και με την καλλιέργεια. Άλλωστε, ο Διόνυσος είναι ένας θεός με πολλές πτυχές και δεν έχει μόνο χθόνιο χαρακτήρα. Συντροφεύει τους ανθρώπους και σε άλλες φάσεις της ζωής τους.¹⁵⁸ Επομένως, δεν θα πρέπει να θεωρούμε ότι όλες οι σκηνές με τον Διόνυσο έχουν σχέση με την ταφή, ούτε ότι όλες οι λήκυθοι έχουν μόνο ταφική χρήση.¹⁵⁹

Οι σύντροφοι του Διονύσου, οι Σάτυροι, είναι υβριδικά όντα, με ανθρώπινα και ζωώδη χαρακτηριστικά. Στον 6^ο και 5^ο αιώνα π.Χ. πολύ σπάνια απεικονίζονται με

¹⁵¹ Μανακίδου 1994, 181. Μάλιστα, οι περισσότερες απεικονίσεις του διονυσιακού θιάσου εντοπίζονται σε ληκύθους, αγγεία που χρησιμοποιούνταν στην καθημερινότητα και προορίζονταν κυρίως για εσωτερική κατανάλωση και όχι τόσο για εξαγωγή (Isler-Kerényi 2015, 17).

¹⁵² Μανακίδου 1994, 181.

¹⁵³ Σίνδος II, 121 [B. Σαριπανίδη].

¹⁵⁴ Villanueva-Puig 2009, 223-224. Isler-Kerényi 2015, 68: «Ο Διόνυσος είναι υπεύθυνος για όλες τις μεταμορφώσεις, αυτές που συμβαίνουν στο θέατρο και αυτές που σχετίζονται με την ανθρώπινη ζωή».

¹⁵⁵ Για την υποομάδα βλ. *Para* 235-236.

¹⁵⁶ Παναρίτη 2017, 167.

¹⁵⁷ Ο Διόνυσος σχετίζεται και με τα Ανθεστήρια, με τη δεύτερη μέρα της γιορτής, και με την Ελευσίνα. Villanueva-Puig 2009, 223-224.

¹⁵⁸ Volioti 2007, 97.

¹⁵⁹ Haggis 2007, 283, όπου αναφέρεται μία λήκυθος της Κατηγορίας των Αθηνών 581, που βρέθηκε σε μία κουζίνα και θα μπορούσε ίσως να περιέχει μαγειρικό λάδι.

οπλές αλόγου (π.χ. στο αγγείο François). Συνήθως έχουν ανθρώπινα πόδια.¹⁶⁰ Οι Σάτυροι είναι όντα που σχετίζονται με το κέφι και την ανεμελιά, συχνά και την απρέπεια, που έρχεται ως συνέπεια μετά από τη μεγάλη κατανάλωση κρασιού.¹⁶¹ Απεικονίζονται συνήθως να χορεύουν ή να ερωτοτροπούν και μάλιστα συχνά με κωμικό τρόπο. Στον μελανόμορφο ρυθμό οι μόνες μορφές που απεικονίζονται με χιουμοριστικό τρόπο είναι οι πυγμαίοι και οι Σάτυροι. Οι πραγματικές καρικατούρες θα εμφανιστούν αργότερα, στον ερυθρόμορφο ρυθμό, ξεκινώντας από την ομάδα των Πρωτοπόρων.¹⁶²

IV. Παραστάσεις με άρματα

Το άρμα είναι ένα συνηθισμένο μοτίβο στην αττική εικονογραφία και το συναντάμε σε πλήθος αγγείων. Κατά τον 6^ο αιώνα π.Χ. το άρμα γίνεται αφορμή για διάφορους ηρωικούς και επικούς συνειρμούς. Βλέπουμε να απεικονίζεται σε πολεμικές σκηνές, επιτάφιους αγώνες, θεϊκές αναχωρήσεις και σκηνές αλληλεπίδρασης θεών και ηρώων. Ο 6^{ος} αιώνας π.Χ. είναι η εποχή κατά την οποία είναι ιδιαιτέρως δημοφιλείς παραστάσεις που εμπνέονται από τα ενδιαφέροντα της αριστοκρατίας, η οποία παρουσιάζεται σε άμεση αλληλεπίδραση με τον κόσμο των ηρώων και των θεών.

Παράλληλα, το άρμα εμφανίζεται και σε σκηνές ανώνυμων αρματοδρομιών, αγώνων αποβατών ή σκηνές από την καθημερινότητα με πιο επίσημο χαρακτήρα, π.χ. γαμήλιες πομπές.¹⁶³ Ανάλογα με τα εικονογραφικά συμφραζόμενα στα οποία τοποθετείται κάθε φορά, λειτουργεί διαφορετικά για την ερμηνεία της παράστασης. Έτσι, μπορεί να απεικονίζεται σε σκηνές ταφικού ή κοσμικού χαρακτήρα, σε σκηνές του πραγματικού κόσμου ή παρμένες από τη σφαίρα του μύθου.¹⁶⁴ Έτσι, συχνά τα όρια ανάμεσα στον πραγματικό και τον μυθικό χώρο είναι δυσδιάκριτα και οι παραστάσεις στην αγγειογραφία χαρακτηρίζονται από σκόπιμη αοριστία.¹⁶⁵ Πιθανόν σκοπός των αγγειογράφων είναι να κάνουν τις ληκύθους τους αρεστές σε μεγάλο μέρος του αγοραστικού κοινού, και έτσι να ζωγραφίζουν παραστάσεις που μπορεί να έχουν πολλές ερμηνείες.¹⁶⁶

Μετά την εμφάνιση του ερυθρόμορφου ρυθμού, το άρμα άρχισε να χάνει τη δημοτικότητά του, καθώς το ενδιαφέρον των αγγειογράφων στράφηκε σε πιο καθημερινά θέματα. Η τελευταία αξιόλογη ομάδα μελανόμορφων αγγειογράφων που εξακολουθεί να ζωγραφίζει σκηνές με άρματα είναι η Ομάδα του Λεάγρου, με έμφαση κυρίως σε γαμήλιες πομπές, θεϊκές αναχωρήσεις και ήρωες. Τέλος, οι ληκυθογράφοι του ύστερου μελανόμορφου ρυθμού κατασκευάζουν αγγεία μαζικά και

¹⁶⁰ Lissarrague 1987, 336.

¹⁶¹ Ίσως οι Σάτυροι να συμβολίζουν τους ίδιους τους ανθρώπους που συμμετέχουν στις τελετές του Διονύσου και έχουν περάσει σε άλλο στάδιο, σε μία σχεδόν ζωώδη κατάσταση (Isler-Kerényi 2015, 4-5).

¹⁶² Keuls 1987, 300.

¹⁶³ Μανακίδου 1994, 267.

¹⁶⁴ Μανακίδου 1994, 11.

¹⁶⁵ Μανακίδου 1994, 268.

¹⁶⁶ Volioti 2007, 91, 99.

προτιμούν τυποποιημένες και πρόχειρες σκηνές με άρματα με ανώνυμους οπλίτες, αρματοδρομίες, θεϊκές αναχωρήσεις, διονυσιακό θίασο, πολεμικά άρματα με την Αθηνά.¹⁶⁷

Στις ληκύθους που παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη παρατηρούνται τρεις διαφορετικές σκηνές απεικόνισης αρμάτων: η αρματοδρομία, ο αγώνας αποβατών και η σκηνή με το ακίνητο άρμα και τις μορφές που το συνοδεύουν.

Η **αρματοδρομία** είναι το κορυφαίο και πιο πολυέξοδο αγώνισμα στις αθλητικές διοργανώσεις και ως εκ τούτου το άρμα έχει πλέον αποκτήσει την ιδιότητα του συμβόλου του ηρωικού κόσμου στην καθημερινότητα. Η αρματοδρομία φαίνεται να είναι η δημοφιλέστερη από όλες τις παραστάσεις με άρματα.¹⁶⁸ Στις πρώτες απεικονίσεις αρματοδρομιών το άρμα αποδίδεται στατικό, γεγονός που υποδηλώνει ότι η απεικόνιση της ταχύτητας των αλόγων δεν ήταν απαραίτητη για την παρουσίαση μιας αρματοδρομίας. Στην αττική αγγειογραφία τα άλογα που καλπάζουν σε σκηνές αρματοδρομιών αρχίζουν να εμφανίζονται στο β' τέταρτο του 6^{ου} αιώνα π.Χ.¹⁶⁹

Πολλές παραστάσεις αρματοδρομιών απεικονίζουν και τον καμπτήρα ή νύσσα, τους στύλους δηλαδή που οριοθετούν τον αγωνιστικό χώρο. Ορισμένοι καμπτήρες αποδίδονται με λευκό χρώμα, υποδηλώνοντας ότι ίσως να ήταν μαρμάρيني. Επίσης, μπορεί να απεικονίζονται και πεζοί άνδρες που παρακολουθούν τον αγώνα είτε όρθιοι είτε καθισμένοι σε δίφρους μπροστά από τα άλογα, οι οποίοι είναι ίσως οι αγωνοθέτες ή οι κριτές του αγώνα.¹⁷⁰ Ορισμένες φορές εικονίζεται και ένα άρμα να προσπερνά ένα άλλο και μάλιστα είναι μία σκηνή που προτιμούν αρκετοί ληκυθογράφοι του ύστερου μελανόμορφου ρυθμού.¹⁷¹ Σκηνή αρματοδρομίας στην οποία απεικονίζονται δύο άρματα συναντάμε στη λήκυθο με **αρ. κατ. 35**.

Υπάρχουν, όμως, και σκηνές αρματοδρομίας στις οποίες εικονίζεται μόνο ένα αγωνιστικό άρμα, όπως συμβαίνει στις ληκύθους με **αρ. κατ. 16, 17 και 18**. Η προγενέστερη χρονικά και αυτή που εικονίζεται σε λιγότερα σωζόμενα παραδείγματα είναι η σκηνή με ένα μόνο άρμα και τα άλογα σε καλπασμό, η οποία εμφανίζεται γύρω στο 560/ 550 π.Χ.¹⁷² Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν και οι λήκυθοι της παρούσας μελέτης, στις οποίες εικονίζεται και μία λευκή νύσσα σε δεύτερο επίπεδο, στοιχείο που εμφανίζεται γύρω στο 500 π.Χ. και αργότερα.¹⁷³ Το συγκεκριμένο εικονογραφικό θέμα φαίνεται να ανήκει αποκλειστικά στον μελανόμορφο ρυθμό, με

¹⁶⁷ Μανακίδου 1994, 270.

¹⁶⁸ Μανακίδου 1994, 34.

¹⁶⁹ Μανακίδου 1994, 36.

¹⁷⁰ Μανακίδου 1994, 41.

¹⁷¹ Μανακίδου 1994, 44, υποσημ. 55. «Ο Ζωγράφος της Γέλας δείχνει ξεχωριστή προτίμηση για την απεικόνιση αρματοδρομιών πάνω σε ληκύθους».

¹⁷² Μανακίδου 1994, 63.

¹⁷³ Μανακίδου 1994, 64. Μέχρι τότε το άρμα πλαισιωνόταν από δύο δωρικούς κίονες.

τα περισσότερα παραδείγματα να χρονολογούνται στα τέλη του 6^{ου} και τις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ.¹⁷⁴

Το αγώνισμα των **αποβατών** είναι ένα από τα ιππικά αγωνίσματα. Δεν έχει διευκρινιστεί ο ακριβής τρόπος διεξαγωγής του, αλλά φαίνεται πως ο αθλητής, φορώντας θώρακα, κράνος και κρατώντας ασπίδα, καλούνταν να κατέβει και να ανέβει στον δίφρο ενός εν κινήσει τεθρίππου είτε μόνο να κατέβει και να τρέξει στη συνέχεια έναν δρόμο σταδίου.¹⁷⁵ Ίσως το αγώνισμα αυτό να σχετίζεται με την πολεμική χρήση του άρματος και ηρωικές λατρείες. Στην αγγειογραφία στις σκηνές με το αγώνισμα των αποβατών τα άρματα είναι στραμμένα προς τα αριστερά, έτσι ώστε ο αποβάτης να βρίσκεται σε πρώτο επίπεδο. Συχνές στον μελανόμορφο ρυθμό είναι και οι παραστάσεις αρμάτων με έναν οπλίτη να τρέχει πίσω από το άρμα ή δίπλα στα άλογα σε δεύτερο επίπεδο.¹⁷⁶ Τέτοια περίπτωση είναι και η λήκυθος με **αρ. κατ. 19**. Δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι αν πρόκειται εδώ για αγώνα αποβατών. Πάντως, το συγκεκριμένο εικονογραφικό θέμα είναι αρκετά αγαπητό στο εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα και το συναντάμε στις ληκύθους του.¹⁷⁷ Το θέμα αυτό εικονίζεται σε περίπου 100 ληκύθους αυτού του εργαστηρίου, και μάλιστα στις περισσότερες ο αποβάτης- νικητής αποδίδεται τη στιγμή που έχει κατέβει από το άρμα και τρέχει κοιτάζοντας προς τα πίσω, προς τους αντιπάλους του.¹⁷⁸

Τέλος, στις σκηνές με **ακίνητο άρμα** απεικονίζονται δύο συνήθως αναβάτες ή ένας ηνίοχος και μία μορφή που ανεβαίνει στο τέθριππο¹⁷⁹, πλαισιωμένοι από δύο μορφές πεζών. Τη σκηνή αυτή τη συναντάμε στις ληκύθους με **αρ. κατ. 20, 21, 34, 36-43, 49**. Οι σκηνές αυτές είναι δύσκολο να ερμηνευθούν ικανοποιητικά και χαρακτηρίζονται απλώς ως απεικονίσεις ανώνυμων ατόμων πάνω σε άρμα. Οι παραστάσεις αυτές ερμηνεύονται συνήθως ως σκηνές αναχώρησης θεοτήτων πάνω σε τέθριππο.¹⁸⁰ Συχνά είναι δύσκολο να ξεχωρίσουμε τις θεότητες, αλλά ορισμένες φορές διακρίνονται τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα. Κάποιες από αυτές τις παραστάσεις ίσως απηχούν μυθολογικά επεισόδια, ενώ σε άλλες ίσως να προβάλλεται απλώς η θεϊκή επιφάνεια.¹⁸¹ Οι παραστάσεις αυτές έχουν εκλεκτικό χαρακτήρα και συχνά δανείζονται εικονογραφικά μοτίβα από παραστάσεις με διαφορετική θεματολογία. Έτσι, συναντάμε μορφές που στέκονται δίπλα στα άλογα και παραπέμπουν σε αντίστοιχες μορφές από σκηνές ζεύξης αλόγων ή μία ανδρική μορφή που κάθεται σε

¹⁷⁴ Μανακίδου 1994, 67.

¹⁷⁵ Κεφαλίδου 1996, 35 και υποσημ. 44. *Σίνδος* II, 124 [B. Σαριπανίδη]. Για το αγώνισμα βλ. *Kerameikos* IX, πίν. 16, αρ. 117.2.1 και 117.3.1. Μανακίδου 1994, 86-95. Kyle 1992, 89-91.

¹⁷⁶ Hatzivassileiou 2010, 42.

¹⁷⁷ Μανακίδου 1994, 90. Camp 2015, 470-472, εικ. 3.

¹⁷⁸ Neils και Schultz 2012, 198. Ίσως η δημοτικότητα αυτής της σκηνής στις ληκύθους του Ζωγράφου του Αίμονα να αντανακλά το γεγονός ότι το αγώνισμα των αποβατών εισήχθη στα Παναθήναια εκείνη την περίοδο, δηλαδή στις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. (Neils και Schultz 2012, 203).

¹⁷⁹ Σύμφωνα με τη Μανακίδου (1994, 255), οι παραστάσεις με δύο ανδρικές μορφές πάνω σε άρμα, που φορούν πολιτική, και όχι πολεμική, ενδυμασία, εμφανίζονται συχνότερα από τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. αποκλειστικά σε μελανόμορφα αγγεία μεγάλου σχήματος και δεν συνεχίζουν μετά τα τέλη του ίδιου αιώνα.

¹⁸⁰ *Σίνδος* II, 120 [B. Σαριπανίδη].

¹⁸¹ *Σίνδος* II, 123 [B. Σαριπανίδη].

δίφρο οκλαδία μπροστά από τα άλογα και προέρχεται από το θεματολόγιο των σκηνών αναχώρησης πολεμιστή.¹⁸² Φαίνεται πως ο συγκριτισμός που χαρακτηρίζει τις παραστάσεις αυτές είναι αποτέλεσμα της μαζικότερης παραγωγής των ύστερων μελανόμορφων αγγείων.

Γενικότερα, οι παραστάσεις με άρματα εικονίζονται σε πολλές ληκύθους που βρέθηκαν σε τάφους. Άρα, ίσως να είχαν κάποιον ταφικό χαρακτήρα.¹⁸³ Σύμφωνα με τη Μανακίδου¹⁸⁴, η εύρεση πολλών τέτοιων ληκύθων σε τάφους μάς επιτρέπει να αποδώσουμε ταφικό περιεχόμενο και στις αρματοδρομίες που εικονίζουν. Ωστόσο, το μοτίβο της αρματοδρομίας ήταν ιδιαίτερος δημοφιλής στον 6^ο αιώνα π.Χ. και το συναντάμε και σε άλλα σχήματα αγγείων. Αλλά, αν δεχτούμε ότι οι παραστάσεις πάνω σε ένα αγγείο υποδηλώνουν και τη χρήση του, και άρα ότι οι αρματοδρομίες πάνω σε ληκύθους που βρέθηκαν σε τάφους θα πρέπει να έχουν ταφικό χαρακτήρα, τότε θα πρέπει να δεχτούμε ότι αυτά τα αγγεία κατασκευάστηκαν με σκοπό να τοποθετηθούν σε τάφους. Είναι όμως δύσκολο να δεχτούμε κάτι τέτοιο.

Πρόκειται για αγγεία μαζικής παραγωγής, με παραστάσεις που ανταποκρίνονταν στις προτιμήσεις μεγάλου μέρους του αγοραστικού κοινού και ερμηνεύονταν ανάλογα με τις ανάγκες των πελατών και τη χρήση των αγγείων, θα μπορούσαν να αποκτηθούν εύκολα και με μικρό κόστος και να χρησιμοποιηθούν με πολλούς τρόπους. Δηλαδή, η χρήση τους δεν θα πρέπει να υπαγόρευε την εικονογραφία τους, ούτε το αντίστροφο, αλλά μάλλον η εικονογραφία τους ήταν σκοπίμως αόριστη ώστε να μπορεί να ερμηνευθεί με διάφορους τρόπους από τους αγοραστές και να καλύψει τις ποικίλες ανάγκες όσο το δυνατόν μεγαλύτερου μέρους των πελατών. Οι παραστάσεις αυτές θα μπορούσαν να απηχούν αθλητικούς αγώνες, αθλητικούς αγώνες σε ταφικό πλαίσιο, μυθικούς αγώνες ή γεγονότα, αναχωρήσεις πολεμιστών. Πρόκειται για τυποποιημένα επαναλαμβανόμενα εικονογραφικά μοτίβα, ιδιαίτερος αγαπητά για αγγεία που προορίζονται για κτερίσματα.¹⁸⁵

V. Παραστάσεις με ομοερωτικό περιεχόμενο

Ήδη από την εποχή της λυρικής ποίησης διαβάζουμε για τον έρωτα μεταξύ ανδρών και νεαρών αγοριών. Η σχέση μεταξύ του εραστή και του ερωμένου διαφέρει από αυτή μεταξύ ενός άνδρα και μίας εταίρας. Και αυτό διότι η εταίρα πληρώνεται για τις υπηρεσίες της και τη συμμετοχή της σε κάποιο συμπόσιο, ενώ ο ερώμενος είναι

¹⁸² Μανακίδου 1994, 258. Στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. σε ορισμένα αγγεία της Ομάδας του Λεάγρου αυτές οι μορφές που συνοδεύουν το άρμα αρχίζουν να αντικαθίστανται από μορφές θεών. (Μανακίδου 1994, 259). Volioti 2009, 156.

¹⁸³ Γαλιατσάτου 2015, 176.

¹⁸⁴ Μανακίδου 1994, 44.

¹⁸⁵ Γαλιατσάτου 2015, 177.

πολίτης που ανήκει στην ίδια κοινωνική τάξη με τον εραστή, είναι ισότιμοι και απολαμβάνουν ο ένας τη συντροφιά του άλλου.¹⁸⁶

Στην αττική αγγειογραφία εντοπίζονται τριών ειδών σκηνές ομοερωτικού περιεχομένου. Στην πρώτη ομάδα ο εραστής εικονίζεται απέναντι από τον ερώμενο, συνήθως αγγίζοντάς τον. Στη δεύτερη κατηγορία ο εραστής προσφέρει στον ερωμένο τα τυπικά ερωτικά δώρα, συνήθως κόκορα ή λαγό. Τέλος, στην τρίτη ομάδα το ζευγάρι απεικονίζεται αγκαλιασμένο.¹⁸⁷ Τέτοια περίπτωση συναντάμε στη λήκυθο με **αρ. κατ. 9**. Οι σκηνές ομοερωτικού περιεχομένου αρχίζουν να χάνονται σταδιακά στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και στον μελανόμορφο και στον ερυθρόμορφο ρυθμό και το ενδιαφέρον τοποθετείται σε σκηνές που υποδηλώνουν απλώς αυτή τη σχέση, όπως τα ερωτικά δώρα ή συνομιλίες στην παλαίστρα, με τους ερωμένους συχνά τυλιγμένους σε μιάτια.¹⁸⁸ Επιπλέον, συχνά εικονίζεται και ο Έρωσ να κυνηγά αγόρια αλλά και ο Δίας με τον Γανυμήδη.¹⁸⁹

Αυτό ίσως να συμβαίνει διότι ο θεσμός της παιδεραστίας ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής την εποχή των Πεισιστρατιδών και παλαιότερα. Πρόκειται για έναν θεσμό που γεννήθηκε και καλλιεργήθηκε μέσα σε αριστοκρατικό πλαίσιο και ενθάρρυνε τη σχέση μεταξύ των ισότιμων μελών των αριστοκρατικών οικογενειών. Ο Σόλων με τη νομοθεσία του απαγορεύει στους δούλους να αθλούνται στην παλαίστρα και να έχουν ερωτικές σχέσεις με νεαρά αγόρια, υπονοώντας, ίσως, έτσι ότι αυτές οι σχέσεις δεν αρμόζουν σε αυτούς, αλλά σε μια άλλη κοινωνική ομάδα.¹⁹⁰ Συμπεραίνουμε, επίσης, ότι ο θεσμός της παιδεραστίας έβρισκε πρόσφορο έδαφος στον χώρο της παλαίστρας¹⁹¹, όπου γυμνάζονταν γυμνά τα νεαρά αγόρια των καλών οικογενειών της Αθήνας και θαυμάζονταν από τους συμπολίτες τους.¹⁹²

Ωστόσο, μετά την πτώση των τυράννων και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, πιθανόν το νέο πολίτευμα να ήθελε να αποστασιοποιηθεί από πρακτικές στενά συνδεδεμένες με την αριστοκρατία. Αντίστοιχα, ίσως και οι ίδιοι οι πολίτες να μην επεδίωκαν να συνάπτουν φανερά σχέσεις με νεαρά αγόρια, θεωρώντας ίσως ότι ο θεσμός της παιδεραστίας δεν ήταν απολύτως ταιριαστός με τη νέα τάξη πραγμάτων. Με τη σειρά τους και οι αγγειογράφοι, ακολουθώντας τις προτιμήσεις του αγοραστικού κοινού, θα απέφευγαν να απεικονίσουν συχνά σκηνές ομοερωτικού περιεχομένου στα αγγεία τους, αφού πλέον αυτές θα είχαν χάσει τη δημοτικότητα τους. Έτσι, από το 500 π.Χ. περίπου και εξής σπανίζουν οι σκηνές ομοερωτικού

¹⁸⁶ Shapiro 1981, 136.

¹⁸⁷ Shapiro 1981, 133-134.

¹⁸⁸ Hatzivassileiou 2010, 53.

¹⁸⁹ Shapiro 1981, 142.

¹⁹⁰ Κεφαλίδου 1996, 139.

¹⁹¹ Κεφαλίδου 1996, 139-140. Dover 1978, 54.

¹⁹² Κεφαλίδου 2021, 176.

περιεχομένου, ενώ παράλληλα γίνονται δημοφιλείς οι ερωτικές σκηνές μεταξύ ατόμων διαφορετικού φύλου, κατά το πρώτο τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ.¹⁹³

Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 53** απεικονίζεται Έρωτας που πετά κυνηγώντας έναν λαγό. Το 480-470 π.Χ. αυτό το θέμα είναι κάπως σπάνιο στην εικονογραφία. Το α' τέταρτο του 5^{ου} αιώνα π.Χ. οι σκηνές ομοερωτικού περιεχομένου γίνονται συνηθέστερες και πολύ συχνά εικονίζεται λαγός ως ερωτικό δώρο. Το θέμα αυτό το έχουμε ήδη συναντήσει σε κύλικες τύπου Σιάνων στις αρχές του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Συχνά σε αυτές τις παραστάσεις εικονίζεται και σκύλος να κυνηγάει τον λαγό. Το κυνήγι αυτό θα μπορούσε να συμβολίζει το κυνήγι του ερωμένου από τον εραστή.¹⁹⁴ Ίσως, όσο προχωράμε προς την περίοδο της δημοκρατίας, οι σκηνές ομοερωτικού περιεχομένου να μην είναι τόσο ξεκάθαρες όσο στην εποχή της αριστοκρατίας και πλέον υπονοούνται απλώς μέσα από σκηνές με Έρωτα και λαγό, αντί να απεικονίζονται ξεκάθαρα οι εραστές και οι ερώμενοι.¹⁹⁵

¹⁹³ Shapiro 1981, 142-143 και υποσημ. 64. Επιπλέον, στις αρχές της Κλασσικής Περιόδου, είναι συχνότερες οι σκηνές με νεαρά αγόρια, συνήθως μόνα τους γυμνά ή ημίγυμνα, ενώ αργότερα τη θέση τους θα πάρουν γυναικείες μορφές (Dover 1978, 6). Από το 470 έως το 400 π.Χ. συναντάμε πολύ σπάνια ερωτικές σκηνές στην εικονογραφία, τόσο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου όσο και διαφορετικού, ωστόσο τις βρίσκουμε να περιγράφονται στα έργα του Πλάτωνα, έναν αιώνα μετά από την εποχή που ήταν δημοφιλείς στην αγγειογραφία.

¹⁹⁴ Neils 2014, 313-314. Η προσπάθεια του εραστή να σαγηνεύσει τον ερωμένο παρομοιάζεται συχνά με ένα κυνήγι (Dover 1978, 87).

¹⁹⁵ Neils 2014, 317-318. Βλ. και παραπάνω για τις σκηνές ομοερωτικού χαρακτήρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Λήκυθοι λευκού βάθους με σχηματοποιημένα μοτίβα (Pattern lekythoi)

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι λήκυθοι λευκού βάθους με γραμμικά ή φυτικά μοτίβα, καθώς και μία λήκυθος με βάθος στο χρώμα του πηλού με φυτικό διάκοσμο και μία λήκυθος με σώμα καλυμμένο με μελανό επίχρισμα, διακοσμημένη με μοτίβα.

I. Λήκυθοι λευκού βάθους με σχηματοποιημένα μοτίβα

Οι λήκυθοι λευκού βάθους με σχηματοποιημένα μοτίβα¹⁹⁶ δεν φέρουν εικονιστικές παραστάσεις, αλλά διακοσμητικά μοτίβα, κυρίως φυτικά (**αρ. κατ. 55-58**). Πρόκειται για αγγεία που επίσης περιείχαν αρωματικά έλαια, κατασκευάζονταν με μικρό κόστος και παράγονταν μαζικά.¹⁹⁷ Χρησιμοποιούνται για περισσότερο από έναν αιώνα και συμπίπτουν χρονικά με την περίοδο χρήσης των ληκύθων με ώμο και εικονιστικές παραστάσεις, ενώ παράγονταν στα ίδια εργαστήρια.¹⁹⁸

Ίσως το κόστος τους, όπως και αυτό των μελαμβαφών ληκύθων, να ήταν χαμηλότερο σε σχέση με το κόστος αυτών με εικονιστικές παραστάσεις. Η φθηνότερη κατασκευή τους και η απλή τους διακόσμηση τις καθιστούν ένα προϊόν που απευθύνεται σε μεγάλο μέρος του αγοραστικού κοινού, χωρίς μάλιστα να θέτει περιορισμούς ως προς τη χρήση του.¹⁹⁹ Πρόκειται για αγγεία που χρησιμοποιούνται τόσο στην καθημερινότητα όσο και στις ταφικές τελετουργίες, καλύπτουν τις ανάγκες της τοπικής αγοράς, αλλά εξάγονται και σε περιοχές εκτός Αττικής, ή αντιγράφονται από εργαστήρια εκτός Αττικής.

Ο μεγαλύτερος αριθμός αττικών ληκύθων λευκού βάθους εκτός Αττικής έχει βρεθεί στην Ερέτρια, όπου φαίνεται ότι χρησιμοποιούνταν τόσο στην καθημερινότητα όσο σε ταφικό πλαίσιο.²⁰⁰ Μάλιστα, κάποιες από τις ληκύθους που έχουν έρθει στο φως φαίνεται να κατασκευάστηκαν στην Ερέτρια και όχι να εισήχθησαν από την Αθήνα.

Εκτός από την Ερέτρια, φαίνεται πως οι λευκές λήκυθοι με φυτικά μοτίβα ήταν αρκετά δημοφιλείς και στην Κόρινθο, περισσότερο από τις ληκύθους με εικονιστικές

¹⁹⁶ Για τις ληκύθους αυτές βλ. Kurtz 1975, 131-155.

¹⁹⁷ Ορισμένες φορές έχουν και μικρότερο εσωτερικό ελαιοδοχείο (Kurtz και Boardman 1971, 103).

¹⁹⁸ Kurtz 1975, 143. Γαλιατσάτου 2015, 156.

¹⁹⁹ Kurtz 1975, 131. Οι λήκυθοι με παραστάσεις και ιδιαίτερα οι λευκές λήκυθοι με νεκρικές παραστάσεις θα απευθύνονταν σε ένα πιο περιορισμένο αγοραστικό κοινό, το οποίο θα ήταν εξοικειωμένο με τις παραστάσεις αυτές. Για τον λόγο αυτό, οι λευκές λήκυθοι με πολύχρωμη διακόσμηση δεν είναι ένα συνηθισμένο εύρημα σε οικιστικά σύνολα, αφού κύρια λειτουργία τους ήταν να συνοδεύουν τους νεκρούς. Η Kurtz (1975, 133) αναφέρει ότι οι πρώτες λευκές λήκυθοι με βέβαιη ταφική εικονογραφία κατασκευάστηκαν από τον Ζωγράφο της Μέγαιρας και χρονολογούνται λίγο πριν από το 470 π.Χ. Μάλιστα, οι λήκυθοι αυτές έχουν και μικρότερο εσωτερικό, γεγονός που, σε συνδυασμό με την εικονογραφία τους, υποστηρίζει την ταφική τους χρήση. Brendle 2018, 123. Galiatsatou 2021, 121.

²⁰⁰ Gex- Morgenthaler 1988, 170.

παραστάσεις, και μάλιστα αποτέλεσαν και το είδος ληκύθου που μιμήθηκε περισσότερο η τοπική παραγωγή.²⁰¹

Οι πρωιμότερες λήκυθοι με μοτίβα ανήκουν στην Ομάδα του Δελφινιού.²⁰² Οι λήκυθοι της ομάδας διακοσμούνται με ανθέμια και μπουμπούκια λωτού, με γραμμικά μοτίβα, όπως σειρές ταινιών, ή έχουν μελανό σώμα και η διακόσμηση περιορίζεται στον ώμο. Υπήρχαν λήκυθοι με μοτίβα και στην Κατηγορία της Φανυλλίδος, αν και μέχρι στιγμής έχει δημοσιευτεί μόνο μία.²⁰³

Από το 500 π.Χ. και εξής αυξάνεται ο αριθμός των ληκύθων με μοτίβα. Εντοπίζονται και στην Ομάδα του Πετεινού, ενώ και οι αγγειογράφοι της Κατηγορίας των Αθηνών 581 φαίνεται πως παρήγαγαν μεγάλο αριθμό ληκύθων με μοτίβα χαμηλότερης ποιότητας στις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Ακόμη, ο Ζωγράφος της Γέλας ζωγραφίζει ληκύθους με γραμμικά και φυτικά μοτίβα, λευκού βάρους, αλλά και με μελανό σώμα. Έχουν σχήμα λεπτού ίσιου κυλίνδρου και στον ώμο φέρουν τα χαρακτηριστικά ανθέμια και μπουμπούκια λωτού του Ζωγράφου της Γέλας.²⁰⁴

Ο Ζωγράφος του Διόσφου, όπως αναφέρθηκε παραπάνω στο δεύτερο κεφάλαιο, ζωγραφίζει ληκύθους λευκού βάρους με μοτίβα και μορφές ή μόνο με μοτίβα. Στον ώμο διακοσμούνται με τα ενωμένα μπουμπούκια λωτού που συνηθίζει ο ζωγράφος. Τα ανθέμια στο σώμα διατάσσονται οριζόντια ή κάθετα. Κοντά στον Ζωγράφο του Διόσφου βρίσκεται και η Ομάδα του Μικρού Λιονταριού, που διακοσμείται από τον Ζωγράφο της Σαφούς, με ληκύθους με πιο κοντό και ευρύ σώμα, λευκού και ερυθρού βάρους. Συνήθως διακοσμούνται με φυτικά μοτίβα, πιο συχνά με ανθέμια διατεταγμένα οριζοντίως σε μία ή δύο σειρές.²⁰⁵

Στο Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα βρίσκουμε ληκύθους με γραμμικά και φυτικά μοτίβα, κυρίως ανθέμια. Οι λήκυθοι αυτές είναι και λευκού και ερυθρού βάρους. Χρονολογούνται περίπου στα τέλη του α' τετάρτου και στις αρχές του β' τετάρτου του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Είναι συνήθως μικρές σε μέγεθος και όχι πολύ προσεκτικά κατασκευασμένες. Το σχήμα του σώματός τους είναι κυρίως ίσιο κυλινδρικό με καλυκωτό στόμιο ή στόμιο-καμινάδα, ενώ διακοσμούνται με ελάχιστα αφηρημένα μοτίβα και μία ή δύο σειρές από οριζόντια ανθέμια.²⁰⁶ Θα πρέπει να υπήρχαν κι άλλα εργαστήρια που κατασκεύαζαν ληκύθους με μοτίβα αυτήν την περίοδο. Οι λήκυθοι του Εργαστηρίου του Ζωγράφου του Αίμονα παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με αυτές του Εργαστηρίου του Ζωγράφου της Μέγαιρας και συχνά είναι δύσκολο να τις αποδώσουμε στο ένα ή στο άλλο. Ίσως μάλιστα να κατασκευάστηκαν όλες σε ένα μεγάλο εργαστήριο και να διακοσμήθηκαν από πολλούς αγγειογράφους.

²⁰¹ Kurtz 1975, 138.

²⁰² Kurtz 1975, 144. ABV 457. Para 199. ABL 14.

²⁰³ Kurtz 1975, 145

²⁰⁴ Kurtz 1975, 148-149

²⁰⁵ Kurtz 1975, 150

²⁰⁶ Kurtz 1975, 150-152.

Όσον αφορά το Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας, πρώτη η Haspels δίνει σημασία στη μεγάλη του παραγωγή ληκύθων με μοτίβα²⁰⁷ και έκτοτε υπάρχει μια τάση να τού αποδίδονται όλες αυτές οι λήκυθοι από το 460 π.Χ. και εξής.²⁰⁸ Το εργαστήριο φαίνεται πως λειτουργούσε κυρίως στο β' τέταρτο του 5^{ου} αιώνα και φαίνεται να επηρεάζεται από τα εργαστήρια του Ζωγράφου της Αθηνάς και του Ζωγράφου του Θησέα. Σύνηθες μοτίβο είναι τα ανθέμια με σχήμα λύρας, και μάλιστα οι λήκυθοι με αυτό το μοτίβο είναι μεγαλύτερες και καλύτερες από τις άλλες με μοτίβα του ίδιου εργαστηρίου.²⁰⁹ Στο β' μισό του 5^{ου} αιώνα π.Χ. το συνηθέστερο μοτίβο φαίνεται πως είναι τα φύλλα κισσού, σε δύο οριζόντιες σειρές, το οποίο είναι πιο εύκολο να ζωγραφιστεί σε σχέση με τα ανθέμια. Οι λήκυθοι με αυτήν τη διακόσμηση βρέθηκαν σε τάφους του 5^{ου} αιώνα π.Χ. από όλο τον ελληνικό κόσμο.²¹⁰

Οι λήκυθοι λευκού βάθους με μοτίβα γίνονται δημοφιλείς από το 480-470 π.Χ.²¹¹ και συνεχίζουν μέχρι τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. περίπου. Σταδιακά, προς τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. φαίνεται πως στους αθηναϊκούς τάφους προτιμώνται ως κτερίσματα αγγεία πόσεως, αλλά τελικά μετά το 440 π.Χ. κάνουν την εμφάνισή τους στους τάφους του Κεραμεικού οι λευκές ταφικές λήκυθοι. Ίσως οι λευκές λήκυθοι να είναι ένα αγγείο που προτιμούν οι γυναίκες.²¹² Ωστόσο, δεν φαίνεται να χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα από αυτές ούτε να προτιμώνται σε γυναικείες ταφές. Άλλωστε, πολλές λευκές λήκυθοι προέρχονται από λαθρανασκαφές και δεν γνωρίζουμε το φύλο του νεκρού τον οποίο συνόδευαν.

II. Εδαφόχρωμες λήκυθοι με φυτικά κοσμήματα

Κοντά στις ληκύθους λευκού βάθους με μοτίβα βρίσκονται και οι λήκυθοι με φυτικά κοσμήματα με βάθος στο χρώμα του πηλού. Στην παρούσα μελέτη περιγράφεται μόνο ένα παράδειγμα αυτού του είδους ληκύθου (**αρ. κατ. 60**). Η συνηθέστερη διακόσμηση είναι μία σειρά από όρθια ανθέμια και σχηματοποιημένα μπουμπούκια λωτού. Κάθε ανθέμιο εγγράφεται σε τόξο που διαμορφώνεται από τα σχηματοποιημένα σέπαλα των λωτών. Τα ανθέμια είναι τοποθετημένα πάνω σε μία οριζόντια αλυσίδα από μελανούς κρίκους με μία μελανή στιγμή σε κάθε κρίκο, που μπορεί να είναι καλυμμένη από επίθετο λευκό. Οι λήκυθοι αυτού του τύπου αποδίδονται στην Κατηγορία των Αθηνών 581, στο εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα ή του Ζωγράφου της Μέγαιρας. Χρονολογούνται κυρίως στο διάστημα 480-

²⁰⁷ ABL 170 και 181.

²⁰⁸ Kurtz 1975, 153.

²⁰⁹ Kurtz 1975, 153.

²¹⁰ Kurtz 1975, 154. Παναρίτη 2017, 115.

²¹¹ Gex 2014α, 321.

²¹² Η Neils (2006, 70) συνδέει τις λευκές ληκύθους και νεκρικές παραστάσεις που απεικονίζουν με τον κόσμο των γυναικών, ενώ αναφέρει ότι οι λήκυθοι αυτές ίσως ζωγραφίζονταν από γυναίκες επειδή έχουν θεματολογία από τον κόσμο των γυναικών.

450 π.Χ. και ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένες ως κτέρισμα στους τάφους του Κεραμεικού.²¹³

Στη λήκυθο με **αρ. κατ. 60**, που παρουσιάζεται εδώ, και αποδίδεται στην Κατηγορία των Αθηνών 581, βλέπουμε το μοτίβο των κατακόρυφων ανθεμίων (upright palmettes).²¹⁴ Το εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας είναι το τελευταίο που χρησιμοποιεί αυτό το πολύ διαδεδομένο μοτίβο, με ληκύθους που χρονολογούνται στο 470-450 π.Χ.²¹⁵ Στις ληκύθους με κόκκινο βάθος (εδαφόχρωμες) τα τόξα που ενώνουν τα ανθέμια βάφονται κατά κανόνα λευκά.

Η λήκυθος με ανθέμια, όπως και οι λήκυθοι λευκού βάθους με μοτίβα, είναι ένα αγγείο μαζικής παραγωγής που καλύπτει περίπου το α΄ μισό του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Πιθανόν να ήταν φθηνότερη από ληκύθους με εικονιστικές παραστάσεις. Επιπλέον, η διακόσμηση με μη εικονιστικές παραστάσεις είναι εύκολα κατανοητή από όλους. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη μάλλον χαμηλή τιμή της, την έκαναν ένα δημοφιλές προϊόν, τόσο στην τοπική αγορά όσο και σε αυτές του εξωτερικού, καλύπτοντας καθημερινές αλλά και ταφικές ανάγκες.²¹⁶

III. Λήκυθοι με μαύρο σώμα/ Μελαμβαφείς (black-glaze και black-bodied)²¹⁷

Παράγονταν και αυτές στα ίδια εργαστήρια με τα υπόλοιπα είδη ληκύθων.²¹⁸ Ολόκληρη η επιφάνεια του σώματός τους είναι καλυμμένη με μελανό επίχρισμα και διακοσμούνται με εξηρημένα μοτίβα ή με επίθετα χρώματα, π.χ. ιώδες.²¹⁹ Η διακόσμηση αυτή είναι συνήθης και σε άλλα σχήματα αγγείων.²²⁰ Η λήκυθος που μελετάται εδώ (**αρ. κατ. 61**) είναι καλυμμένη με μελανό επίχρισμα και φέρει μια εξηρημένη ταινία με μελανές στιγμές ως διακόσμηση.

Οι λήκυθοι με αυτή τη διακόσμηση, όπως και αυτές με μοτίβα, είναι μικρά αγγεία με χαμηλό κόστος, μεγάλη εξάπλωση και αποτέλεσαν προϊόντα απομίμησης εκτός Αττικής.

²¹³ Γαλιατσάτου 2015, 158.

²¹⁴ Βλ. Παναρίτη 2017, πίν. 188, σχέδ. 11.

²¹⁵ Παναρίτη 2017, 106.

²¹⁶ Γαλιατσάτου 2015, 156.

²¹⁷ Ο τύπος αυτός διακόσμησης ληκύθων ξεκινά ήδη από τον πρωιμότερο τύπο, αυτόν της Δηλιάνειρας, στις αρχές του 6^{ου} αιώνα π.Χ. (Kurtz 1975, 116, πίν. 67, εικ. 1), ενώ οι υστερότερες φτάνουν περίπου μέχρι τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. (Agora XII, 153).

²¹⁸ Hannestad 1988, 223. Αποδεικνύεται και από επιγραφές κεραμέων και στις δύο κατηγορίες αγγείων.

²¹⁹ Kurtz 1975, 115. Agora XII, 153.

²²⁰ Kurtz 1975, 115.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Χρήση ληκύθων

Η λήκυθος είναι ένα αγγείο που εντοπίζεται πολύ συχνά σε ανασκαφές, ιδιαίτερα σε νεκροταφεία. Ωστόσο, πολλές λήκυθοι έχουν βρεθεί και σε σημεία που δεν έχουν σχέση με τάφους, όπως για παράδειγμα σε ιερά.²²¹ Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, βασική χρήση της ληκύθου είναι η αποθήκευση και μεταφορά αρωματικού ελαίου, τόσο στην καθημερινότητα όσο και κατά τη διάρκεια ταφικών τελετουργιών.

Τα αρώματα έχουν στενή σχέση με τις ταφικές τελετές. Το σώμα του νεκρού πλένεται και αλείφεται με αρώματα πριν την ταφή και οι λήκυθοι τοποθετούνται γύρω από τη νεκρική κλίνη προτού καταλήξουν μέσα στον τάφο ή στη βάση του ταφικού μνημείου.²²² Σε λευκές αττικές ληκύθους με ταφική εικονογραφία απεικονίζονται λήκυθοι γύρω από τον τάφο ή σε καλάθι δίπλα από αυτόν ή στα χέρια των ανθρώπων που επισκέπτονται τον τάφο.²²³ Στους τάφους τοποθετούνταν ορισμένες φορές άδειες, καθώς βρίσκονται σε οριζόντια θέση δίπλα στο σώμα του νεκρού, αλλά μπορεί να ήταν και γεμάτες.²²⁴ Η ύπαρξή τους στους τάφους δείχνει τη φροντίδα των ζωντανών για το σώμα των νεκρών, αλλά δεν δείχνει την ποσότητα του αρωματικού ελαίου που χρησιμοποιούνταν.²²⁵ Το πιθανότερο είναι ότι σε έναν τάφο τοποθετούνταν αρκετές λήκυθοι.

Όσον αφορά τους τάφους του Κεραμεικού, έχουν έρθει στο φως 692 λήκυθοι (1058 μαζί με αυτές με μοτίβα), εκ των οποίων οι 611 είναι μελανόμορφες.²²⁶ Φαίνεται ότι μέχρι το 560 π.Χ. περίπου ως κτερίσματα τοποθετούνταν αγγεία πόσεως και φαγητού, για όλες τις ταφές, αλλά, στο εξής τα αγγεία αυτά παύουν στις ταφές ενηλίκων και τη θέση τους παίρνουν οι λήκυθοι. Στις παιδικές ταφές μέχρι το 500 π.Χ. συνεχίζουν τα αγγεία πόσεως, αλλά σταδιακά τοποθετούνται και εκεί λήκυθοι.²²⁷ Μέχρι το 430 π.Χ. το συνηθέστερο αγγείο που βρίσκουμε σε αθηναϊκούς τάφους, ακόμη και σε τάφους με πλούσιες ταφές, είναι η μελανόμορφη λήκυθος,²²⁸ η οποία συνεχίζει να τοποθετείται σε τάφους ακόμη και μετά την εμφάνιση των λευκών ληκύθων.

Εκτός από τη λήκυθο, ο αρύβαλλος και το αλάβαστρο είναι τα συνηθέστερα κτερίσματα και θεωρείται ότι υποδηλώνουν το φύλο του νεκρού.²²⁹ Με βάση κυρίως την εικονογραφία, η λήκυθος και το αλάβαστρο θεωρούνται αγγεία που συνοδεύουν γυναικείες ταφές, ενώ ο αρύβαλλος ανδρικές. Ωστόσο, στην Κλασική περίοδο η

²²¹ Volioti και Papageorgiou 2008, 22 και υποσημ. 26.

²²² Verbanck-Piérard και Massar 2008, 29.

²²³ Kurtz και Boardman 1971, 103.

²²⁴ Πωλογιώργη 2012, 177 εικ. 48-50, όπου αναφέρεται μια μελανόμορφη λήκυθος που βρέθηκε σε τάφο στο Χαλάνδρι μαζί με το πήλινο πόμα της και άρα ίσως ήταν γεμάτη.

²²⁵ Algrain κ.ά. 2008, 151.

²²⁶ Brendle 2018, 123.

²²⁷ Houby-Nielsen 1995, 139, διάγρ. 7.

²²⁸ Brendle 2018, 121.

²²⁹ Houby-Nielsen 1995, 141.

παρουσία του αλαβάστρου και της ληκύθου σε έναν τάφο δεν αρκεί για να προσδιοριστεί το φύλο του νεκρού. Χρειάζεται να εξετάσουμε και τα υπόλοιπα αντικείμενα που συνοδεύουν τον νεκρό, καθώς πλέον τα δύο αυτά αγγεία μπορούν να βρεθούν σε ταφές και των δύο φύλων.²³⁰

Συνεχίζοντας με την περιοχή της Αττικής, οι λήκυθοι αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα αγγείων που βρέθηκαν σε τάφους στα νεκροταφεία της Μεσογαίας, γεγονός που υποδηλώνει ότι ήταν το προσφιλέστερο κτέρισμα.²³¹ Υπερτερούν, μάλιστα, αριθμητικά οι λήκυθοι με φυτικά μοτίβα.²³²

Πολλές μελανόμορφες λήκυθοι βρέθηκαν και στον τύμβο του Μαραθώνα, μαζί με πιο επιμελημένα αγγεία. Μάλιστα, αυτές οι λήκυθοι χρονολογούνται στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και στις αρχές του 5^{ου}, οπότε η παραγωγή των ληκύθων χαρακτηρίζεται από μαζικότητα και πιο πρόχειρο σχέδιο. Θα περιμέναμε ίσως ότι οι προχειροφτιαγμένες λήκυθοι θεωρούνταν κάπως «ταπεινά» αγγεία που δεν θα άρμοζαν στους νεκρούς της μάχης του Μαραθώνα. Ωστόσο, η παρουσία τους στον τύμβο υποδηλώνει ότι η λήκυθος ήταν το βασικό ταφικό αγγείο εκείνη την εποχή, ανεξάρτητα από το πόσο επίσημος ή πλούσιος ήταν ο τάφος.²³³ Η διακόσμηση δεν φαίνεται να έχει τόσο μεγάλη σημασία σε σχέση με το σχήμα του αγγείου, το οποίο θα ήταν ίσως απαραίτητο για τη διαδικασία της ταφής.²³⁴ Μάλιστα, οι μελανόμορφες λήκυθοι συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται σαν ταφικά αγγεία ακόμη και 40 χρόνια μετά την κυριαρχία του ερυθρόμορφου ρυθμού.

Περνώντας σε περιοχές εκτός Αττικής, στους τάφους της Βοιωτίας παρατηρείται μεγαλύτερη ποικιλία στα σχήματα των ληκύθων που συνοδεύουν τους νεκρούς σε σχέση με την Αττική, όπου οι λήκυθοι σε έναν τάφο συνήθως απέχουν λίγο χρονικά μεταξύ τους. Αυτό εξηγείται από την εγγύτητα των αθηναϊκών τάφων στα εργαστήρια κεραμικής και τη δυνατότητα των Αθηναίων να αγοράζουν τις ληκύθους που επιθυμούσαν για την κηδεία απευθείας από τα εργαστήρια, συχνά κατά ομάδες. Αντίθετα, στη Βοιωτία οι λήκυθοι χρειαζόταν να εισαχθούν, διαδικασία που διαρκούσε για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.²³⁵ Ακόμη, η Βοιωτία πιθανόν είχε και τοπικό εργαστήριο παραγωγής ληκύθων.²³⁶

Στην περιοχή της Εύβοιας η Ερέτρια είναι η θέση όπου βρέθηκαν τα περισσότερα αθηναϊκά αγγεία. Ήδη από τον 6^ο αιώνα π.Χ. χρησιμοποιούνται πολλές μελανόμορφες λήκυθοι από την Αθήνα αλλά και τοπικές απομιμήσεις. Μετά την καταστροφή της Ερέτριας από τους Πέρσες και καθώς ο ερυθρόμορφος ρυθμός κυριαρχούσε στην Αθήνα, βλέπουμε ότι σταματά για κάποιο διάστημα η τοπική

²³⁰ Houby-Nielsen 1995, 170.

²³¹ Γαλιατσάτου 2015, 154.

²³² Γαλιατσάτου 2015, 170.

²³³ Brendle 2018, 126.

²³⁴ Brendle 2018, 135.

²³⁵ Haspels και Ure 1938, 257.

²³⁶ Ure 1927, 40. Πίν. XIII για ληκύθους τύπου Δηιάνειρας και Υπό- Δηιάνειρας.

παραγωγή στην Ερέτρια. Ίσως οι κεραμείς της Ερέτριας άργησαν να ανακάμψουν μετά την καταστροφή ή δεν υιοθέτησαν αμέσως τον νέο ρυθμό.²³⁷

Οι τάφοι του 5^{ου} αιώνα π.Χ. στην Ερέτρια περιείχαν πολλά αττικά αγγεία, εκ των οποίων οι λήκυθοι ήταν πάνω από 300. Μετά την Αθήνα και την Αττική, η Ερέτρια είναι η περιοχή όπου βρέθηκαν οι περισσότερες λευκές αττικές λήκυθοι²³⁸, ενώ εκεί βρέθηκαν και πολλές λήκυθοι λευκού βάθους με μοτίβα από την Αθήνα και από το τοπικό εργαστήριο.²³⁹ Στην Ερέτρια φαίνεται πως το σχήμα του αγγείου έχει περισσότερη σημασία και όχι τόσο η διακόσμηση. Οι Ερετριείς επιθυμούν κυλινδρικές ληκύθους για τους τάφους τους, ακόμη κι αν δεν έχουν λευκό βάθος.²⁴⁰

Όσον αφορά στην Κόρινθο, η λήκυθος είναι ένα αττικό αγγείο που βλέπουμε ότι εισάγεται αρκετά στην Κόρινθο στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ.²⁴¹ Φαίνεται ότι στους τάφους προτιμούνταν οι λήκυθοι με μοτίβα, ενώ αυτές με το μελανό σώμα προέρχονται κυρίως από άλλους τόπους εύρεσης, όπως πηγάδια και φρέατα.²⁴²

Οι μελανόμορφες λήκυθοι αποτελούν την πλειονότητα της αττικής κεραμικής και στους Δελφούς μεταξύ 530-450 π.Χ. Μάλιστα, σχεδόν όλα τα αγγεία με επιβεβαιωμένο τόπο εύρεσης βρέθηκαν σε τάφους. Η δημοτικότητα των ληκύθων αυτών δείχνει τις προτιμήσεις των κατοίκων της περιοχής για πιο κοινή κεραμική και μάλιστα για σχήματα που δεν υπήρχαν στο ρεπερτόριο της κορινθιακής κεραμικής, την οποία επίσης εισήγαγαν σε μεγάλο βαθμό.²⁴³

Οι παλαιότερες χρονολογούνται στο 530-520 π.Χ. Αρκετές από αυτές τις ληκύθους ανήκουν στην Ομάδα του Αίμονα και χρονολογούνται στο 490-480 π.Χ. Πρόκειται για ληκύθους με πρόχειρο σχέδιο και τυποποιημένη εικονογραφία.²⁴⁴ Πολλές λήκυθοι της ομάδας αυτής απεικονίζουν παραστάσεις με άρμα, στο οποίο ανεβαίνουν θεοί και θεές, συνήθως ο Απόλλων με λύρα, αλλά μπορεί στη θέση του να εικονίζεται μία γυναίκα με λύρα.²⁴⁵ Σε αρκετές ληκύθους εικονίζεται και ο Διόνυσος με τον θίασο του.²⁴⁶

²³⁷ Gex 2014β, 122.

²³⁸ Gex-Morgenthaler 1987, 170. Και πολλές ερυθρόμορφες λήκυθοι, σπάνιες στην Αττική. Μάλιστα, φαίνεται πως αρχικά οι λευκές λήκυθοι με πολύχρωμη διακόσμηση ήταν πιο δημοφιλείς στην Ερέτρια απ' ό,τι στην ίδια την Αθήνα, οπότε ίσως στις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. να προορίζονταν για εξαγωγή (Gex 2014α, 325).

²³⁹ Gex 2014β, 130. Gex 2014α, 326. *Eretria* IX 55-57, πίν. 42-43.

²⁴⁰ Gex-Morgenthaler 1987, 171.

²⁴¹ Η πρωιμότερη λήκυθος φαίνεται να είναι κάποια θραύσματα του τύπου Δηϊάνειρας με απεικόνιση σειρήνας, που χρονολογούνται στις αρχές του 6^{ου} αιώνα π.Χ. (*Corinth* I, 79). *Corinth* II, 361. 22 συνολικά λήκυθοι των τελών του 6^{ου} αιώνα π.Χ. βρέθηκαν στην Κόρινθο, εκ των οποίων οι επτά βρέθηκαν σε ταφικά σύνολα. (*Corinth* II, 365, υποσημ. 15).

²⁴² *Corinth* III, 340.

²⁴³ Volioti 2011β, 254.

²⁴⁴ Jaquemin 1984, 105. Αρκετές εικονίζουν την πάλη του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νεμέας.

²⁴⁵ Jaquemin 1984, 107.

²⁴⁶ Jaquemin 1984, 111.

Φαίνεται ότι οι ύστερες μελανόμορφες λήκυθοι κυριαρχούν ανάμεσα στην εισηγμένη αττική κεραμική και στη Θεσσαλία²⁴⁷, ενώ και στην Οlyntho βρέθηκαν συνολικά 15 λήκυθοι σε ταφικό πλαίσιο, εκ των οποίων η μία είναι λευκού βάρους.²⁴⁸ Τέλος, λήκυθοι έχουν βρεθεί ακόμη και στη Μαύρη Θάλασσα.²⁴⁹

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω συμπεραίνουμε ότι, ακόμη και πριν από την εμφάνιση των λευκών ληκύθων με πολύχρωμη διακόσμηση και καθαρά ταφική χρήση, το πιθανότερο είναι ότι και οι μελανόμορφες λήκυθοι χρησιμοποιούνταν αρκετά στις ταφές.²⁵⁰ Είτε χρησιμοποιούνταν για την ταφική τελετουργία είτε τοποθετούνταν ως κτερίσματα, ήταν αγγεία που συνδέονταν στενά με τη διαδικασία της ταφής στα τέλη του 6^{ου} και τις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ., γεγονός που επιβεβαιώνεται από τα ανασκαφικά ευρήματα. Στο β' μισό του 5^{ου} αιώνα π.Χ. υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία στα κτερίσματα και οι λευκές λήκυθοι έχουν σημαντικό ρόλο στην ταφή²⁵¹, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν συνεχίζουν να υπάρχουν και οι μελανόμορφες λήκυθοι.²⁵²

Ωστόσο, παρά τη στενή σχέση τους με τους νεκρούς, οι λήκυθοι δεν είχαν αποκλειστικά ταφική χρήση²⁵³ και, εκτός από τα νεκροταφεία, έχουν βρεθεί και σε οικιστικά σύνολα, υποδηλώνοντας ότι χρησιμοποιούνταν και στην καθημερινότητα σαν αρωματοδοχεία. Τις βρίσκουμε ακόμη και σε ιερά, όπου αποτελούν ένα σημαντικό μέρος της ευρεθείσας κεραμικής. Ίσως να πρόκειται για αναθήματα λιγότερο εύπορων πιστών ή ίσως να χρησιμοποιούνταν από το ιερό και τους επισκέπτες του. Ένα παράδειγμα ιερού όπου βρέθηκαν αρκετές λήκυθοι, μαζί με άλλα μικρά αναθήματα, είναι το Κωρύκειο Άντρο στους Δελφούς, όπου φαίνεται πως τα αρώματα είχαν σημασία ως αφιερώματα.²⁵⁴ Αναθηματική χρήση φαίνεται πως είχαν και τρεις λήκυθοι από τον ναό του Ποσειδώνα στην Ισθμία.²⁵⁵

Στην Αγορά των Αθηνών ορισμένες λήκυθοι βρέθηκαν ακόμη και σε ερείπια καταστημάτων. Πρόκειται, ίσως, για αυτές που βρίσκονταν σε κάποιο κατάστημα, δεν πουλήθηκαν ούτε κατέληξαν σε τάφους.²⁵⁶ Γενικά στην Αγορά βρίσκουμε πιο απλή κεραμική, που χρησιμοποιούνταν για καθημερινές και δημόσιες ανάγκες ή πουλιόταν στα καταστήματα εκεί.²⁵⁷ Έτσι και οι μελανόμορφες λήκυθοι

²⁴⁷ Volioti 2009, 158. Πιθανότατα οι λήκυθοι αυτές χρησιμοποιούνταν από όλα τα κοινωνικά στρώματα της Θεσσαλίας και όχι μόνο από την ελίτ, όπως συμβαίνει με άλλου είδους αττικά αγγεία. (Volioti 2009, 162).

²⁴⁸ *Olynthus* V, 75-76, πίν. 49-50. *Olynthus* XIII, 71-74, πίν. 30-32.

²⁴⁹ Volioti 2009, 155.

²⁵⁰ Villanueva-Puig 2009, 216.

²⁵¹ Villanueva-Puig 2003, 66.

²⁵² Σύμφωνα με τον Schmidt (2005, 36), όταν σε έναν τάφο βρίσκουμε και μελανόμορφες και λευκές ληκύθους, τότε οι μελανόμορφες θα περιείχαν το έλαιο που χρειαζόταν για την ταφική τελετουργία και οι λευκές θα χρησιμοποιούνταν ως κτερίσματα.

²⁵³ Villanueva-Puig 2009, 217.

²⁵⁴ Jaquemin 1984, 101.

²⁵⁵ Broneer 1954, 133, πίν. 54, εικ. b. Broneer 1962, 22-23, πίν. 10, εικ. c.

²⁵⁶ *Agora* XII, 150.

²⁵⁷ Hannestad 1987, 226. Αλλά πολλές βρέθηκαν και στον Κεραμεικό (Hannestad 1987, 229).

χρησιμοποιούνταν ως αρωματοδοχεία και σε οικιστικά σύνολα, από τους ζωντανούς, και είχαν σημασία και για την καθημερινότητα των ανθρώπων, και όχι μόνο για τους νεκρούς.

Επιπλέον, αρκετές λήκυθοι που βρέθηκαν σε νεκροταφεία στους Δελφούς εμφανίζουν σημάδια χρήσης στην επιφάνειά τους, γεγονός που υποδηλώνει ότι ίσως είχαν πρώτα χρησιμοποιηθεί είτε στο ιερό είτε σε οικίες.²⁵⁸ Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στη Ριτσώνα, όπου οι λήκυθοι τύπου Δηιάνειρας που βρέθηκαν σε τέσσερις τάφους είναι αρκετά φθαρμένες σε σχέση με τα υπόλοιπα αγγεία που τις συνόδευαν και φαίνεται να είναι παλαιότερες. Επομένως, ίσως είχαν χρησιμοποιηθεί για αρκετά χρόνια πριν καταλήξουν στους τάφους.²⁵⁹

Η σημασία των ληκύθων για την καθημερινότητα γίνεται σαφής και από τη μεγάλη διάδοση των ληκύθων. Μάλιστα, βλέπουμε ότι δεν διακινούνται μόνο με το εμπόριο δια θαλάσσης, αλλά φτάνουν και σε πιο δυσπρόσιτες ορεινές περιοχές, όπως το Κωρύκειο Άντρο, μέσω του χερσαίου εμπορίου ή ακόμη και από τους προσκυνητές.²⁶⁰ Όπως προαναφέρθηκε, οι λήκυθοι αυτές παράγονταν μαζικά σε κεραμικά εργαστήρια εξειδικευμένα σε αυτό το είδος αγγείων και ήταν διακοσμημένες με τυποποιημένες σκηνές με κάπως πρόχειρο σχέδιο. Παρόλα αυτά, η κατασκευή τους δεν φαίνεται να επηρέαζε τη λειτουργικότητά τους, καθώς τα αγγεία αυτά ήταν σταθερά και ανθεκτικά.²⁶¹ Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι αυτό που έχει σημασία για τους αγοραστές των ληκύθων είναι το τυποποιημένο σχήμα τους, ως δοχείων αρωματικού ελαίου, και όχι τόσο η διακόσμησή τους. Το μικρό τους μέγεθος και το κυλινδρικό τους σχήμα τις καθιστά ιδανικές για να μεταφέρονται εύκολα στην παλάμη ενός ανθρώπου.²⁶²

Μάλλον χρησιμοποιούνταν πολλές λήκυθοι ταυτόχρονα στην καθημερινότητα και πολλές τοποθετούνταν τελικά και στους τάφους, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη ότι δεν υπήρχε κάποιος καθορισμένος αριθμός ληκύθων για τις ταφές. Μάλιστα, όπως προαναφέρθηκε και για την περίπτωση του τύμβου του Μαραθώνα, παρά τη μαζική παραγωγή τους και το χαμηλό τους κόστος, οι λήκυθοι δεν φαίνεται να προορίζονταν για τους τάφους αποκλειστικά ατόμων από χαμηλά ή φτωχά κοινωνικά στρώματα, καθώς εμφανίζονται και σε τάφους μαζί με όπλα και κοσμήματα, και ιδιαίτερα αυτές με τα φυτικά μοτίβα, που πιθανόν να ήταν ακόμη πιο φθηνές.²⁶³

²⁵⁸ Voliotti 2011β, 249.

²⁵⁹ Ure 1927, 43.

²⁶⁰ Voliotti 2011β, 252.

²⁶¹ Voliotti 2014, 160.

²⁶² Voliotti 2011α, 267.

²⁶³ Voliotti 2014, 152.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, παρατηρούμε ότι στη δωρεά της κ. Ελένης Μαρτίνου συναντάμε τους βασικούς τύπους μελανόμορφων ληκύθων από τα μέσα του 6^{ου} έως τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. (περ. 540-460 π.Χ.). Έτσι, βρίσκουμε ληκύθους τύπου υπό-Δηιάνειρας, με ώμο, κυλινδρικές, λευκού βάθους με σχηματοποιημένα μοτίβα και μελαμβαφείς, οι οποίες έχουν όλες μικρό μέγεθος. Τα εργαστήρια στα οποία ανήκουν είναι τα κυριότερα εργαστήρια κατασκευής αττικών μελανόμορφων ληκύθων κατά την περίοδο που εξετάζουμε, με βασικότερα ανάμεσά τους το Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα και το Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας, ενώ συναντάμε και ληκύθους της Ομάδας του Δελφινιού, που κατασκευάζονταν μάλλον σε ευβοϊκό εργαστήριο.

Σε όλες τις ληκύθους η σχεδίαση των παραστάσεων έχει γίνει με κάπως βιαστικό και όχι τόσο επιμελημένο τρόπο, σε ορισμένες περιπτώσεις η χάραξη είναι πολύ περιορισμένη, ενώ σε κάποιες άλλες απουσιάζει εντελώς και η διακόσμηση αποδίδεται μόνο με σκιαγραφία. Οι παραστάσεις δεν παρουσιάζουν κάποια πρωτοτυπία, αλλά εντάσσονται στο σύνηθες ρεπερτόριο της εποχής, όπως οι μορφές που τρέχουν, οι πετεινοί, οι αναχωρήσεις πολεμιστών, οι άθλοι του Ηρακλή, ο διονυσιακός θίασος, άρματα κ.ά. Ωστόσο, συναντάμε και ορισμένες πιο σπάνιες παραστάσεις, όπως για παράδειγμα η σκηνή με τον υπόκαμπο. Σε κάθε περίπτωση, αυτού του είδους η διακόσμηση αποτελεί συνειδητή επιλογή των αγγειογράφων, οι οποίοι έτσι διεύρυναν το αγοραστικό τους κοινό, με παραστάσεις που θα ήταν αγαπητές σε όλους και θα μπορούσαν να ερμηνευθούν ποικιλοτρόπως.

Η όχι τόσο επιμελημένη διακόσμηση και οι επαναλαμβανόμενες σκηνές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι ληκύθοι που εξετάστηκαν, ειδικότερα όσες χρονολογούνται από τα τέλη του 6^{ου} αιώνα έως τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ., αποτελούν προϊόντα μαζικής παραγωγής, πιθανόν με χαμηλότερο κόστος σε σχέση με άλλες, που μπορεί να είχαν μεγαλύτερο μέγεθος ή και καλύτερη διακόσμηση. Απευθύνονταν ίσως σε ένα αγοραστικό κοινό που επιθυμούσε να έχει στην κατοχή του αττικές ληκύθους, αλλά που δεν ενδιαφερόταν για την ποιότητα της διακόσμησής τους ή δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να αποκτήσει αγγεία που δεν ήταν αποτέλεσμα της μαζικής παραγωγής της εποχής. Ωστόσο, δεν εντοπίζονται ελαττώματα και κακοτεχνίες ως προς το σχήμα των ληκύθων, οι οποίες μπορούσαν κάλλιστα να εκπληρώσουν τον σκοπό τους και να χρησιμοποιηθούν ως αρωματοδοχεία. Επομένως, για ακόμη μία φορά βλέπουμε ότι η διακόσμηση έπαιζε μάλλον δευτερεύοντα ρόλο σε σχέση με το σχήμα του αγγείου, το οποίο θα κάλυπτε πρωτίστως πρακτικές ανάγκες.

Όσον αφορά την κατάσταση διατήρησής τους, σώζονται σε μεγάλο βαθμό και στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν βρεθεί όλα τα κομμάτια τους. Μάλιστα, οι έντεκα από αυτές είναι ακέραιες. Ωστόσο, στην πλειονότητά τους έχουν υποστεί συντήρηση και συγκόλληση ή και συμπλήρωση με γύψο, ενώ η επιφάνειά τους συχνά είναι αρκετά φθαρμένη.

Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τον τόπο προέλευσης των ληκύθων της παρούσας μελέτης λόγω έλλειψης ανασκαφικών δεδομένων, ωστόσο είναι πιθανό να προέρχονται από νεκροταφεία. Αυτό είναι μάλλον βέβαιο για τις ακέραιες ληκύθους, αλλά και για τις υπόλοιπες, διότι παρά τις όποιες συμπληρώσεις, η κατάσταση διατήρησής τους είναι γενικά καλή. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι η συντριπτική πλειονότητα των ληκύθων που σώζονται ακέραιες ή σώζουν όλα (ή σχεδόν όλα) τα τμήματά τους προέρχονται από ταφικά συμφραζόμενα.

Γενικότερα, η πλειονότητα των ληκύθων προέρχεται από τάφους, όπου θα κατέληξαν μετά από τη χρήση τους στην ταφική τελετουργία ή ως κτερίσματα. Τα αρώματα ήταν απαραίτητα για τη φροντίδα του νεκρού σώματος και χρησιμοποιούνταν κατά τη διάρκεια των ταφικών πρακτικών. Η λήκυθος, λοιπόν, ήταν ένα αγγείο άμεσα συνδεδεμένο με τη φροντίδα των νεκρών. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι οι λήκυθοι είχαν αποκλειστικά ταφική χρήση. Πιθανόν παράγονταν για να καλύψουν πρώτα τις ανάγκες της καθημερινότητας στην επίγεια ζωή και στη συνέχεια κάποιες από αυτές κατέληγαν σε τάφους. Στην καθημερινή ζωή θα χρησιμοποιούνταν ως αρωματοδοχεία, ενώ τις βρίσκουμε και σε ιερά, όπου θα χρησιμοποιούνταν τόσο στις λατρευτικές τελετές όσο και ως αναθήματα. Ήταν, επομένως, αγγεία που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε πολλούς τομείς της ζωής και ως εκ τούτου είχαν μεγάλη ζήτηση.

Ακόμη κι αν δεν γνωρίζουμε τον τόπο προέλευσης των ληκύθων που μελετώνται εδώ, μπορούμε να γνωρίζουμε εν μέρει τις ζωές που αυτά έζησαν. Ξεκινώντας από τα κεραμικά εργαστήρια της Αθήνας, χρησιμοποιήθηκαν για να καλύψουν τις ανάγκες της καθημερινότητας των ανθρώπων στην αρχαιότητα και έπειτα, κάποιες από αυτές, έφτασαν να συνοδεύουν τους νεκρούς στο ταξίδι τους στο επέκεινα. Μετά από εκατοντάδες χρόνια απέκτησαν μια δεύτερη ζωή, πάλι σαν προϊόντα σε ένα κατάστημα, συγκεντρωμένα με βάση τις προτιμήσεις των πωλητών και των αγοραστών τους. Τέλος, πλέον ζουν μια τρίτη ζωή, ως εκθέματα ενός μουσείου που σαν κύριο στόχο του έχει την εκπαίδευση των φοιτητών. Έτσι, μπορούν πια να χρησιμοποιηθούν και σαν εργαλεία για περαιτέρω αναζήτηση και ερμηνεία του παρελθόντος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται η περιγραφή των ληκύθων. Ο αριθμός που σημειώνεται σε κάθε μία είναι ο αριθμός ευρετηρίου του Μουσείου Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης. Στις περιπτώσεις που κάποια λήκυθος φέρει περισσότερους αριθμούς ευρετηρίου, αυτοί αναφέρονται σε υποσημείωση. Οι λήκυθοι παρουσιάζονται με-κατά το δυνατόν- χρονολογική σειρά, από το περ. 540 έως το περ. 460 π.Χ. Όλες οι αποδόσεις σε αγγειογράφους και εργαστήρια είναι της συγγραφέως.

Αυτό που παρατηρείται γενικότερα σε όλες τις ληκύθους ως προς την κατάσταση της διατήρησής τους, είναι ότι έχουν υποστεί πολλές συμπληρώσεις με γύψο ενώ υπάρχουν και μερικά παραδείγματα όπου έχει γίνει συμπλήρωση με τμήματα άλλων αγγείων. Πολλές από τις παλαιές αυτές συμπληρώσεις με γύψο έχουν καλύψει σημεία των αγγείων, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να ξεχωρίσουμε αμέσως το τμήμα εκείνο που έχει υποστεί συντήρηση.

1. Λήκυθος 9370

Εικόνες 1-3

Ύψος: 12,6 εκ. Διάμ. βάσης: 4,9 εκ. Διάμ. στομίου: 2,8 εκ. Μέγ. διάμ.: 6 εκ.

Λήκυθος τύπου υπό-Δηιάνειρας²⁶⁴, ολόκληρη συγκολλημένη.²⁶⁵ Πολλές μικρές απολεπίσεις σε όλη την επιφάνεια του αγγείου. Λείπει ένα μικρό μέρος της κοιλιάς του αγγείου. Ιζήματα στο κάτω μέρος της βάσης. Πηλός ανοιχτόχρωμος καστανός.

Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, σώμα ωοειδές, λαβή ταινιωτή, βάση με μορφή ανεστραμμένου εχίνου. Κάτω από το στόμιο υπάρχει ανάγλυφος δακτύλιος.²⁶⁶ Κάτω επιφάνεια της βάσης με μεγάλη βάρυνση και έξαρμα στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα, απολεπισμένο σε μεγάλο βαθμό και με κοκκινωπή απόχρωση λόγω ατελούς όπτησης, καλύπτει όλη την επιφάνεια του στομίου και του χείλους, εσωτερικά και εξωτερικά, τον λαιμό, τις τρεις πλευρές της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου, την εξωτερική επιφάνεια της βάσης εκτός από το κατώτερο τμήμα της και όλο το πίσω μέρος του αγγείου. Η παράσταση πατά σε μελανή ταινία.

Εικονίζεται σειρήνα με ανοιχτά φτερά, στραμμένη προς τα δεξιά.²⁶⁷ Αποδίδεται με, χάραξη, ενώ το πρόσωπό και κάποιες γραμμές στα φτερά αποδίδονταν με επίθετο λευκό χρώμα, πλέον απολεπισμένο.

²⁶⁴ Για τον τύπο Δηιάνειρας και την παραλλαγή του, τον τύπο υπό-Δηιάνειρας βλ. Payne 1931, 191. *ABL*, 1 και 25.

²⁶⁵ Η λήκυθος έχει επίσης και τον αριθμό 2083 γραμμένο με μολύβι.

²⁶⁶ Η Haspels (*ABL*, 1) τον ονομάζει «drip-ring».

Περ. 540 π.Χ.

Μπορεί να αποδοθεί στην Ομάδα του Δελφινιού (Dolphin Group) και στην Κατηγορία των ληκύθων με μαύρο λαιμό (Blackneck Class).

2. Λήκυθος 8959

Εικόνες 4-6

Ύψος: 17 εκ. Διάμ. βάσης: 5,3 εκ. Διάμ. στομίου: 3 εκ. Μέγ. διάμ.: 7,6 εκ.

Λήκυθος τύπου υπό-Δηιάνειρας²⁶⁸, ακέραιη, με μία οπή στην δεξιά άκρη της κοιλιάς. Η επιφάνειά της είναι σε μεγάλο βαθμό απολεπισμένη, κυρίως στο στόμιο και στη λαβή. Πηλός ανοιχτός καστανός με ελαφρώς ροδαλή απόχρωση στην επιφάνεια.

Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, σώμα ωοειδές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση με μορφή ανεστραμμένου εχίνου, κάτω επιφάνεια βάσης με μεγάλη και βαθιά βύθυνση στο κέντρο. Μικρός ανάγλυφος δακτύλιος στην ένωση λαιμού και σώματος.

Το μελανό επίχρυσμα, κοκκινωπό σε αρκετά σημεία λόγω ατελούς όπτησης, καλύπτει την εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια του στομίου, πιθανόν τη λαβή και όλο το υπόλοιπο αγγείο, εκτός από τη μετόπη με την παράσταση στο σώμα. Η μετόπη ορίζεται από μία λεπτή μελανή ταινία σε κάθε μία από τις τέσσερις πλευρές της.

Στην παράσταση διακρίνεται στα αριστερά γυμνή ανδρική μορφή, με έντονο διασκελισμό, στραμμένη προς τα δεξιά, και στα δεξιά ενδεδυμένη μορφή με ποδήρες ένδυμα, της οποίας το φύλο δεν διακρίνεται (ίσως ανδρική). Εικονίζεται πιθανόν νεαρός που τρέχει και μπροστά του ιματιοφόρος άνδρας.²⁶⁹ Χάραξη στο ένδυμα της μορφής στα δεξιά και .

Περ. 540 π.Χ.

3. Λήκυθος 8960

Εικόνες 7-11

Ύψος: 14,5 εκ. Διάμ. βάσης: 4,4 εκ. Διάμ. στομίου: 2,8 εκ. Μέγ. διάμ.: 8,2 εκ.

²⁶⁷ Για παρόμοιο σχήμα και διακόσμηση σε λήκυθο από τη Χαλκίδα βλ. *Para*, 199, αρ. 24. CVA: Athens, National Museum, 6, 15-16, πίν. 2, εικ.1-2 [E.Serbeti]. *ABL*, 28. *BAPD* 351468.

²⁶⁸ Για τον τύπο αυτόν βλ. παραπάνω αρ. κατ. 1.

²⁶⁹ Για παρόμοιο σχήμα και διακοσμητική παράσταση βλ. CVA: Athens, National Museum, 6, 17-18, πίν. 3, εικ. 3-4 και πίν. 4, εικ.1-2 [E.Serbeti]. *BAPD* 9034868. Και Stampolides και Parlama 2003, 291, αρ. 276.

Λήκυθος με ώμο²⁷⁰, ολόκληρη με αποκρούσεις στη βάση και μικρές απολεπίσεις, κυρίως στο στόμιο και τον λαιμό. Είχε συντηρηθεί με άψητο πηλό στον λαιμό και τη λαβή, ενώ το στόμιο φαίνεται να ανήκει σε άλλο αγγείο. Ιζήματα στον λαιμό, τη λαβή, τον ώμο και τη βάση. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, σώμα σφαιρικό, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με μεγάλη κλίση, βάση με μορφή ανεστραμμένου εχίνου, πυθμένας με μεγάλη βάθυνση και μικρό έξαρμα στο κέντρο. Μικρός εγχάρακτος δακτύλιος στην ένωση λαιμού και ώμου.

Το μελανό επίχρισμα, που είναι κοκκινωπό σε πολλά σημεία, λόγω ατελούς όπτησης, καλύπτει την εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια του στομίου, ίσως και το χείλος, τον λαιμό, εξ ολοκλήρου τη λαβή, καθώς και το κάτω μέρος του αγγείου και τη βάση. Ο ώμος είναι διακοσμημένος με μία γιρλάντα με εναλλάξ εκφυλισμένα άνθη και μπουμπούκια λωτού, διακοσμημένα με επίθετο λευκό χρώμα. Μία μελανή ταινία χωρίζει τον ώμο από την κύρια παράσταση.

Εικονίζονται τρεις μορφές. Στα αριστερά όρθια μορφή ενδεδυμένη με μακρύ μιάτιο χωρίς πτυχές, στραμμένη προς τα δεξιά. Στη μέση εικονίζεται ενδεδυμένη γυναικεία μορφή με ποδήρες ένδυμα, πιθανόν πέπλο. Κάνει έντονο διασκελισμό (εν γούνασι δρόμος) προς τα δεξιά, με τα χέρια ανοιχτά, ενώ στρέφει το κεφάλι προς τα αριστερά. Η παράσταση κλείνει στα δεξιά με μία όρθια ενδεδυμένη μορφή στραμμένη προς τα αριστερά, με ποδήρες μιάτιο με πολύ λίγες πτυχές. Γυναίκα που τρέχει ανάμεσα σε δύο άνδρες.²⁷¹ Χάραξη και λευκό επίθετο χρώμα στο πρόσωπο, τα χέρια και τα πόδια της γυναικείας μορφής.

Περ. 540 π.Χ.

4. Λήκυθος 9372

Εικόνα 12

Ύψος: 11 εκ. Διάμ. βάσης: 3,3 εκ. Διάμ. στομίου: 2,9 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,2 εκ.

Λήκυθος με ώμο, ολόκληρη, συγκολλημένη στη λαβή. Μικρές αποκρούσεις στη βάση και στο χείλος και μικρές απολεπίσεις. Πηλός ανοιχτός καστανός. Σώμα κωνικό που στενεύει προς τα κάτω.

Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος ελαφρώς εσωστρεφές, ώμος με μεγάλη κλίση, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση με μορφή ανεστραμμένου εχίνου, κάτω επιφάνεια

²⁷⁰ Για τις ληκύθους με ώμο βλ. *ABL*, 7

²⁷¹ Για δύο ληκύθους με παρόμοιο σχήμα και διακόσμηση με Νίκη που τρέχει ανάμεσα σε δύο ιματιοφόρους βλ. *ABL*, πίν. 7, εικ. 2. *ABV*, 249, αρ. 14. *BAPD* 301412 και *ABV*, 249, αρ. 15. *BAPD* 301413.

βάσης με μεγάλη βάθυνση και μικρό έξαρμα στο κέντρο. Στην ένωση λαιμού και ώμου μικρός ανάγλυφος δακτύλιος και πάνω του μελανή ταινία.²⁷²

Το μελανό επίχρισμα είναι αρκετά απολεπισμένο σε κάποια σημεία (κυρίως στο στόμιο και τη βάση) και έχει κοκκινωπό χρώμα, λόγω ατελούς όπτησης. Μόνο στην εξωτερική επιφάνεια της λαβής και σε κάποια σημεία της παράστασης παραμένει μελανό. Καλύπτει το εσωτερικό του στομίου και την επιφάνεια του χείλους, την εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και την άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο εικονίζονται τρία εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού με φορά προς τα κάτω. Μελανή ταινία στην ένωση ώμου και σώματος.

Εικονίζεται κύκνος με ανοιγμένα φτερά, στραμμένος προς τα αριστερά.²⁷³ Χάραξη στο σώμα, στα φτερά και στο μάτι του κύκνου, ενώ στα φτερά υπήρχε επίθετο χρώμα, το οποίο έχει πλέον χαθεί. Στα αριστερά του κύκνου, πάνω και κάτω από το φτερό, εικονίζονται δύο ρόδακες.

Περ. 530 π.Χ.

Ομάδα του Δελφινιού.

5. Λήκυθος 9180

Εικόνες 13-15

Ύψος: 13,2 εκ. Διάμ. βάσης: 4 εκ. Διάμ. στομίου: 3,8 εκ. Μέγ. διάμ.: 6 εκ.

Λήκυθος με ώμο, ολόκληρη, με συγκολλημένο χείλος. Αρκετά απολεπισμένη, με απόκρουση στην κοιλιά και ιζήματα στο χείλος και στη βάση. Πηλός ανοιχτός καστανός.

Σώμα κωνικό που στενεύει στο κάτω μέρος. Σχετικά ψηλός λαιμός. Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με μικρή κλίση, βάση ανεστραμμένος εχίνος, κάτω επιφάνεια της βάσης επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα είναι σε μεγάλο βαθμό απολεπισμένο, αλλά διακρίνονται ίχνη του στην εξωτερική και εσωτερική επιφάνεια του στομίου, ίσως στην επιφάνεια του χείλους και στο άνω τμήμα του λαιμού, στην άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της

²⁷² Η Haspels (*ABL*, 19) αναφέρει ότι η μελανή ταινία και ο δακτύλιος παύουν να εμφανίζονται στις λήκυθους μετά το 540 π.Χ. Ωστόσο, κατά το διάστημα 540-530 π.Χ. στην ένωση λαιμού και ώμου δημιουργείται ένα έξαρμα πάνω από το οποίο είναι ζωγραφισμένη μια κόκκινη ταινία (*ABL*, 33).

²⁷³ Για δύο λήκυθους με παρόμοια διακόσμηση στον ώμο και στο σώμα βλ. *Para*, 199, αρ. 11. *CVA Hamburg, Museum für Kunst und Gewerbe 1*, πίν. 29, εικ. 1-2 [E. Brummer]. *BAPD* 351465. *ABV*, 457, αρ. 8. *BAPD* 330231. Οι λήκυθοι φέρουν και μελανή ταινία στον λαιμό. Με παρόμοιο τρόπο με τη λήκυθο με αρ. κατ. 4 αποδίδεται και ο κύκνος στη λήκυθο με αριθμό 1167 στο Ashmolean Museum. *BAPD* 1000706.

λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στη βάση. Το κάτω μέρος του λαιμού είναι διακοσμημένο με ακτίνες. Στον ώμο κυκλική σειρά μελανών στιγμών και από κάτω μία κυκλική σειρά από εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού, ανάμεσα στα οποία παρεμβάλλεται μία κυκλική σειρά από μελανές στιγμές. Στο πάνω μέρος της παράστασης βρίσκεται μία μελανή ταινία, ενώ στο κάτω μέρος της μία μελανή και μία πλατιά εξηρημένη ταινία.

Αναχώρηση πολεμιστή.²⁷⁴ Εικονίζονται τέσσερις μορφές. Από αριστερά προς τα δεξιά, όρθιος άνδρας στραμμένος προς τα δεξιά, που φορά ιμάτιο και κρατά δόρυ. Δίπλα άνδρας καθισμένος σε δίφρο οκλαδία, στραμμένος προς τα δεξιά, που επίσης φέρει ιμάτιο και δόρυ. Στη συνέχεια, όρθιος πολεμιστής με θώρακα, κράνος, δόρυ και ασπίδα, που κοιτάζει προς τα αριστερά ενώ το σώμα του στρέφεται προς τα δεξιά. Στο άκρο δεξιά διακρίνεται όρθια μορφή με ποδήρες ένδυμα, της οποίας δεν διακρίνεται το φύλο και η οποία στρέφεται προς τις τρεις μορφές.

Περ. 530 π.Χ.

6. Λήκυθος 9374

Εικόνες 16-19

Ύψος: 13 εκ. Διάμ. βάσης: 3,9 εκ. Διάμ. στομίου: 3,1 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,1 εκ.

Λήκυθος με ώμο, ολόκληρη, συγκολλημένη στον λαιμό και τη λαβή²⁷⁵. Πολλές μικρές απολεπίσεις και αποκρούσεις σε όλη την επιφάνεια του αγγείου. Ιζήματα στη βάση. Πηλός καστανός ωχρός.

Σώμα κωνικό που στενεύει προς τα κάτω. Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, ώμος με κλίση και μικρός ανάγλυφος δακτύλιος στην ένωση λαιμού και ώμου, λαβή ταινιωτή, βάση με μορφή ανεστραμμένου εχίνου, κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με βαθειά βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα, σε μεγάλο βαθμό απολεπισμένο στο χείλος, καλύπτει όλη την επιφάνεια του στομίου, εσωτερικά και εξωτερικά, το κάτω μέρος του αγγείου, τη βάση και όλες τις πλευρές της λαβής. Στον ώμο δύο φύλλα κισσού. Ανάμεσά τους πετεινός στραμμένος προς τα δεξιά, αποδοσμένος, όπως και τα φύλλα κισσού μόνο με σκιαγραφία²⁷⁶. Στο τελείωμα του ώμου μελανή ταινία. Η παράσταση φέρει στο άνω τμήμα της μελανή ταινία και στο κάτω μία μελανή και μία εξηρημένη ταινία.

²⁷⁴ Για ληκύθους με παρόμοια παράσταση βλ. ενδεικτικά CVA Hamburg, Museum für Kunst und Gewerbe 1, πίν. 31, εικ.1-3 [E. Brummer]. BAPD 1183. ABV, 699, αρ. 41. BAPD 306683.

²⁷⁵ Φέρει ακόμη τον αριθμό 800 με μολύβι και τον αριθμό #379 γραμμένο με μελάνι.

²⁷⁶ Για τη διακόσμηση του ώμου με πετεινό και φύλλα κισσού βλ. ενδεικτικά CVA Marathon, Marathon Museum, πίν. 10, εικ.1-2 [P. Valavanis]. BAPD 24851. ABV, 467, αρ.4. BAPD 330413 και αρ. 25. BAPD 330434.

Αναχώρηση πολεμιστή.²⁷⁷ Εικονίζονται τέσσερις μορφές. Στις άκρες δύο όρθιες ενδεδυμένες που κρατούν βακτηρίες. Οι βακτηρίες φαίνεται να φέρουν στο άνω μέρος τους βότρυες. Στα αριστερά ενδεδυμένη καθιστή μορφή σε δίφρο οκλαδία με βακτηρία. Μπροστά της όρθιος πολεμιστής με δύο δόρατα, στρογγυλή ασπίδα και κράνος, μάλλον κορινθιακό.

Περ. 510-490 π.Χ.

Ομάδα του Πετεινού (Cock Group).²⁷⁸

7. Λήκυθος 9170

Εικόνες 20-22

Ύψος: 14,9 εκ. Διάμ. βάσης: 3,7 εκ. Διάμ. στομίου: 3,3 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,1 εκ.

Λήκυθος με ώμο, φαίνεται ακέραιη, αλλά έχει συμπληρωθεί με νέο υλικό και είναι αρκετά απολεπισμένη, κυρίως στο κάτω μέρος και στο στόμιο. Πηλός καστανέρυθρος.

Σώμα κωνικό που στενεύει στο κάτω μέρος. Στόμιο χοανοειδές, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με μικρή κλίση, βάση δακτυλιόσχημη, κάτω επιφάνεια βάσης με βάθυνση και έξαρμα στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εξωτερική και εσωτερική επιφάνεια του στομίου, την εξωτερική και τις πλαϊνές πλευρές της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και τη βάση. Στον ώμο εικονίζονται δύο φύλλα κισσού και ανάμεσά τους πετεινός αποδοσμένος με σκιαγραφία.²⁷⁹ Μία μελανή ταινία βρίσκεται στο άνω και κάτω μέρος της παράστασης.

Αγώνας πυγμαχίας. Στο κέντρο εικονίζονται δύο όρθιες γυμνές ανδρικές μορφές, η μία απέναντι στην άλλη, με σχετικά έντονο διασκελισμό. Στα χέρια τους, τα οποία είναι υψωμένα και ανοιχτά, φαίνεται να φορούν μιάντες και να έχουν σφιγμένες τις γροθιές.²⁸⁰ Εκατέρωθεν των κεντρικών μορφών εικονίζονται δύο όρθιες ενδεδυμένες ανδρικές μορφές, που κρατούν ράβδους. Πιθανόν να είναι προπονητές των αθλητών ή κριτές του αγώνα.

Περ. 510-490 π.Χ.

²⁷⁷ Για παρόμοιες σκηνές βλ. ενδεικτικά *ABV*, 467, αρ. 25 και 29. *Para*, 208. *CVA* Marathon, Marathon Museum, 26-27 και πίν. 10, εικ. 1-2 [P. Valavanis], *BAPD* 24851.

²⁷⁸ Για την Ομάδα του Πετεινού βλ. *ABL*, 67-68. *Ure* 1927, 52-54. *ABV*, 466-472. Boardman 1974, 136.

²⁷⁹ Για αυτή τη διακόσμηση του ώμου βλ. υποσημείωση 276.

²⁸⁰ Για παρόμοια παράσταση βλ. ενδεικτικά *CVA* Parma, Museo Nazionale di Antichita 1, III H, πίν. 18, εικ. 1-2 [M. Rossignani]. *Para*, 168.

Ομάδα του Πετεινού (Cock Group).

8. Λήκυθος 9176

Εικόνες 23-25

Ύψος: 13,6 εκ. Διάμ. βάσης: 3,6 εκ. Διάμ. στομίου: 3,4 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο, ολόκληρη με συγκολλημένο λαιμό²⁸¹. Απολεπίσεις στο στόμιο και το κάτω μέρος του αγγείου. Δεν σώζεται λαβή. Ίσως, όμως, να υπήρχε, καθώς υπάρχουν κάποια ίχνη που υποδηλώνουν την ύπαρξή της. Πηλός καστανέρυθρος με απόχρωση σκούρο πορτοκαλί.

Σώμα κωνικό που στενεύει στο κάτω μέρος. Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος εξωστρεφές, ώμος με μικρή κλίση, μικρός δακτύλιος στην ένωση λαιμού και ώμου, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης με μεγάλη βάθυνση στο κέντρο και μικρό έξαρμα.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και το εξωτερικό του στομίου, αφήνοντας άβαφο το χείλος, το κάτω μέρος του αγγείου, και την άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο εικονίζονται δύο φύλλα κισσού και ανάμεσά τους πετεινός, αποδοσμένος με σκιαγραφία και επίθετο κόκκινο χρώμα. Μία μελανή ταινία χωρίζει τον ώμο από την κύρια παράσταση, η οποία πατά σε μία μελανή και μία εξηρημένη ταινία.

Αναχώρηση πολεμιστή. Εικονίζονται τέσσερις ανδρικές γενειοφόρες μορφές. Στα αριστερά όρθια μορφή ενδεδυμένη με ιμάτιο, με κατεύθυνση προς τα δεξιά. Δίπλα της καθιστή μορφή στραμμένη προς τα δεξιά, που φέρει ιμάτιο και κρατά βακτηρία. Ακολουθεί όρθια γυμνή μορφή, με ένα ιμάτιο περασμένο στο χέρι και κρατώντας δόρυ, που στρέφει το κεφάλι προς τα αριστερά, ενώ το σώμα είναι γυρισμένο προς τα δεξιά. Η παράσταση κλείνει στα δεξιά με μία καθιστή, ενδεδυμένη μορφή που στρέφεται προς τις άλλες τρεις και κρατά επίσης βακτηρία. Ιώδες επίθετο χρώμα στη γενειάδα των μορφών, στις πτυχές των ενδυμάτων τους και στα φτερά του πετεινού.

Περ. 510-490 π.Χ.

Ομάδα του Πετεινού (Cock Group).

²⁸¹ Η λήκυθος φέρει επίσης και τον αριθμό 1801 με μελάνι.

9. Λήκυθος 9126

Εικόνες 26-28

Ύψος Σωζ: 9,5 εκ. Διάμ. βάσης: 4,9 εκ., Διάμ. στομίου: 4,5 εκ., Διάμ. ώμου/ Μέγ. διάμ. 8,7 εκ.

Λήκυθος με ώμο.²⁸² Συγκολλημένη ως ένα βαθμό από είκοσι πέντε όστρακα, ένα εκ των οποίων δεν φαίνεται να συνανήκει. Ιζήματα στη βάση και στο κάτω μέρος του αγγείου. Πηλός καστανέρυθρος, γκριζωπός στον λαιμό.

Στόμιο με μορφή εχίνου, λαβή ταινιωτή, ώμος με σχετική κλίση, βάση με μορφή ανεστραμμένου εχίνου, κάτω επιφάνεια βάσης με μεγάλη, βαθειά βάθυνση και έξαρμα στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει όλο το στόμιο και το χείλος, όλη τη λαβή, το κάτω μέρος του αγγείου και την επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο εικονίζονται δύο ματιοφόρες μορφές εκατέρωθεν ενός ανθεμίου.

Στην παράσταση εικονίζονται έξι μορφές, ενδεδυμένες με ποδήρη ενδύματα. Οι δύο μορφές στα αριστερά είναι στραμμένες προς τα δεξιά και κρατούν από ένα δόρυ, ενώ οι δύο μορφές στα δεξιά στρέφονται προς τα αριστερά και επίσης κρατούν από ένα δόρυ. Οι δύο μορφές στο κέντρο στέκονται η μία απέναντι από την άλλη, κάτω από το ίδιο μάτιο. Πρόκειται ίσως, για σκηνή ομοερωτικού περιεχομένου που λαμβάνει χώρα σε παλαίστρα.²⁸³ Επίθετο ιώδες χρώμα στα ενδύματα των μορφών.

Περ. 510-490 π.Χ.

Κατηγορία της Φανυλλίδος.

10. Λήκυθος 9181

Εικόνες 29-30

Ύψος: 13,7 εκ. Διάμ. βάσης: 3,6 εκ. Διάμ. στομίου: 2,8 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,8 εκ.

Λήκυθος με ώμο, ακέραη²⁸⁴. Το μεγαλύτερο μέρος της παράστασης είναι απολεπισμένο. Μικρές αποκρούσεις στο σώμα. Πηλός καστανέρυθρος.

Σώμα κωνικό που στενεύει στο κάτω μέρος. Στόμιο σε σχήμα εχίνου, χείλος εξωστρεφές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με μικρή κλίση, ανάγλυφος

²⁸² Φέρει και τον αριθμό 2563 με μολύβι.

²⁸³ Για παρόμοιο σχήμα και απόδοση βλ. *ABV* 466.1. *BAPD* 330395. Αλλά, στην περίπτωση αυτή εικονίζεται αναχώρηση πολεμιστή.

²⁸⁴ Φέρει και τον αριθμό 4856 με μολύβι.

δακτύλιος στην ένωση λαιμού και ώμου, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης με βαθιά βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εξωτερική και εσωτερική επιφάνεια του στομίου και πιθανόν και το χείλος, την άνω και τις πλαϊνές πλευρές της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και την άνω επιφάνεια της βάσης. Πάνω από τον δακτύλιο στον λαιμό υπάρχει λεπτή κόκκινη ταινία. Στον ώμο εικονίζονται δύο φύλλα κισσού και ανάμεσά τους ανθέμιο και διάσπαρτες στιγμές. Μελανή ταινία βρίσκεται στην ένωση του ώμου με το σώμα. Η παράσταση πατά σε μία ταινία με καφέ-κόκκινο χρώμα.

Πιθανόν σκηνή αναχώρησης πολεμιστή. Εικονίζονται πέντε μορφές (οι δύο έχουν απολεπιστεί, αλλά διακρίνονται). Στα αριστερά όρθια, ενδεδυμένη με μακρύ ένδυμα μορφή. Δίπλα της διακρίνεται μία μάλλον γυμνή μορφή. Δίπλα μία μορφή, της οποίας σώζεται μόνο το κάτω μέρος και φαίνεται ενδεδυμένη με ποδήρες ένδυμα. Δίπλα σε αυτήν εικονίζεται καθιστή μορφή σε δίφρο οκλαδία, ενδεδυμένη με ιμάτιο, μάλλον ανδρική, η οποία είναι στραμμένη προς τις τρεις μορφές στα αριστερά. Την παράσταση κλείνει στα δεξιά όρθια ενδεδυμένη ανδρική μορφή με ποδήρες ένδυμα. Χάραξη και επίθετο ιώδες χρώμα στις πτυχές των ενδυμάτων.

Περ. 500 π.Χ.

Κοντά στην Κατηγορία της Φανυλλίδος.²⁸⁵

11. Λήκυθος 9357

Εικόνες 31-33

Ύψος: 14,4 εκ. Διάμ. βάσης: 3,8 εκ. Διάμ. στομίου: 3 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,6 εκ.

Λήκυθος με ώμο, ακέραη, αρκετά απολεπισμένη²⁸⁶. Ιζήματα στη λαβή και το στόμιο. Πηλός καστανέρυθρος, με ελαφρώς πορτοκαλί απόχρωση. Σχήμα κωνικό που στενεύει προς τα κάτω.

Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος εξωστρεφές, ανάγλυφος δακτύλιος στην ένωση του λαιμού και του ώμου, λαβή ταινιωτή, ώμος με έντονη κλίση, βάση δακτυλιόσχημη, κάτω επιφάνεια βάσης με μεγάλη αλλά ρηχή βάθυνση και έξαρμα στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια του στομίου, την επιφάνεια του χείλους, την άνω και τις πλαϊνές πλευρές της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και την επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο εικονίζονται τέσσερα

²⁸⁵ Η Haspels (ABL, 66-67) αναφέρει ότι σε ληκύθους κοντά στην Κατηγορία αυτή συνηθίζεται η διακόσμηση με ένα ανθέμιο πάνω από στιγμές στον ώμο, καθώς και η αναχώρηση πολεμιστή. Ωστόσο, το ανθέμιο βρίσκεται συνήθως ανάμεσα σε θεατές, ενώ στη λήκυθο αυτή έχει εκατέρωθεν φύλλα κισσού.

²⁸⁶ Φέρει επίσης τον αριθμό 256 με μολύβι.

εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού με φορά προς τα κάτω. Μία μελανή ταινία χωρίζει τον ώμο από το σώμα. Η παράσταση πατά στο μελανό επίχρισμα.

Διόνυσος και Σάτυροι.²⁸⁷ Εικονίζονται στα δεξιά και τα αριστερά δύο Σάτυροι σε έντονο διασκελισμό. Και οι δύο είναι στραμμένοι προς τα δεξιά, ενώ ο Σάτυρος που βρίσκεται στη δεξιά πλευρά στρέφει το κεφάλι του προς τα αριστερά. Ανάμεσά τους ο Διόνυσος ενδεδυμένος με μακρύ ιμάτιο και στραμμένος προς τα δεξιά. Φέρει στεφάνι στο κεφάλι και κρατά κέρας. Το κατώτερο ήμισυ του σώματός του δεν σώζεται. Χάραξη, επίθετο λευκό χρώμα στο ένδυμα του Διονύσου και ιώδες χρώμα για λεπτομέρειες, όπως για τις ουρές και τις γενειάδες των Σατύρων.

Περ. 500 π.Χ.

12. Λήκυθος 9375

Εικόνες 34-37

Ύψος: 15,7 εκ. Διάμ. βάσης: 4,1 εκ. Διάμ. στομίου: 3,2 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,7 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη, συγκολλημένη στον λαιμό, στη βάση, στον ώμο και στο σώμα.²⁸⁸ Στο πίσω μέρος του αγγείου ο πηλός φαίνεται έντονα ερυθρός σε σχέση με τον πιο ωχρό πηλό στο σημείο της παράστασης. Ίσως αποτέλεσμα της συντήρησης του αγγείου.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, σώμα κωνικό, ώμος σχεδόν επίπεδος, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση ανεστραμμένος εχίνος, κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με σχετικά βαθειά βάθυνση στο κέντρο και μικρό έξαρμα.

Μελανό επίχρισμα στο εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στην άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο στιγμές και ακτίνες. Από κάτω φαίνονται εν μέρει σειρά μελανών στιγμών και μελανή ταινία. Η παράσταση πατά σε μία πλατιά μελανή και μία εξηρημένη ταινία.

Εικονίζονται τρεις καθισμένες μορφές, ενδεδυμένες, με μακρύ ιμάτιο. Η δεξιά κάθετα σε δίφρο και οι άλλες δύο σε δίφρο οκλαδία. Οι ακριανές μορφές κρατούν

²⁸⁷ Σε αρκετές ληκύθους με αυτήν την παράσταση ο Διόνυσος απεικονίζεται καθισμένος σε δίφρο οκλαδία, δεν λείπουν, όμως, και οι περιπτώσεις που αποδίδεται όρθιος. Στη λήκυθο με αρ. κατ. 12 έχει απολεπιστεί εντελώς το κάτω μέρος του σώματός του και δεν διακρίνεται αν είναι καθιστός ή όρθιος. Για παρόμοια παράσταση με καθιστό Διόνυσο βλ. ενδεικτικά *CVA Ostschweiz Ticino 1*, πίν. 18, εικ. 3-4 [I. Metzger, M. Ronzani, H. Bloesch]. *BAPD 5981*. *CVA Basel, Antikenmuseum 1*, πίν. 54, εικ. 10-11 [J.-P. Descœudres]. *BAPD 7678*. Για παράσταση με όρθιο Διόνυσο βλ. *ABV*, 495, αρ. 143. *BAPD 303657*.

²⁸⁸ Φέρει και τον αριθμό 3021 με μολύβι.

κάτι σαν ραβδί ενώ η κεντρική, που μάλλον είναι και γενειοφόρος, κρατά φύλλα κισσού και κέρας. Διόνυσος και Μαινάδες.²⁸⁹

Περ. 500 π.Χ.

13. Λήκυθος 9182

Εικόνες 38-40

Ύψος: 9,4 εκ., Διάμ. βάσης: 2,7 εκ., Μέγ. διάμ. 4,6 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους.²⁹⁰ Δεν σώζεται ο λαιμός και το στόμιο. Διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση, μόνο λίγες απολεπίσεις στο πίσω μέρος. Πηλός καστανέρυθρος.

Λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με σχετική κλίση, σώμα κωνικό, βάση δισκοειδής, μιμείται διβαθμιδωτή, κάτω επιφάνεια βάσης ελαφρώς κοίλη.

Μελανό επίχρισμα στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στην άνω επιφάνεια της βάσης, ίσως και στο χαμένο πλέον στόμιο. Στον ώμο ακτίνες και γλώσσες.

Στο κέντρο της παράστασης εικονίζεται ο Διόνυσος ενδεδυμένος με ιμάτιο και καθισμένος σε δίφρο οκλαδία. Κρατά κέρας. Εκατέρωθεν του Διονύσου εικονίζονται δύο μαινάδες, με χιτώνα και ιμάτιο.²⁹¹ Χάραξη και επίθετο ιώδες χρώμα στη γενειάδα του Διονύσου, σε διάσπαρτες στιγμές στην παράσταση, στα ενδύματα των μορφών και σε ταινία στην κεφαλή κάθε μαινάδας.

Περ. 500 π.Χ.

14. Λήκυθος 8969

Εικόνες 41-46

Ύψος: 18,8 εκ. Διάμ. βάσης: 5,8 εκ. Διάμ. στομίου: 5,3 εκ. Μέγ. διάμ.: 7,9 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη, με αποκρουσμένο το 1/3 της βάσης. Απολεπίσεις, μικρές αποκρούσεις και συμπλήρωση-συντήρηση. Στην πίσω πλευρά του αγγείου διακρίνονται αγνά τρεις παράλληλες μελανές ταινίες, οι οποίες μάλλον είναι αποτύπωμα από κάποιο άλλο αγγείο που ίσως το ακουμπούσε. Πηλός ερυθρός-καστανός.

²⁸⁹ Για το ίδιο εικονογραφικό θέμα βλ. *ABV* 380.289, 494.128 *BAPD* 302370.

²⁹⁰ Φέρει τον αριθμό 3272 με μολύβι και καρτελάκι.

²⁹¹ Για το ίδιο εικονογραφικό θέμα βλ. ενδεικτικά *CVA* Toledo, The Toledo Museum of Art 1, 21, πίν. 29, εικ. 1-3 [C. G. Boulter, K. T. Luckner]. *BAPD* 2191.

Στόμιο με μορφή εχίνου, χείλος εξωστρεφές, σώμα κωνικό, ώμος με κλίση, λαβή ταινιωτή, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου (αν και έχει απολεπιστεί σχεδόν ολοκληρωτικά) και στην άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο γλώσσες, στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού που συνδέονται με γιρλάντα. Από κάτω μελανή ταινία. Η παράσταση πατά εναλλάξ σε τρεις μελανές και δύο εξηρημένες ταινίες.

Αθηνά ανάμεσα σε αθλητές. Στο κέντρο εικονίζεται η Αθηνά ενδεδυμένη με χιτώνα και ιμάτιο, με κράνος στο κεφάλι, κρατώντας ασπίδα και δύο δόρατα. Εκατέρωθεν εικονίζονται δύο όρθιες γυμνές ανδρικές μορφές, με στεφάνι στο κεφάλι και κρατώντας ακόντια.²⁹² Πιθανόν πρόκειται για αθλητές. Χάραξη και η περίμετρος της ασπίδας, η κεντρική πτυχή του ιματίου της Αθηνάς και η βάση του λοφίου του κράνους της, καθώς και τα στεφάνια των αθλητών αποδίδονται με ιώδες χρώμα. Το λευκό χρώμα στα γυμνά μέλη της Αθηνάς έχει απολεπιστεί εντελώς. Στο βάθος της παράστασης αναπτύσσονται πέντε κλαδιά χωρίς φύλλα.

Ίσως Κατηγορία της Φανυλλίδος

Περ. 500 π.Χ.

15. Λήκυθος 9175

Εικόνες 47-50

Ύψος: 15, 8 εκ. Διάμ. βάσης: 4,2 εκ. Διάμ. στομίου: 3,7 εκ. Μέγ. διάμ.: 6 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη συγκολλημένη και συμπληρωμένη στο χείλος και στον ώμο.²⁹³ Πηλός καστανός.

Στόμιο χοανοειδές, σώμα ελαφρώς κωνικό, ώμος με μικρή κλίση, λαβή ταινιωτή, βάση δισκοειδής που ανοίγει ελαφρώς προς τα κάτω, κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή βάθυνση και μικρό έξαρμα στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα στο εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στην άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο γλώσσες και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Από κάτω δύο σειρές στιγμών, σαν εκφυλισμένο αβακωτό. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ τρεις μελανές και δύο εξηρημένες ταινίες.

²⁹² Με ανάλογο τρόπο η Αθηνά εικονίζεται συχνά και ως προστάτιδα πολεμιστών. Για αυτή την παράσταση βλ. ενδεικτικά CVA Palermo, Collezione Mormino 1, III.H.6, , πίν. 5, εικ. 4-5 [J. De la Genière]. BAPD 2772.

²⁹³ Η λήκυθος φέρει και τον αριθμό 301 με μολύβι.

Ο Αίας μεταφέρει το σώμα του νεκρού Αχιλλέα.²⁹⁴ Οι δύο πολεμιστές εικονίζονται στο κέντρο της παράστασης, φορούν και οι δύο κράνη, έχουν οκτώσχημες ασπίδες και ο ένας κρατά δόρυ. Στα αριστερά εικονίζεται όρθια ενδεδυμένη γυναικεία μορφή, με ποδήρες ένδυμα και ιμάτιο. Κάνει έντονο διασκελισμό προς τα αριστερά. Στα δεξιά μια ακόμη όρθια γυναικεία μορφή με ποδήρες ένδυμα και ιμάτιο. Και φυλλοφόρα κλαδιά κισσού γεμίζουν το βάθος της παράστασης. Χάραξη και επίθετο λευκό χρώμα στα γυμνά μέλη των γυναικών και στο επίσημα της ασπίδας.

Περ. 500 π.Χ.

16. Λήκυθος 9368

Εικόνες 51-54

Ύψος: 16,5 εκ. Διάμ. βάσης: 4,6 εκ. Διάμ. στομίου: 3,5 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη συγκολλημένη. Πολλές αποκρούσεις μικρές. Πηλός καστανοκόκκινος με λίγο πορτοκαλί.

Στόμιο καλυκωτό, χείλος ελαφρώς εσωστρεφές, ώμος με έντονη κλίση, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, σώμα κωνικό αλλά επίμηκες, βάση δακτυλιόσχημη, κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή αλλά βαθειά βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα στο εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου (ίσως να είχε και λίγο στο χείλος, σαν δακτύλιο), στην άνω επιφάνεια της λαβής, στην άνω επιφάνεια της βάσης και στο κάτω μέρος του αγγείου. Στον ώμο γλώσσες και ακτίνες. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ δύο μελανές και δύο εξηρημένες ταινίες.

Σκηνή αρματοδρομίας με ένα τέθριππο²⁹⁵ με τον καμπτήρα να εικονίζεται στα δεξιά. Ο ηνίοχος φορά ποδήρη χιτώνα και ταινία στο κεφάλι. Χάραξη και επίθετο λευκό χρώμα στο ένα άλογο, τον χιτώνα και την ταινία του ηνιόχου.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

²⁹⁴ Για το ίδιο εικονογραφικό θέμα βλ. ενδεικτικά *CVA Taranto, Museo Nazionale 2, III.H.E.6, , πίν. 13, εικ. 1 [C. Drago]. BAPD 13890. Σε αυτήν εικονίζονται και πολεμιστές. Επίσης μία λήκυθος λευκού βάθους *ABL 226.26. BAPD 15724.**

²⁹⁵ Για το θέμα αυτό βλ. *CVA Leiden, Rijksmuseum van Oudheden 2, 64-65, πίν. 101, εικ. 11-12 [M.-F. Vos]. BAPD 1062.*

17. Λήκυθος 9334

Εικόνες 55-60

Ύψος: 15,3 εκ., Διάμ. βάσης: 4,5 εκ. Διάμ. στομίου: 3,7 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,7 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ακέραιη. Παρουσιάζει αρκετή φθορά στο επίχρισμα, το οποίο είναι σε πολλά σημεία απολεπισμένο και έχει παντού κόκκινο χρώμα λόγω κακής όπτησης. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος επίπεδο, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με έντονη κλίση, σώμα κωνικό, βάση δισκοειδής.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, ίσως και την επιφάνεια του χείλους, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου και τη βάση. Στον ώμο σειρά γλωσσών και εκφυλισμένων μπουμπουκιών λωτού. Από κάτω μαϊάνδρος και δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ δύο μελανές και δύο εξηρημένες ταινίες.

Εικονίζεται αγωνιστικό άρμα σε καλπασμό²⁹⁶ προς τα δεξιά με ηνίοχο. Πίσω από το άρμα σε δεύτερο επίπεδο εικονίζεται ο καμπτήρας. Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού στο βάθος της παράστασης. Χάραξη και επίθετο λευκό χρώμα στον χιτώνα του ηνιόχου.

Περ. 500π.Χ.

18. Λήκυθος 9335

Εικόνες 61-65

Ύψος: 15,2 εκ., Διάμ. βάσης: 4,5 εκ. Διάμ. στομίου: 3,5 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,4 εκ.

Λήκυθος με ώμο.²⁹⁷ Ακέραιη. Έχει ελαφριά κλίση προς τα δεξιά όλο το αγγείο. Ιζήματα στο πίσω μέρος του χείλους και στη λαβή. Πηλός ελαφρώς γκριζωπός.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος εξωστρεφές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με έντονη κλίση, σώμα κωνικό, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής με κατατομή σπείρας στο κάτω μέρος.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, το πάνω μέρος της βάσης και τη σπείρα. Στον ώμο σειρά γλωσσών και ακτινών. Από κάτω μαϊάνδρος και δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες.

²⁹⁶ Για λήκυθο με όμοια παράσταση και ίδιο σχήμα βλ. CVA Hannover, Kestner-Museum 1, 34, πίν. 23, εικ. 3-4 [A.-B. Follmann]. BAPD 3113.

²⁹⁷ Φέρει και τον αριθμό 1426 με μολύβι.

Εικονίζεται αγωνιστικό άρμα σε καλπασμό με ηνίοχο.²⁹⁸ Πίσω από το άρμα σε δεύτερο επίπεδο εικονίζεται ο καμπτήρας. Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού στο βάθος της παράστασης. Διακρίνεται επίθετο ιώδες χρώμα στην ταινία στην κεφαλή του ηνίοχου.

Περ. 500 π.Χ.

19. Λήκυθος 9333

Εικόνες 66-70

Ύψος: 15,9 εκ., Διάμ. βάσης: 4,3 εκ. Διάμ. στομίου: 3,5 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,9 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη αλλά συγκολλημένη από πολλά θραύσματα και συμπληρωμένη με νέο υλικό. Κάποια θραύσματα δεν φαίνεται να συνανήκουν. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος εξωστρεφές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με ελαφριά κλίση, σώμα ελαφρώς κωνικό, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής με μέτωπο που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω κατατομή σπείρας.

Το μελανό επίχρισμα έχει αλλοιωθεί σε αρκετά σημεία, κυρίως στο πίσω μέρος του αγγείου. Καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης και τον τόρο. Στον ώμο στιγμές και ακτίνες. Από κάτω μαίανδρος και δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ δύο μελανές και δύο εξηρημένες ταινίες.

Απεικονίζεται ένα τέθριππο προς τα δεξιά, σε καλπασμό. Πάνω στο τέθριππο εικονίζεται ηνίοχος ενώ στο πίσω μέρος των αλόγων εικονίζεται μορφή όρθια που φαίνεται να είναι μορφή πολεμιστή. Αγώνας αποβατών.²⁹⁹ Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού στο βάθος της παράστασης.

Περ. 500 π.Χ.

20. Λήκυθος 9173

Εικόνες 71-76

Ύψος: 19,7 εκ., Διάμ. βάσης: 5,1 εκ. Διάμ. στομίου: 3,9 εκ., Μέγ. διάμ.: 6,5 εκ.

²⁹⁸ Βλ. υποσημ. 296. Οι λήκυθοι με αρ. κατ. 17 και 18 παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα ως προς το σχήμα και την παράσταση.

²⁹⁹ Για σκηνή αρματοδρομίας και αγώνα αποβατών βλ. ενδεικτικά CVA Prague, Université Charles 1, 40, πίν. 32, εικ. 4 και 8 [J. Bažant, J. Bouzek, M. Dufková, I. Ondřejová]. BAPD 1734.

Λήκυθος με ώμο. Ακέραη με πολλές μικρές απολεπίσεις. Πηλός καστανέρυθρος, κάπως εύθρυπτος. Φαίνεται να είναι καλυμμένη με ένα πιο ωχρό στρώμα πηλού.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, ώμος με αρκετή κλίση, σώμα ψηλό ελαφρώς κωνικό, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με μεγάλη βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και το εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και το άνω μέρος της βάσης. Στον ώμο γλώσσες και ακτίνες. Από κάτω δύο σειρές μελανών στιγμών ανάμεσα σε δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες.

Σκηνή θεότητας που επιβιβάζεται σε τέθριππο παρουσία άλλων θεοτήτων. Μία ενδεδυμένη με μακρύ ιμάτιο μορφή πάνω στο άρμα. Λίγο πιο μπροστά όρθια μορφή (ίσως δίπλα στο άρμα σε δεύτερο επίπεδο). Πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο διακρίνεται ο Διόνυσος που κρατά ρυτό. Μπροστά από τα άλογα δωρικός κίονας.³⁰⁰ Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού στο βάθος της παράστασης.

Περ. 500 π.Χ.

21. Λήκυθος 9331

Εικόνες 77-78

Ύψος: 17 εκ. Διάμ. βάσης: 4,4 εκ. Διάμ. στομίου: 3,4 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη, συγκολλημένη στο χείλος, πολύ απολεπισμένη και με πολλές αποκρούσεις. Και λίγα ιζήματα, κυρίως στη βάση. Πορτοκαλοκόκκινος πηλός.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος εξωστρεφές με μεγάλο άνοιγμα, σώμα ψηλό αλλά ελαφρώς κωνικό, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση δισκοειδής, το άνω ήμισυ μελανό, το κάτω άβαφο, κάτω επιφάνεια βάσης με μεγάλη βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα σε όλη την επιφάνεια του στομίου και του χείλους, στο κάτω μέρος του αγγείου, στην άνω επιφάνεια της λαβής και στο άνω της βάσης. Γλώσσες και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού στον ώμο. Από κάτω δύο σειρές στιγμών.

Στην παράσταση εικονίζονται τρεις μορφές, μάλλον γυναικείες, ενδεδυμένες. Δεν είναι σαφές τι ακριβώς εικονίζεται, γιατί η παράσταση είναι πολύ φθαρμένη. Μάλλον πρόκειται για άρμα με δύο μορφές πάνω και μία καθιστή μπροστά.³⁰¹ Χάραξη και

³⁰⁰ Βλ. ενδεικτικά για παρόμοια παράσταση CVA Heidelberg, Universitat 4, 61, πίν. 174, εικ. 8-9 [H. Gropengiesser]. BAPD 731.

³⁰¹ Για παρόμοια παράσταση βλ. ενδεικτικά υποσημ., 300.

διακρίνονται ίχνη επίθετου λευκού χρώματος στα πρόσωπα των μορφών στα άλογα και στις στιγμές που διακοσμούν το πάνω μέρος της παράστασης.

Περ. 500 π.Χ.

22. Λήκυθος 9184

Εικόνες 79-81

Ύψος: 12,8 εκ. Διάμ. βάσης: 3,6 εκ. Διάμ. στομίου: 2,7 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,4 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ακέραη, αλλά με πολλές μικρές αποκρούσεις, ένα μέρος της παράστασης απολεπισμένο και ιζήματα. Πηλός καστανοκόκκινος.

Στόμιο με μορφή εχίνου, σώμα κωνικό, ώμος με μικρή κλίση, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση δακτυλιόσχημη, κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα στο εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στην άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο στιγμές και ακτίνες. Από κάτω μελανή ταινία. Η παράσταση πατά σε μελανή και εξηρημένη ταινία.

Εικονίζονται τρεις μορφές. Η μία στα αριστερά είναι εντελώς απολεπισμένη, σώζονται μόνο τα πόδια. Μάλλον ενδεδυμένη. Η μεσαία είναι ενδεδυμένη με μακρύ ιμάτιο. Φαίνεται να φορά στεφάνι στο κεφάλι. Κρατά ένα σκεύος με φύλλα κισσού.³⁰² Διόνυσος.³⁰³ Δεξιά όρθια γυναικεία μορφή με μεγάλο ιμάτιο. Διόνυσος και Μαινάδες. Χάραξη και επίθετο ιώδες χρώμα για τα στεφάνια και τις πτυχές των ενδυμάτων.

Περ. 500 π.Χ.

23. Λήκυθος 9338

Εικόνες 82-87

Ύψος: 24,3 εκ., Διάμ. βάσης: 6,8 εκ. Διάμ. στομίου: 5,7 εκ., Μέγ. διάμ.: 8,7 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη συγκολλημένη από πολλά θραύσματα. Αρκετά απολεπισμένη και πολλές συμπληρώσεις με νέο υλικό. Πηλός με πολύ ανοιχτό

³⁰² Ίσως να πρόκειται για απεικόνιση κανθάρου. Βλ. Διόνυσο με κάνθαρο παρομοίως αποδοσμένο CVA Palermo, Collezione Mormino 1, III.H.6, πίν. 6, εικ. 1-3 [J. De la Genière]. BAPD 3053.

³⁰³ Για παρόμοια παράσταση, με Διόνυσο όρθιο και μαινάδες βλ. CVA Palermo, Collezione Mormino 1, III.H.8, πίν. 10, εικ. 1-2 [J. De la Genière]. BAPD 3069.

κοκκινωπό χρώμα, σχεδόν πορτοκαλί. Στην κυρίως παράσταση έχει λευκό βάθος. Λαιμός και ώμος στο χρώμα του πηλού.

Χοανοειδές στόμιο, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με κλίση, ανάγλυφος δακτύλιος στην ένωση λαιμού και ώμου, σώμα ελαφρώς κωνικό, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης με πολύ ελαφριά βάθυνση.

Μελανό επίχρισμα στο εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, σε όλη τη λαβή, στο κάτω μέρος του αγγείου και στη βάση. Στον ώμο τρία ανθέμια με στιγμές ανάμεσά τους και εκατέρωθεν της λαβής δύο εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Κάτω από τον ώμο μαϊάνδρος ανάμεσα σε δύο μελανές ταινίες και πιο κάτω άλλη μία μελανή ταινία. Η παράσταση πατά σε φαρδιά μελανή ταινία, η οποία έχει χάσει σχεδόν ολοκληρωτικά το χρώμα της.

Εικονίζονται πέντε μορφές. Διόνυσος, Σάτυροι και μαινάδες.³⁰⁴ Στο κέντρο ο Διόνυσος καθισμένος σε δίφρο οκλαδία, ενδεδυμένος με μάτιο και κρατώντας κλαδί. Εκατέρωθεν δύο όρθιες μαινάδες. Η δεξιά μορφή σχεδόν ολοκληρωτικά απολεπισμένη. Μάλλον και αυτές κρατούν φύλλα κισσού. Την παράσταση κλείνουν στα δύο άκρα δύο σάτυροι ιθυφαλλικοί, που επίσης κρατούν φύλλα κισσού. Διακρίνεται επίθετο ιώδες χρώμα στις ταινίες στις κεφαλές των μορφών.

Περ. 500 π.Χ.

24. Λήκυθος 9169

Εικόνες 88-89

Ύψος: 14,8 εκ. Διάμ. βάσης: 4,1 εκ. Διάμ. στομίου: 3,5 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,4 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη, συμπληρωμένη.³⁰⁵ Πολλές μικρές απολεπίσεις. Πολλά ιζήματα. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, σώμα κωνικό, λαβή περίπου ταινιωτή, ώμος με απότομη κλίση, βάση δισκοειδής, που ανοίγει ελαφρώς προς τα κάτω, με γραπτή μελανή ταινία στη μέση του μετώπου της, κάτω επιφάνεια βάσης με βαθιά βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα μέσα και έξω στο στόμιο, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου, στην άνω επιφάνεια της βάσης και στη μελανή ταινία της βάσης. Στον ώμο διακόσμηση με γλώσσες και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Από κάτω δύο σειρές μελανών στιγμών και από κάτω μελανή ταινία. Η παράσταση πατά σε πλατιά μελανή και εξηρημένη ταινία.

³⁰⁴ Βλ. *ABV* 494.111. *BAPD* 303626.

³⁰⁵ Φέρει και τον αριθμό 206 με μολύβι.

Ηρακλής με το λιοντάρι της Νεμέας³⁰⁶, που πλαισιώνονται από δύο κρεμασμένα ιμάτια. Ο Ηρακλής βρίσκεται στα αριστερά και κρατά το λιοντάρι από τον λαιμό στο έδαφος. Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού διακοσμούν το βάθος της παράστασης.

Περ. 490 π.Χ.

25. Λήκυθος 9174

Εικόνες 90-92

Ύψος: 14 εκ. Διάμ. βάσης: 4,4 εκ. Διάμ. στομίου: 3 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη, συγκολλημένη στον λαιμό. Αποκρούσεις, απολεπίσεις και ιζήματα. Κακή όπτηση στο κάτω μέρος-φαίνεται κόκκινο. Πηλός καστανοκόκκινος.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος εξωστρεφές, ώμος με μικρή κλίση, σώμα κωνικό, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση δισκοειδής διβαθμιδωτή με ακμή και μικρή κατατομή σπείρας, κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με ρηχή βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρυσμα σε όλο το στόμιο και το χείλος, και στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου, στην άνω επιφάνεια της βάσης και στη σπείρα. Στον ώμο γλώσσες και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Από κάτω μαϊανδρος και από κάτω δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε μελανή ταινία και από κάτω εναλλάξ δύο εξηρημένες και μία πλατιά μελανή.

Ηρακλής με το λιοντάρι της Νεμέας.³⁰⁷ Ο Ηρακλής βρίσκεται στα αριστερά και κρατά το λιοντάρι από το άνω μέρος του σώματός του πιέζοντάς το προς το έδαφος. Από πάνω τους κρέμεται ένα ιμάτιο και φυλλοφόρα κλαδιά κισσού διακοσμούν το βάθος της παράστασης. Εκατέρωθεν του Ηρακλή και του λιονταριού εικονίζονται δύο όρθιες ανδρικές γυμνές μορφές, στραμμένες προς τα δεξιά, με ιμάτιο στο χέρι.

Περ. 490 π.Χ.

³⁰⁶ Το σχέδιο είναι πολύ αδέξιο και το συμπέρασμα ότι πρόκειται για λιοντάρι προκύπτει από το επίμηκες σώμα που φαίνεται να έχει το ζώο και τα πόδια και την ουρά, που παραπέμπουν σε αυτά ενός αιλουροειδούς. Για παρόμοια παράσταση βλ. ενδεικτικά *CVA Leiden, Rijksmuseum van Oudheden* 2, 60, πίν. 99, εικ. 4-5 [M.-F. Vos] (*BAPD* 1084), όπου το λιοντάρι αποδίδεται με τρόπο πολύ κοντά στη λήκυθο της παρούσας μελέτης. *CVA New Zealand, New Zealand Collections* 1, 18, πίν. 22, εικ. 11-13 [J.-R. Green]. *BAPD* 6734.

³⁰⁷ Για παρόμοια παράσταση βλ. ενδεικτικά *CVA Palermo, Collezione Mormino* 1, III.H.11, πίν. 14, εικ. 5-6 [J. De la Genière]. *BAPD* 2974.

26. Λήκυθος 9373

Εικόνες 93-94

Ύψος: 17 εκ. Διάμ. βάσης: 4,7 εκ. Διάμ. στομίου: 3,9 εκ. Μέγ. διάμ.: 7 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³⁰⁸ Ολόκληρη συγκολλημένη. Και συμπληρωμένη με νέο υλικό. Ανοιχτόχρωμος πηλός.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, σώμα κωνικό, ώμος με μικρή κλίση, λαβή ταινιωτή, βάση δακτυλιόσχημη, κάτω επιφάνεια βάσης με μεγάλη βάρυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα σε όλη την επιφάνεια του στομίου και του χείλους, στην άνω επιφάνεια της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στο άνω μέρος της βάσης. Στον ώμο διακόσμηση με γιρλάντες, εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού, γλώσσες και στιγμές. Από κάτω δύο σειρές με στιγμές και μελανή ταινία. Η παράσταση πατά εναλλάξ σε δύο πλατιές μελανές ταινίες και δύο εξηρημένες.

Στην κεντρική σκηνή δύο μορφές που παλεύουν. Ηρακλής και ταύρος της Κρήτης.³⁰⁹ Ο Ηρακλής βρίσκεται στα αριστερά και κρατά τον ταύρο από το άνω μέρος του σώματος. Εκατέρωθεν εικονίζονται κρεμασμένα ιμάτια και φυλλοφόρα κλαδιά κισσού γεμίζουν το βάθος της παράστασης.

Περ. 490 π.Χ.

27. Λήκυθος 9371

Εικόνες 95-97

Ύψος: 17,8 εκ. Διάμ. βάσης: 4,5 εκ. Διάμ. στομίου: 3,8 εκ. Μέγ. διάμ.: 6,9 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη συντηρημένη με νέο υλικό. Καστανέρυθρος πηλός.

Στόμιο χοανοειδές, σώμα κωνικό, ώμος με κλίση, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση δακτυλιόσχημη, κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με μικρή, αλλά βαθειά βάρυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα στο στόμιο μέσα και έξω, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στο πάνω μέρος της βάσης. Ωμος γλώσσες κι εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Από κάτω τρεις σειρές στιγμών και μετά δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά εναλλάξ σε δύο μελανές ταινίες και δύο εξηρημένες.

³⁰⁸ Φέρει και τον αριθμό 2622 με μολύβι.

³⁰⁹ Βλ. ενδεικτικά CVA Fiesole, Collezione Costantini 1, 17, πίν. 32, εικ. 2-3 [G. Camporeale, V. Saladino]. BAPD 6840.

Ηρακλής και Ερυμάνθιος κάπρος³¹⁰ ανάμεσα σε δύο δέντρα. Ο Ηρακλής βρίσκεται στα αριστερά και κρατά το άνω μέρος του σώματος του κάπρου. Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού γεμίζουν το βάθος της παράστασης, ενώ διακρίνεται το μάτι του Ηρακλή κρεμασμένο στα αριστερά.

Περ. 490 π.Χ.

28. Λήκυθος 9345

Εικόνες 98-102

Ύψος: 16,2 εκ., Διάμ. βάσης: 3,9 εκ., Διάμ. στομίου: 3,5 εκ., Μέγ. διάμ.: 4,6 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό και στη λαβή. Πολλές απολεπίσεις, ειδικά στο μπροστινό μέρος του αγγείου (στην παράσταση και στο πόδι). Ο λαιμός έχει κοκκινωπή απόχρωση.

Στόμιο χροανοειδές, χείλος εξωστρεφές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με ελαφριά κύρτωση, σώμα ψηλό κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής με μέτωπο που στην ανώτερη επιφάνεια σχηματίζει ακμή και στην κατώτερη κατατομή σπείρας, κάτω επιφάνεια βάσης πολύ ελαφρά κοίλη, με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εξωτερικό του στομίου (ίσως να κάλυπτε και το εσωτερικό, αλλά πλέον έχει χαθεί το χρώμα), την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και το άνω μέρος της βάσης. Στον ώμο στιγμές και ακτίνες. Κάτω από τον ώμο τέσσερις μελανές ταινίες και εναλλάξ τρεις σειρές στιγμών σχηματίζουν αβακωτό κόσμημα. Από κάτω άλλη μία μελανή ταινία. Η παράσταση πατά σε μελανή ταινία, κάτω από την οποία υπάρχουν εναλλάξ τρεις εξηρημένες και δύο μελανές.

Εικονίζεται μία γυναικεία μορφή ανάμεσα σε τέσσερα ανθέμια, ανά ζεύγη τοποθετημένα το ένα πάνω από το άλλο. Τα ανθέμια είναι στραμμένα όλα προς την ίδια κατεύθυνση. Η μορφή φορά ποδήρη χιτώνα και μάτι και μοιάζει να κρατά κλαδιά (ή αυτά φύονται στο βάθος). Μπροστά στα πόδια της βρίσκεται ένα δοχείο σαν λεκάνη. Μπροστά της ίσως εικονίζεται κρήνη με κρουνό σε σχήμα λεοντοκεφαλής.³¹¹

Περ. 500 π.Χ.

³¹⁰ Η απόδοση του κάπρου παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με μία λήκυθο στην αγορά της Βασιλείας Kunstwerke der Antike 1980, no 56, pl.35, no.89 (BAPD 631), ιδίως ως προς το ρύγχος. Ωστόσο, στη λήκυθο αυτή οι μορφές του Ηρακλή και του κάπρου πλαισιώνονται από δύο έφιπτες Αμαζόνες, ενώ στη λήκυθο με αρ. κατ. 27 πλαισιώνονται από δύο δέντρα. Και το σχήμα των δύο ληκύθων διαφέρει, με τη λήκυθο στη Βασιλεία να έχει πιο ψηλό και κυλινδρικό σώμα.

³¹¹ Ίσως σχετίζεται με τις σκηνές της καταδίωξης του Τρωίλου από τον Αχιλλέα. Για αυτή τη σκηνή βλ. ενδεικτικά ABL 252.63. BAPD 390477.

Ίσως Ζωγράφος του Διόσφου.³¹²

29. Λήκυθος 9369

Εικόνες 103-104

Ύψος: 16,7 εκ. Διάμ. βάσης: 4,2 εκ. Διάμ. στομίου: 2,8 εκ. Μέγ. διάμ.: 4,8 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη συγκολλημένη στη λαβή και τον λαιμό και συμπληρωμένη σε αυτά τα σημεία και στο χείλος.³¹³ Πιθανόν αυτά τα τμήματα (λαβή, λαιμός και στόμιο) να μην συνανήκουν. Στο στόμιο μία απόκρουση. Μικρές αποκρούσεις και απολεπίσεις. Πιο απολεπισμένο το χρώμα στο κάτω μέρος. Φαίνεται κόκκινο σε αρκετά σημεία. Πηλός καστανός.

Στόμιο σε σχήμα καμινάδας, χείλος εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, ώμος με κλίση, σώμα ψηλό κυλινδρικό, βάση δισκοειδής διβαθμιδωτή με κατατομή σπείρας, κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή βάρυνση στο κέντρο και μικρό έξαρμα.

Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά στο στόμιο, στην άνω επιφάνεια της λαβής (όσο φαίνεται), στο κάτω μέρος του αγγείου, στην άνω επιφάνεια της βάσης και στη σπείρα. Στον ώμο γλώσσες και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Από κάτω δύο σειρές μελανών στιγμών και από κάτω τους δύο μελανές ταινίες. Τρεις μελανές ταινίες (δύο λεπτές, μία πλατιά) χωρίζουν την παράσταση από το κάτω μέρος της ληκύθου, εναλλάξ με τρεις εξηρημένες.

Ηρακλής και ο ταύρος της Κρήτης.³¹⁴ Στα αριστερά της παράστασης εικονίζεται ένα κρεμασμένο ιμάτιο. Στα δεξιά ανδρική μορφή με κοντό ιμάτιο ή χλαμύδα, πέτασο και φτερωτά μποτάκια. Ερμής.³¹⁵ Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού διακοσμούν το βάθος της παράστασης.

Περ. 490 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

³¹² Για λήκυθο με μορφές και εκατέρωθεν τέσσερα ανθέμια του Ζωγράφου του Διόσφου βλ. *CVA* Aberdeen University, Marischal Collection 1, 11, πίν. 16, εικ. 7-9 [E. Moignard, R. L. Wilkins]. *BAPD* 9024163.

³¹³ Φέρει και τον αριθμό 1438.

³¹⁴ Για παρόμοια παράσταση βλ. ενδεικτικά *CVA* Fiesole, Collezione Costantini 1, 17, πίν. 32, εικ. 2-3 [G. Camporeale, V. Saladino]. *BAPD* 6840. Αρκετές ομοιότητες ως προς την απόδοση του κεφαλιού του ταύρου. Και οι λήκυθοι έχουν σχεδόν το ίδιο σχήμα.

³¹⁵ Τον Ερμή τον συναντάμε μαζί με τον Ηρακλή συνήθως σε παραστάσεις όπου εικονίζονται κι άλλοι θεοί (βλ. ενδεικτικά *CVA* Zurich, Offentliche Sammlungen, 24, πίν. 18, εικ. 1-3 και 13 [H. P. Isler]. *BAPD* 1472, όπου εικονίζεται ο Ηρακλής σε άρμα καθώς και η Αθηνά). Στις παραστάσεις με την πάλη του Ηρακλή και το λιοντάρι της Νεμέας ή τον ταύρο της Κρήτης, τον ήρωα συνοδεύει συνήθως ο Ιόλαος. Βλ. ενδεικτικά *CVA* Agrigento, Museo Archeologico Nazionale 1, 24-25, πίν. 55, εικ. 1-2, πίν. 57, εικ. 1 [A. Calderone]. *BAPD* 15686. Ωστόσο, στις σκηνές αυτές μπορεί να παρευρίσκονται και η Αθηνά και ο Ερμής (*Délos* X, 160).

30. Λήκυθος 9326

Εικόνες 105-109

Ύψος: 18,2 εκ., Διάμ. βάσης: 4,6 εκ. Διάμ. στομίου: 3,9 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ακέραιη. Αποκρούσεις σε διάφορα σημεία του σώματος. Το επίχρισμα έχει αλλοιωθεί σε πολλά σημεία, ειδικά στο πίσω μέρος του αγγείου, με αποτέλεσμα να έχει πάρει μία καφέ-κόκκινη απόχρωση. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, λαβή ταινιωτή, ώμος με πολύ μικρή κλίση, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής, που στο άνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω κατατομή σπείρας, κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου και ίσως και την επιφάνεια του χείλους, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού ή ακτίνες. Από κάτω αβακωτό κόσμημα. Το κόσμημα αυτό ορίζεται από μία μελανή ταινία στο πάνω μέρος του και δύο μελανές στο κάτω. Η παράσταση πατά εναλλάξ σε τρεις εξηρημένες και τρεις μελανές ταινίες.

Εικονίζονται δύο αντωπές ενδεδυμένες γυναικείες μορφές καθισμένες σε δίφρο οκλαδία. Φορούν ποδήρη χιτώνα και μακρύ μάτιο. Ανάμεσά τους υπάρχει μεγάλο αγγείο σε σχήμα λεκάνης, διακοσμημένο με τρεις ταινίες με ιώδες χρώμα, πρόχειρα τοποθετημένο, στο οποίο φύεται ένα φυτό με τέσσερα κλαδιά που έχουν καρπούς.³¹⁶ Ιώδες χρώμα έχει τοποθετηθεί και στα στεφάνια των μορφών και σε ορισμένες πτυχώσεις στα ενδύματά τους. Χάραξη και λευκό στα πρόσωπα και τα γυμνά μέλη των μορφών και στους καρπούς του φυτού.

Περ. 490 π.Χ.

31. Λήκυθος 9366

Εικόνες 110-112

Ύψος: 16,8 εκ. Διάμ. βάσης: 4,4 εκ. Διάμ. στομίου: 3,3 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,4 εκ.

³¹⁶ Θα μπορούσε να απεικονίζει τον Απόλλωνα με την Αρτέμιδα, κατ' αναλογία με τις παραστάσεις όπου κάθονται αντικριστά και έχουν ανάμεσά τους τον φοίνικα. Για αυτές τις σκηνές βλ. υποσημ. 57. Αλλά οι μορφές στη λήκυθο με αρ. κατ. 30 είναι μάλλον γυναικείες. Αλλά θα μπορούσε να εικονίζει και δύο μορφές με ένα φυτό, όπως για παράδειγμα στη λήκυθο τύπου Δηϊάνειρας *ABL*, 2, πίν. 1,3. *BAPD* 351452. Μοιάζει και με τη λήκυθο *CVA* Palermo, Collezione Mormino 1, III.H.12, πίν. 14, εικ. 10-11 [J. De la Genière] (*BAPD* 2972), με Απόλλωνα, Λητώ και Αρτέμιδα, κυρίως ως προς τον τρόπο απόδοσης των μορφών, αλλά δεν απεικονίζεται κάποιο φυτό. Παραπέμπει και στη λήκυθο *ABV* 702.2BIS (*BAPD* 306762), που εικονίζει δύο γυναίκες καθισμένες εκατέρωθεν ενός δέντρου μαζί με δύο καλάθια.

Λήκυθος με ώμο.³¹⁷ Ολόκληρη με συγκολλημένο λαιμό και λαβή. Αποκρούσεις στο χείλος και στο σώμα, ιζήματα στον πυθμένα. Πηλός καστανός.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος εξωστρεφές, κυλινδρικό σώμα, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής με κατατομή σπείρας, ώμος με μικρή κλίση, πυθμένας με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα μέσα και έξω στο στόμιο, στην άνω επιφάνεια της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου, στην άνω επιφάνεια της βάσης και στον σπείρα. Στον ώμο γλώσσες και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού και από κάτω, πάνω από την παράσταση, μόνο στο μπροστινό μέρος, μαιάνδρος. Μετά δύο παράλληλες ταινίες χωρίζουν την παράσταση. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ δύο μελανές και δύο εξηρημένες ταινίες.

Ο Αχιλλέας και ο Αίας παίζουν πεσσούς και η Αθηνά εικονίζεται ανάμεσά τους.³¹⁸ Και οι δύο ήρωες είναι καθισμένοι σε δίφρους και φορούν ιμάτια και κράνη, ενώ κρατούν και δόρατα. Η Αθηνά είναι ενδεδυμένη με χιτώνα και ιμάτιο, φορά κράνος και κρατάει δόρυ. Στο δεξί άκρο εικονίζεται μία όρθια γυναικεία μορφή ενδεδυμένη με χιτώνα και ιμάτιο. Χάραξη και διακρίνεται λίγο λευκό χρώμα στο πρόσωπο της Αθηνάς και της μορφής στα δεξιά και στα κράνη των δύο ηρώων.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

32. Λήκυθος 9325

Εικόνες 113-115

Ύψος: 17,5 εκ. Διάμ. βάσης: 3,9 εκ. Διάμ. στομίου: 3,4 εκ., Μέγ. διάμ.: 4,9 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³¹⁹ Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό, με μία απόκρουση στο σώμα και πολλές απολεπίσεις στο κάτω μέρος. Το επίχρισμα είναι αρκετά απολεπισμένο. Πηλός καστανέρυθρος.

Καλυκωτό στόμιο, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, ώμος ελαφρώς επικλινής, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, σώμα κυλινδρικό, βάση δισκοειδής με μικρό σπείρα στο κάτω μέρος της, κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

³¹⁷ Φέρει επίσης τον αριθμό 1208 με μολύβι.

³¹⁸ Για το ίδιο εικονογραφικό θέμα και παρόμοιο σχήμα ληκύθου βλ. ενδεικτικά CVA Tubingen, Antikensammlung des Archäologischen Instituts der Universität 3, 62, πίν. 49, εκ. 9-11[J. Burow]. BAPD 5936.

³¹⁹ Φέρει και τον αριθμό 2056 με μολύβι.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης. Στον λαιμό ψηλά διακρίνεται ίχνος κοσμήματος, αλλά ίσως είναι ό, τι απέμεινε από το μελανό επίχρισμα. Στο σημείο της ένωσης του λαιμού με τον ώμο ζωγραφίζονται στιγμές και στον ώμο μία σειρά από γλώσσες. Πάνω από την παράσταση δύο σειρές στιγμών, σε μεγάλο βαθμό απολεπισμένες, και δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε μία πλατιά μελανή και μία πλατιά εξηρημένη ταινία.

Πιθανόν Απόλλων και Άρτεμις καθισμένοι σε δίφρους οκλαδίες, έχοντας ανάμεσά τους έναν φοίνικα.³²⁰ Και οι δύο μορφές είναι ενδεδυμένες με ποδήρη ενδύματα, ενώ δεν διακρίνονται λεπτομέρειες. Απουσιάζει εντελώς η χάραξη.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

33. Λήκυθος 9328

Εικόνες 116-119

Ύψος: 19,5 εκ., Διάμ. βάσης: 4,8 εκ. Διάμ. στομίου: 3,8 εκ., Μέγ. διάμ.: 6 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό και συμπληρωμένη στο άνω δεξιό μέρος της παράστασης. Πολλές απολεπίσεις, κυρίως στο κάτω μέρος του αγγείου. Πηλός καστανέρυθρος.

Χοανοειδές στόμιο, εξωστρεφές χείλος, λαβή ταινιωτή, ώμος σχεδόν επίπεδος, σώμα ψηλό κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση δισκοειδής διβαθμιδωτή με μεγάλο μέτωπο στο πάνω μέρος και μελανή ταινία και μικρή μελανή σπείρα στο κάτω μέρος. Κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάρυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου και την επιφάνεια του χείλους, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης και τη σπείρα. Στο σημείο της ένωσης του λαιμού με τον ώμο γλώσσες σχεδόν εξ' ολοκλήρου απολεπισμένες και από κάτω, στον ώμο, μία σειρά από μεγαλύτερες γλώσσες. Κάτω από τον ώμο εναλλάξ τρεις μελανές ταινίες και τρεις σειρές μελανών στιγμών. Η παράσταση πατά σε πλατιά μελανή ταινία. Από κάτω εναλλάξ τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες και στη συνέχεια πάλι εναλλάξ δύο μελανές και δύο εξηρημένες.

³²⁰ Για το θέμα αυτό βλ. ενδεικτικά *ABL* 208.69. *BAPD* 683. Αλλά στη λήκυθο αυτή εικονίζεται και ελάφι και κίονας, ενώ ο Απόλλων εικονίζεται όρθιος και η Άρτεμις καθιστή σε βωμό. Και είναι λευκού βάρους. Επίσης βλ. τη λήκυθο *CVA* Geneva, Musée d'Art et d'Histoire 2, 46, πίν. 75, εικ. 4-6 [C. Dunant, L. Kahil]. *BAPD* 5616. Σε αυτή τη λήκυθο η παράσταση είναι παρόμοια, είναι και οι δύο καθιστοί, αλλά εικονίζεται και ελάφι.

Σκηνή συμποσίου.³²¹ Εικονίζονται τέσσερις μορφές. Δεν ξεχωρίζουν τα πρόσωπά τους (ίσως να ήταν αποδοσμένα με λευκό επίθετο χρώμα το οποίο απολεπίστηκε εντελώς και άφησε ένα θαμπό αποτύπωμα). Είναι και οι τέσσερις ενδεδυμένες με ποδήρη ενδύματα. Οι δύο μορφές στα άκρα είναι αντωπές και κάθονται σε δίφρους οκλαδίες (το κάθισμα της δεξιάς μορφής έχει απολεπιστεί εντελώς). Στο κέντρο δύο μορφές, στα αριστερά μία όρθια κοιτάζει προς τα δεξιά όπου βρίσκεται η άλλη μορφή, πάνω σε κλίνη.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

34. Λήκυθος 9133

Εικόνες 120-122

Μέγ. Σωζ. Ύψος: 10,7 εκ. Διάμ. βάσης: 4,6 εκ., Διάμ. στομίου: 3,4 εκ. Μέγ. σωζ. διάμ.: 5,1 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους.³²² 14 θραύσματα. Φέρει ίχνη συγκόλλησης στο άνω μέρος του σώματος. Και όλο το σωζόμενο τμήμα που είναι ολόκληρο είναι συγκολλημένο. Απολεπισμένη σε αρκετά σημεία, ενώ το μελανό επίχρισμα είναι φθαρμένο και έχει κόκκινη απόχρωση. Πηλός καστανέρυθρος.

Χοανοειδές στόμιο, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, σώμα κυλινδρικό, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής, λαβή ελλειψοειδούς διατομής. Κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια του στομίου, τις τρεις πλευρές της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και την άνω επιφάνεια της βάσης. Ο ώμος είναι διακοσμημένος με ακτίνες και στιγμές. Η παράσταση πατά σε μελανή ταινία, ενώ κάτω από αυτήν βρίσκονται εναλλάξ τρεις εξηρημένες και δύο μελανές.

Απεικονίζεται τέθριππο και δύο ιματιφόρες μορφές, μία πάνω και μία κάτω και πίσω από το άρμα. Πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο εικονίζεται όρθια ιματιφόρος μορφή, ενώ στα δεξιά της παράστασης εικονίζεται μία ιματιφόρος μορφή καθισμένη σε δίφρο οκλαδία. Σκηνή αναχώρησης θεότητας.³²³ Δεν διακρίνεται το φύλο σε καμία από τις μορφές. Χάραξη και ίχνη λευκού χρώματος εντελώς απολεπισμένου διακρίνονται στο σώμα ενός αλόγου.

³²¹ Για την παράσταση αυτή βλ. ενδεικτικά CVA Leiden, Rijksmuseum van Oudheden 2, 56, πίν. 97, εικ. 4-5 [M.-F. Vos]. BAPD 3264.

³²² Φέρει και τον αριθμό 1802 με μολύβι.

³²³ Για ίδια παράσταση και σχήμα βλ. CVA Heidelberg, Universitat 4, 61, πίν. 174, εικ. 8-9 [H. Gropengiesser]. BAPD 731.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

35. Λήκυθος 9185

Εικόνες 123-126

Ύψος συνολικά: 19,5 εκ. Ύψος σωζ.: 16,3 εκ. Διάμ. βάσης: 4,3 εκ. Διάμ. στομίου: 3,6 εκ. Μέγ. διάμ. 5,2 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³²⁴ Δύο θραύσματα, σπάσιμο στον λαιμό. Μικρές και μεγάλες απολεπίσεις στο κάτω μέρος του αγγείου. Πηλός ερυθρός/πορτοκαλί.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας, σώμα κυλινδρικό που στενεύει απότομα στο κάτω μέρος, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με κλίση, βάση σιβαθμιδωτή δισκοειδής. Κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια του στομίου, τις τρεις πλευρές της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου, τον τόρο και την άνω πλευρά της βάσης. Ο ώμος φέρει διακόσμηση από ακτίνες και στιγμές. Από κάτω δύο ζεύγη μελανών ταινιών εκατέρωθεν ενός μαιάνδρου.

Αρματοδρομία με δύο τέθριππα.³²⁵ Οι ηνίοχοι φορούν ποδήρη ενδύματα. Στα δεξιά της παράστασης εικονίζεται ο καμπτήρας. Χάραξη και λευκό επίθετο χρώμα στους χιτώνες των ηνιόχων, στον καμπτήρα και σε ένα άλογο από κάθε τέθριππο.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

36. Λήκυθος 9324

Εικόνες 127-130

Ύψος: 21 εκ., Διάμ. βάσης: 4,5 εκ. Διάμ. στομίου: 3,3 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,2 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη, αλλά συγκολλημένη από πολλά θραύσματα. Πολλές μικρές αποκρούσεις στην επιφάνεια του αγγείου. Το μελανό επίχρισμα έχει ξεθωριάσει στον λαιμό και στο κάτω μέρος της ληκύθου. Πηλός καστανέρυθρος.

³²⁴ Φέρει και τον αριθμό 2982 με μελάνι.

³²⁵ Για όμοια παράσταση βλ. ενδεικτικά CVA Leiden, Rijksmuseum van Oudheden 2, 65, πίν. 102, εικ. 3-4 [M.-F. Vos]. BAPD 647. Και εδώ εικονίζονται άρματα με δύο ηνιόχους και ο καμπτήρας και υπάρχει επίθετο λευκό χρώμα στα ίδια σημεία με τη λήκυθο με αρ. κατ. 35. Ωστόσο, το σχήμα του σώματος των δύο ληκύθων διαφέρει.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας με επίπεδο χείλος, ώμος ελαφρώς επικλινής, σώμα ψηλό και κυλινδρικό, λαβή ταινιωτή, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής, με μέτωπο που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης ελαφρώς κοίλη, με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης και τον τόρο. Μελανή ταινία στο σημείο ένωσης ώμου και σώματος. Κάτω από την παράσταση πλατιά μελανή ταινία, που ορίζεται άνω από μία μελανή και μία εξηρημένη ταινία και κάτω από δύο μελανές και τρεις εξηρημένες. Στο σημείο της ένωσης του λαιμού με τον ώμο στιγμές και από κάτω, στον ώμο, μία σειρά ακτινών. Πάνω από την παράσταση στιγμές που ορίζονται άνω και κάτω από μελανή ταινία και άλλη μία μελανή ταινία από κάτω.

Στην παράσταση εικονίζεται ακίνητο άρμα προς τα δεξιά. Σκηνή αναχώρησης θεότητας.³²⁶ Επάνω του εικονίζονται μία μορφή με ποδήρη ενδύματα και ακόμη μία βρίσκεται κάτω από το άρμα, η οποία φαίνεται να κρατά κάποιο αντικείμενο που μοιάζει με δόρυ. Πίσω από τα άλογα, σε δεύτερο επίπεδο εικονίζεται όρθια μορφή με ποδήρες ένδυμα. Δεν ξεχωρίζει το φύλο και έχουν χαθεί εντελώς τα χαρακτηριστικά του προσώπου. Μπροστά από το άρμα καθιστή μορφή με μακρύ ιμάτιο σε δίφρο οκλαδία. Χάραξη, λευκό επίθετο χρώμα στα πρόσωπα των μορφών και επίθετο ιώδες στη χαίτη των αλόγων, στα χαλινάρια και στις πτυχές των ενδυμάτων.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

37. Λήκυθος 9179

Εικόνες 131-134

Ύψος: 16,3 εκ., Διάμ. βάσης: 3,5 εκ. Διάμ. στομίου: 2,9 εκ., Μέγ. διάμ.: 4,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³²⁷ Ολόκληρη, αλλά συγκολλημένη στο πάνω μέρος του σώματος και στον λαιμό και συμπληρωμένο και επιζωγραφισμένο το δεξί μέρος της παράστασης, κάτω από τον ώμο. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο καμινάδα, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, ώμος ελαφρώς επικλινής, σώμα ψηλό και κυλινδρικό, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής, με μέτωπο που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης ελαφρώς κοίλη, με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

³²⁶ Για αυτή τη σκηνή βλ. ενδεικτικά CVA Leiden, Rijksmuseum van Oudheden 2, 53, πίν. 95, εικ. 4-6 [M.-F. Vos]. BAPD 1222. Και υποσημ. 323.

³²⁷ Φέρει και τον αριθμό 3010 με μολύβι.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, αν και το μεγαλύτερο μέρος του έχει απολεπιστεί, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης και τον τόρο. Κάτω από την παράσταση πλατιά μελανή ταινία, που ορίζεται άνω από μία μελανή και μία εξηρημένη ταινία και κάτω από μία μελανή και δύο εξηρημένες. Στο σημείο της ένωσης του λαιμού με τον ώμο στιγμές και από κάτω, στον ώμο, μία σειρά από εκφυλισμένα γλώσσες. Πάνω από την παράσταση δύο σειρές από στιγμές. Στο πάνω μέρος της παράστασης τρεις μελανές ταινίες, που μάλιστα είναι ζωγραφισμένες πάνω από την παράσταση.

Σκηνή αναχώρησης θεότητας με τέθριππο.³²⁸ Μία μορφή βρίσκεται πάνω στο άρμα και μία κάτω. Πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο εικονίζεται ο Διόνυσος κρατώντας ρυτό και μία τέταρτη μορφή εικονίζεται καθισμένη σε δίφρο οκλαδία μπροστά από το άρμα. Χάραξη, επίθετο ιώδες χρώμα στη γενειάδα της μίας μορφής και λευκό επίθετο χρώμα στα πρόσωπα των μορφών, στη χαίτη των αλόγων, στα χαλινάρια με διακόσμηση από λευκές στιγμές και στο μοτίβο πάνω από την παράσταση.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

38. Λήκυθος 9327

Εικόνες 135-138

Ύψος: 18,2 εκ., Διάμ. βάσης: 4 εκ. Διάμ. στομίου: 3 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,3 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³²⁹ Ολόκληρη, αλλά συγκολλημένη στον λαιμό, τη λαβή, τη βάση και το κάτω μέρος του σώματος. Ένα μέρος της βάσης είναι συμπληρωμένο με νέο υλικό. Μικρές αποκρούσεις στο σώμα. Στην πίσω πλευρά της λαβής και του κάτω μέρους του αγγείου έχει ξεθωριάσει το μελανό επίχρισμα. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο καμινάδα, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, ώμος επίπεδος, σώμα ψηλό και κυλινδρικό, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής, με μέτωπο που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω κατατομή σπείρας, κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βύθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης και τη σπείρα. Κάτω από την παράσταση μελανή ταινία, δύο σειρές μελανών στιγμών και εναλλάξ μία μελανή και τρεις εξηρημένες. Πάνω

³²⁸ Βλ. υποσημ. 323.

³²⁹ Φέρει και τον αριθμό 3015.

από την παράσταση μαϊάνδρος με εκατέρωθεν ζεύγη μελανών ταινιών. Στο σημείο της ένωσης του λαιμού με τον ώμο στιγμές και από κάτω, στον ώμο, μία σειρά από γλώσσες.

Σκηνή αναχώρησης θεότητας με τέθριππο. Μία μορφή βρίσκεται πάνω στο άρμα και μία κάτω. Πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο εικονίζεται ο Διόνυσος γενειοφόρος και μία τέταρτη μορφή βρίσκεται καθισμένη σε δίφρο οκλαδία μπροστά από το άρμα. Η μορφή πάνω στο άρμα κρατά τα ηνία, ενώ η άλλη κρατά κιθάρα ή λύρα και ταυτίζεται με τον Απόλλωνα.³³⁰ Η καθιστή μορφή κρατά επίσης κάτι σαν ραβδί με φύλλα μπροστά στο πρόσωπο και ίσως είναι ανδρική.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

39. Λήκυθος 9330

Εικόνες 139-141

Ύψος: 16,4 εκ., Διάμ. βάσης: 3,7 εκ. Διάμ. στομίου: 3 εκ., Μέγ. διάμ.: 4,4 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ακέραη αλλά με πολλές μικρές αποκρούσεις, απολεπίσεις και ιζήματα σε όλη την επιφάνεια του αγγείου. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας, χείλος εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, ώμος ελαφρώς επικλινής, σώμα ψηλό και κυλινδρικό, βάση δισκοειδής, με μέτωπο που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω μιμείται κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης. Κάτω από την παράσταση εναλλάξ τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες. Στο σημείο της ένωσης του λαιμού με τον ώμο στιγμές και από κάτω, στον ώμο, μία σειρά από γλώσσες. Στο πάνω μέρος της παράστασης τρεις σειρές μελανών στιγμών, εναλλάξ με τέσσερις μελανές ταινίες.

Σκηνή αναχώρησης θεότητας με τέθριππο. Εικονίζεται μία μορφή πάνω στο τέθριππο και μία κάτω, μία ακόμη πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο και μία τέταρτη μορφή καθισμένη σε δίφρο οκλαδία μπροστά από το άρμα. Δεν ξεχωρίζει καμία λεπτομέρεια ούτε το φύλο κάποιας μορφής. Χάραξη, αρκετό επίθετο λευκό στα πρόσωπα των μορφών και στις πτυχές των ενδυμάτων τους και ιώδες χρώμα στις πτυχές των ενδυμάτων και στα σώματα των αλόγων.

³³⁰ Για καθιστή μορφή με κιθάρα σε λήκυθο με το ίδιο σχήμα και παράσταση βλ. ενδεικτικά CVA Leiden, Rijksmuseum van Oudheden 2, 52, πίν. 94, εικ. 9-10 [M.-F. Vos]. BAPD 1225.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

40. Λήκυθος 9332

Εικόνες 142-144

Ύψος: 16,8 εκ., Διάμ. βάσης: 4 εκ. Διάμ. στομίου: 3,1 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,1 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό, τη λαβή, τον ώμο και το σώμα και συμπληρωμένη με νέο υλικό σε μεγάλο μέρος του σώματος στην πίσω πλευρά του αγγείου. Η λαβή μάλλον ανήκει σε άλλο αγγείο. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας, χείλος εξωστρεφές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ψηλός λαιμός, ώμος με ελαφριά κλίση, σώμα ψηλό και κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση δισκοειδής διβαθμιδωτή με μέτωπο που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου και ίσως και την επιφάνεια του χείλους, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης και το ανώτερο τμήμα της σπείρας. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες. Στον ώμο μελανές στιγμές και από κάτω σειρά με ακτίνες. Κάτω από τον ώμο πλατιά μελανή ταινία, μαϊάνδρος και δύο μελανές ταινίες.

Σκηνή αναχώρησης θεότητας με τέθριππο. Η μορφή που θα βρισκόταν πάνω στο άρμα δεν σώζεται. Δίπλα της εικονίζεται μορφή ενδεδυμένη με ποδήρες ένδυμα. Πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο όρθια γενειοφόρος μορφή. Και μπροστά από το τέθριππο καθιστή ενδεδυμένη μορφή σε δίφρο οκλαδία. Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού διακοσμούν το βάθος της παράστασης.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

41. Λήκυθος 9337

Εικόνες 145-147

Ύψος: 16,1 εκ., Διάμ. βάσης: 3,8 εκ. Διάμ. στομίου: 2,8 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,1 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³³¹ Ολόκληρη αλλά συγκολλημένη στο σώμα. Μικρές αποκρούσεις στον ώμο και στο άνω μέρος του σώματος. Το επίχρισμα έχει αλλοιωθεί σε σημεία της παράστασης και στο κάτω μέρος της πίσω πλευράς του αγγείου. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας, λαβή ταινιωτή, ψηλός λαιμός, ώμος με ελαφριά κλίση, σώμα ψηλό και κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση δισκοειδής, χείλος εξωστρεφές. Κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου και ίσως και την επιφάνεια του χείλους, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο μελανές στιγμές και από κάτω σειρά με ακτίνες. Από κάτω τρεις σειρές από μελανές στιγμές και τρεις μελανές ταινίες εναλλάξ. Σχηματίζουν κάτι σαν αβακωτό κόσμημα. Η παράσταση πατά σε τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες εναλλάξ τοποθετημένες.

Σκηνή αναχώρησης θεότητας με τέθριππο. Μία μορφή επιβιβάζεται στο άρμα και μία βρίσκεται στο έδαφος. Πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο όρθια μορφή ενδεδυμένη, μάλλον ανδρική, και μπροστά από το άρμα καθιστή ενδεδυμένη μορφή σε δίφρο οκλαδία. Φυλλοφόρα κλαδιά κισσού στο βάθος της παράστασης.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

42. Λήκυθος 9336

Εικόνες 148-151

Ύψος: 16,2 εκ., Διάμ. βάσης: 3,7 εκ. Διάμ. στομίου: 3,6 εκ., Μέγ. διάμ.: 4,7 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³³² Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό, τη λαβή και το σώμα. Απόκρουση στη βάση. Πολλά ιζήματα. Γκρίζος πηλός.

Στόμιο χοανοειδές, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με κλίση, σώμα ψηλό και κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση δισκοειδής διβαθμιδωτή με μέτωπο που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο κάτω κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου και ίσως και την επιφάνεια του χείλους, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω

³³¹ Φέρει και τον αριθμό 3000 με μολύβι.

³³² Διακρίνεται και ο αριθμός 2528 με μολύβι.

μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο σειρά από ακτίνες. Από κάτω λευκές και μελανές στιγμές σχηματίζουν αβακωτό κόσμημα, που ακολουθείται από δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες.

Σκηνή αναχώρησης θεότητας με τέθριππο. Μία μορφή επιβιβάζεται στο άρμα και μία βρίσκεται στο έδαφος. Μία μορφή βρίσκεται πίσω από τα άλογα σε δεύτερο επίπεδο και μία μπροστά, καθιστή σε δίφρο οκλαδία. Χάραξη και ελάχιστο λευκό χρώμα διακρίνεται στα πρόσωπα των μορφών.

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

43. Λήκυθος 9329

Εικόνες 152-154

Ύψος: 16,7 εκ., Διάμ. βάσης: 3,5 εκ. Διάμ. στομίου: 2,8 εκ., Μέγ. διάμ.: 4,6 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³³³ Ολόκληρη συγκολλημένη στο πάνω μέρος του σώματος και συμπληρωμένη με λίγο νέο υλικό στο πίσω μέρος, κάτω από τη λαβή. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας, χείλος εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, λαιμός ψηλός, σώμα ψηλό και κυλινδρικό, ώμος με ελαφριά κλίση, βάση δισκοειδής που στο πάνω μέρος σχηματίζει ακμή και στο υπόλοιπο ελαφρώς κοίλο τροχίλο. Κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη με πολύ μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, την άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, το κάτω μέρος του σώματος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Από κάτω τρεις σειρές μελανών στιγμών και τέσσερις μελανές ταινίες εναλλάξ. Η παράσταση πατά σε τρεις μελανές και τρεις εξηρημένες ταινίες εναλλάξ.

Σκηνή αναχώρησης θεότητας με τέθριππο. Εικονίζεται μία μορφή πάνω στο άρμα και μία κάτω, μία μορφή σε δεύτερο επίπεδο πίσω από τα άλογα και μπροστά από το άρμα καθιστή ενδεδυμένη μορφή σε δίφρο οκλαδία. Λευκό χρώμα στα πρόσωπα των μορφών (απολεπισμένο).

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα.

³³³ Διακρίνεται και ο αριθμός 8984 με μολύβι.

44. Λήκυθος 9172

Εικόνες 155-158

Ύψος: 18,8 εκ. Διάμ. βάσης: 4,4 εκ. Διάμ. στομίου: 3,6 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,2 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Σπασμένη στον λαιμό και συγκολλημένη. Συγκολλημένη βάση. Το επίχρισμα έχει μια κοκκινωπή απόχρωση λόγω ατελούς όπτησης. Αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλο το σώμα, κυρίως στο κάτω μέρος. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο καλυκωτό, χείλος εξωστρεφές, ώμος με μικρή κλίση, λαβή ταινιωτή, σώμα ψηλό κυλινδρικό, βάση διβαθμιδωτή με κατατομή σπείρας, κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή, αλλά βαθειά βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα στην εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου, στο άνω μέρος της βάσης και στη σπείρα. Στον ώμο δύο σειρές στιγμών και μία σειρά ακτινών. Κάτω από τον ώμο δύο σειρές στιγμών ανάμεσα σε δύο ζεύγη μελανών ταινιών. Κάτω από την παράσταση εναλλάξ τρεις μελανές ταινίες και τρεις εξηρημένες.

Εικονίζονται πέντε μορφές. Δύο όρθιες στις άκρες, με το σώμα τους-όχι το κεφάλι-στραμμένο προς τα έξω. Σάτυροι. Δίπλα στην κάθε μορφή εικονίζεται από μία ενδεδυμένη μορφή σε μουλάρι. Η μεσαία μορφή φορά μακρύ ιμάτιο και είναι πιθανώς γενειοφόρος. Από αυτή τη μορφή ξεκινούν φυλλοφόρα κλαδιά κισσού. Ο Διόνυσος μαζί με Σατύρους και μαινάδες.³³⁴

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα

45. Λήκυθος 9367

Εικόνες 159-162

Ύψος: 15, 8 εκ. Διάμ. βάσης: 3,7 εκ. Διάμ. στομίου: 2,7 εκ. Μέγ. διάμ.: 4,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Ακέραιη. Η επιφάνειά της είναι καμένη. Πηλός αμαυρός.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας, χείλος εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, σώμα ψηλό κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, ώμος με μικρή κλίση, βάση δισκοειδής με μικρή απόκρουση, κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

³³⁴ Για όμοια παράσταση (αλλά όχι σχήμα) βλ. ενδεικτικά CVA Urbana-Champaign, University of Illinois 1, 12-13, πίν. 11, εκ. 3-5 [S. U. Wisseman]. BAPD 18477.

Μελανό επίχρισμα μέσα και έξω στο στόμιο (και λίγο στο χείλος, αλλά μάλλον κατά λάθος), στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στην άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Από κάτω αβακωτό κόσμημα με λευκές και μελανές στιγμές και από κάτω δύο μελανές ταινίες. Η παράσταση πατά σε μελανή ταινία, μετά εναλλάξ δύο εξηρημένες με πλατιά μελανή, πιο κάτω πιο πλατιά μελανή ταινία και μετά πάλι δύο εξηρημένες εναλλάξ με μελανή.

Εικονίζονται δύο όρθιες γυναικείες μορφές καλυμμένες με ιμάτια. Ανάμεσά τους εικονίζεται ένα μυθικό ον με σώμα φτερωτού αλόγου και ουρά δράκοντα. Στη ράχη του ίσως απεικονίζεται μια γενειοφόρος μορφή. Ίσως ο Ποσειδών που ιππεύει Ιππόκαμπο και Νηρηίδες ή γυναίκες.³³⁵ Χάραξη και λευκό χρώμα στην περίμετρο των φτερών και του σώματος του ιππόκαμπου, το οποίο έχει απολεπιστεί σε κάποια σημεία, π.χ. στην ουρά, και στα γυμνά μέλη του σώματος των γυναικών.

Περ. 470 π.Χ.

Ίσως Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας

46. Λήκυθος 8966

Εικόνες 163-164

Μέγ. Σωζ. Ύψος: 9,7 εκ. Διάμ. βάσης: 4,5 εκ. Διάμ. στομίου: 3,2 εκ. Μέγ. σωζ. διάμ.: 4,9 εκ.

Λήκυθος με ώμο. Σπασμένη από τη μέση και πάνω.³³⁶ 26 θραύσματα. Μικρές απολεπίσεις στην επιφάνεια του αγγείου και αποκρούσεις στη βάση. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο με σχήμα καμινάδας, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, βάση δισκοειδής διβαθμιδωτή με κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης επίπεδη με βάθυνση στη μέση.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εξωτερική μόνο επιφάνεια του στομίου, τις τρεις εξωτερικές πλευρές της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου, την άνω επιφάνεια της βάσης και τη σπείρα. Στον ώμο γλώσσες και ακτίνες. Κάτω από τον ώμο δύο σειρές στιγμών. Εναλλάξ τρεις μελανές ταινίες και τρεις εξηρημένες κάτω από την παράσταση.

³³⁵Βλ. ενδεικτικά *ABL* 147-148, 255.19, πίν. 44, εικ. 4 a-c. *BAPD* 519. *ABL* 255.18. *BAPD* 390492. Με παρόμοιο τρόπο αποδίδονται συχνά και οι σκηνές με την πάλη του Ηρακλή και του Τρίτωνα. Για αυτό το θέμα βλ. ενδεικτικά *ABV* 507.12. *ABL* 226.12. *BAPD* 305501. Επίσης, η λήκυθος στο Pevnick 2014, 126, αρ.15 (*BAPD* 9034439) απεικονίζει επίσης θαλάσσιο τέρας, το οποίο, όμως, έχει τη μορφή γυναίκας και όχι αλόγου. Μάλιστα, η λήκυθος αυτή έχει παρόμοιο σχήμα με τη λήκυθο με αρ. κατ. 45.

³³⁶ Φέρει και τους αριθμούς 1720 με μολύβι και 1476 γραμμένο σε καρτελάκι.

Εικονίζονται τρεις μορφές, ενδεδυμένες, καθισμένες σε δίφρους οκλαδίες. Δεν διακρίνεται το φύλο τους. Χάραξη και πολύ λίγο λευκό, στα πρόσωπα των μορφών. Ίσως Διόνυσος με μαινάδες.³³⁷

Περ. 480-470 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα

47. Λήκυθος 9340

Εικόνα 165

Ύψος: 19,5 εκ., Διάμ. βάσης: 4,5 εκ., Διάμ. στομίου: 3,6 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,8 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους (σώζεται ένα ίχνος από λευκό χρώμα στο πίσω μέρος του αγγείου). Ολόκληρη συγκολλημένη στη βάση. Απόκρουση στη βάση και πολλά ιζήματα, κυρίως στο κάτω και στο πάνω μέρος του αγγείου. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, λαιμός ψηλός, ώμος με κλίση, λαβή ταινιωτή, σώμα ψηλό κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής με μέτωπο που σχηματίζει ακμή στο πάνω μέρος και κατατομή σπείρας στο κάτω.

Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στο άνω μέρος της βάσης. Στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού στον ώμο. Από κάτω σώζεται μικρό μέρος μελανής ταινίας. Δεν σώζεται τίποτα από την παράσταση.

Περ. 470 π.Χ.

Ίσως Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αίμονα

48. Λήκυθος 9342

Εικόνες 166-167

Ύψος: 22 εκ., Διάμ. βάσης: 5,1 εκ., Διάμ. στομίου: 4,2 εκ., Μέγ. διάμ.: 7 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ολόκληρη συγκολλημένη στο σώμα και στο κάτω μέρος. Πολύ φθαρμένη, πάρα πολλά ιζήματα καλύπτουν όλη την επιφάνειά της. Πηλός καστανέρυθρος.

³³⁷ Για την παράσταση αυτή βλ. υποσημ. 291.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, λαιμός ψηλός, ώμος με κλίση, λαβή ταινιωτή, σώμα ψηλό κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής με μέτωπο που σχηματίζει ακμή στο πάνω μέρος και κατατομή σπείρας στο κάτω. Κάτω επιφάνεια βάσης με μεγάλη βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στο άνω μέρος της βάσης. Στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού στον ώμο.

Δεν σώζεται η παράσταση, μόνο κάποια σημεία που θα μπορούσαν εικονίζουν ιππέα με άλογο, ίσως Διόνυσο ή Σάτυρο σε μουλάρι ή γάιδαρο, τουλάχιστον η μορφή που διακρίνεται.

Περ. 470 π.Χ.

49. Λήκυθος 9343

Εικόνες 168-169

Ύψος: 19,8 εκ., Διάμ. βάσης: 4,8 εκ., Διάμ. στομίου: 3,8 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,5 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ολόκληρη συγκολλημένη στη λαβή, τον ώμο και το στόμιο. Πολύ απολεπισμένη. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, λαβή ταινιωτή, ώμος με ελαφριά κλίση, σώμα ψηλό κυλινδρικό, βάση διβαθμιδωτή δισκοειδής με κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

Το μελανό επίχρισμα έχει απολεπιστεί σχεδόν τελείως στο πίσω κάτω μέρος του αγγείου. Διακρίνεται εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στο άνω μέρος της βάσης και στον τόρο εδώ. Στιγμές και ακτίνες διακρίνονται αχνά στον ώμο. Από κάτω αβακωτό κόσμημα. Η παράσταση μάλλον πατά σε πλατιά μελανή ταινία.

Πιθανόν απεικονίζεται άρμα με ηνίοχο και μορφή μπροστά από τα άλογα.³³⁸

Περ. 470 π.Χ.

³³⁸ Θα μπορούσε να εικονίζει και το συνηθισμένο θέμα του άρματος με ηνίοχο, μορφή πίσω από τα άλογα και μορφή καθιστή μπροστά τους.

50. Λήκυθος 9344

Εικόνες 170-172

Ύψος: 19 εκ., Διάμ. βάσης: 4,7 εκ., Διάμ. στομίου: 3,6 εκ., Μέγ. διάμ.: 6,6 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ακέραιη. Πολύ απολεπισμένη. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, λαβή ταινιωτή, ώμος με ελαφριά κλίση, σώμα ψηλό κυλινδρικό, διβαθμιδωτή βάση με κατατομή σπείρας. Κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή βάθυνση στο κέντρο και κοκκινωπό επίχρισμα.

Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στο άνω μέρος της βάσης και στη σπείρα. Στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού στον ώμο. Από κάτω δύο μελανές ταινίες.

Εικονίζονται δύο μορφές αντωπές. Στα αριστερά γυμνή, μάλλον γενειοφόρος, ανδρική μορφή με έντονο βηματισμό. Ηρακλής. Στα δεξιά κένταυρος, ίσως κρατώντας τόξο. Πίσω από την κάθε μορφή εικονίζεται κρεμασμένο ένα ιμάτιο και ένα ρόπαλο. Η παράσταση πλαισιώνεται από δύο φυλλοφόρα δέντρα, μόλις διακρινόμενα. Ανάμεσά τους διακρίνεται αμυδρά κάτι που θα μπορούσε να είναι υπόλειμμα από ένα πιθάρι μισοχωμένο στη γη. Ίσως Ηρακλής με κένταυρο Φόλο.³³⁹

Περ. 470 π.Χ.

Ομάδα του Φόλου

51. Λήκυθος 9353

Εικόνα 173

Ύψος: 15,6 εκ. Διάμ. βάσης: 3,8 εκ. Διάμ. στομίου: 3,2 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,2 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ακέραιη. Μία μεγάλη αλλά επιφανειακή απόκρουση κάτω από τον ώμο και δύο επιφανειακές στον πυθμένα και στο χείλος. Αρκετά απολεπισμένο το μελανό επίχρισμα στο στόμιο και το κάτω μέρος του αγγείου και στη λαβή. Όλη η επιφάνεια του αγγείου είναι πολύ απολεπισμένη. Πηλός καστανέρυθρος.

Σώμα κυλινδρικό, στόμιο χοανοειδές, χείλος επίπεδο, λαβή ταινιωτή, ώμος με αρκετή κλίση, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης ελαφρώς κοίλος με μικρή βάθυνση στο κέντρο.

³³⁹ Για λήκυθο με όμοια παράσταση βλ. *ABL* 247, αρ. 8. *BAPD* 10975.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει όλη την επιφάνεια του στομίου και του χείλους, την άνω επιφάνεια της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και την άνω επιφάνεια της βάσης. Ο ώμος διακοσμείται με μία σειρά μικρών και μία μεγαλύτερων ακτινών. Δεν διακρίνεται παράσταση στο σώμα.

Περ. 470 π.Χ.

52. Λήκυθος 9341

Εικόνες 174-175

Ύψος: 21,5 εκ., Διάμ. βάσης: 4,9 εκ., Διάμ. στομίου: 3,4 εκ., Μέγ. διάμ.: 6,2 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό και στον ώμο. Αρκετά απολεπισμένη, κυρίως στο μπροστινό κάτω μέρος. Αποκρούσεις στο χείλος.

Στόμιο καλυκωτό, χείλος εξωστρεφές, ψηλός λαιμός, ώμος με κλίση, ψηλό κυλινδρικό σώμα με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, λαβή ταινιωτή, βάση δισκοειδής. Κάτω επιφάνεια βάσης σχεδόν επίπεδη, φέρει ίχνη από ερυθρωπό επίχρισμα.

Μελανό επίχρισμα στο εσωτερικό και εξωτερικό του στομίου, στην άνω επιφάνεια της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στην άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο σειρά από γλώσσες και σειρά από εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού. Στο τελείωμα του ώμου μαϊάνδρος ανάμεσα σε μελανές ταινίες και άλλη μία μελανή ταινία πιο κάτω. Η παράσταση πατά σε εναλλάξ δύο μελανές ταινίες και δύο εξηρημένες.

Έρωτας που κυνηγά λαγό.³⁴⁰ Στα αριστερά διακρίνεται κάποιο φυτό. Το μεγαλύτερο μέρος του είναι απολεπισμένο, αλλά διακρίνονται τα ίχνη της χάραξης. Στο κέντρο φτερωτός Έρωτας, που πετά με κατεύθυνση προς τα δεξιά και δίπλα λαγός που τρέχει.

Περ. 470 π.Χ.

53. Λήκυθος 8957

Εικόνα 176

Ύψος: 19,2 εκ., Διάμ. βάσης: 5,1 εκ., Διάμ. στομίου: 4,2 εκ., Μέγ. διάμ.: 6,1 εκ.

³⁴⁰ Βλ. ARV, 689, αρ. 5. BAPD 208227.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Πολύ απολεπισμένη. Ολόκληρη συγκολλημένη στη βάση και στο στόμιο. Δεν σώζεται καθόλου παράσταση και ελάχιστο λευκό και μαύρο επίχρισμα. Πηλός καστανέρυθρος.

Σώμα κυλινδρικό, λαβή ταινιωτή, στόμιο χοανοειδές, ώμος με πολύ μικρή κλίση, βάση δισκοειδής που ανοίγει προς τα κάτω και σχηματίζει ακμή στο πάνω μέρος, ενώ στο κάτω μελανή ταινία μιμείται τόρο.

Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στην εξωτερική μόνο πλευρά της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στην άνω επιφάνεια της βάσης. Στον ώμο διακρίνονται αμυδρά ίχνη ακτινών και από κάτω δύο αχνές μελανές ταινίες και μία στο κάτω μέρος του αγγείου.

Περ. 470 π.Χ.

Ίσως Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας

54. Λήκυθος 8977

Εικόνα 177

Ύψος: 22,2 εκ., Διάμ. βάσης: 5,3 εκ., Διάμ. στομίου: 4,4 εκ., Μέγ. διάμ.: 7,4 εκ.

Λήκυθος λευκού βάθους με ώμο.³⁴¹ Αρκετές μικρές απολεπίσεις και μερικές μικρές αποκρούσεις στον ώμο και τη βάση. Είχε ξεκινήσει συγκόλληση στον λαιμό και τη λαβή (όπου είναι σπασμένη). Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, λαβή ταινιωτή, ώμος με αρκετή κλίση, σώμα κυλινδρικό, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης με βαθειά βάθουση. Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στο κάτω μέρος του αγγείου, στην άνω επιφάνεια της λαβής και της βάσης.

Ο ώμος διακοσμείται με δύο σειρές ακτινών και η επιφάνειά του έχει το χρώμα το πηλού. Το σώμα διακοσμείται στο πάνω μέρος με μαϊάνδρο και στη συνέχεια με αβακωτό κόσμημα. Από κάτω φέρει δύο ταινίες με φυλλοφόρα κλαδιά κισσού και ακόμη ένα αβακωτό κόσμημα.³⁴² Μεταξύ κάθε οριζόντιας σειράς κοσμημάτων παρεμβάλλεται μία μελανή ταινία. Τέλος, στο κάτω μέρος του αγγείου υπάρχουν δύο ζεύγη εξηρημένων ταινιών.

Περ. 470-460 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας.

³⁴¹ Φέρει τον αριθμό 1068 με μολύβι και ένα καρτελάκι στη λαβή με τον αριθμό 8HE- 9MBH.

³⁴² Για ληκύθους με αντίστοιχη διακόσμηση βλ. CVA Mainz, Romisch-Germanisches ZentralMuseum 1, 78, πίν. 37, εικ.8 [A. Büsing-Kolbe]. BAPD 2235. Kurtz 1975, πίν. 70, εικ. 7. BAPD 4003

55. Λήκυθος 9183

Εικόνα 178

Ύψος: 15,4 εκ., Διάμ. βάσης: 4,1 εκ., Διάμ. στομίου: 3,1 εκ., Μέγ. διάμ.: 5 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ολόκληρη, ο λαιμός και το στόμιο δεν συνανήκουν. Πολύ απολεπισμένο το λευκό χρώμα. Ο μισός λαιμός και ο ώμος έχουν καστανοκόκκινο χρώμα, ενώ το σώμα έχει καλυφθεί με λευκό, το οποίο έχει ωχρή απόχρωση.

Στόμιο καλυκωτό, λαβή ελλειψοειδούς διατομής, ώμος με ελαφριά κύρτωση, σώμα κυλινδρικό, βάση δισκοειδής. Το μελανό επίχρισμα καλύπτει το στόμιο εσωτερικά και εξωτερικά, το χείλος, το άνω ήμισυ του λαιμού, το κάτω μέρος του αγγείου και το άνω μέρος της βάσης. Στον ώμο στιγμές και ακτίνες. Από κάτω διακρίνεται αβακωτό κόσμημα. Στην παράσταση δύο σειρές με φυλλοφόρα κλαδιά κισσού εναλλάξ με τρεις μελανές ταινίες.³⁴³ Ανάμεσα στα φύλλα εικονίζονται άνθη κισσού.

Περ. 470-460 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας.

56. Λήκυθος 9346

Εικόνα 179

Ύψος: 19,5εκ., Διάμ. βάσης: 4,8εκ., Διάμ. στομίου: 3,7εκ., Μέγ. Διάμ.: 5,7 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές, λαιμός ψηλός, ώμος με κλίση, λαβή ταινιωτή, σώμα ψηλό κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, βάση δισκοειδής. Κάτω επιφάνεια βάσης με μικρή βάθυνση.

Μελανό επίχρισμα εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου, στις τρεις πλευρές της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου και στο άνω μέρος της βάσης. Στιγμές και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού στον ώμο. Στο κάτω μέρος εναλλάξ τρεις εξηρημένες και τρεις πλατιές μελανές ταινίες.

Στην παράσταση εικονίζεται μαϊάνδρος ανάμεσα σε μελανές ταινίες στο πάνω μέρος. Μετά κόσμημα σαν πλέγμα, με κάθετες και οριζόντιες ταινίες. Το ίδιο κόσμημα και

³⁴³ Για ανάλογη διακόσμηση βλ. CVA Geneva, Musée d'Art et d'Histoire 2, 52, πίν. 78, εικ. 5-6 [C. Dunant, L. Kahil]. BAPD 5630.

στο κάτω μέρος της παράστασης. Στη μέση εικονίζονται φυλλοφόρα κλαδιά κισσού και ανάμεσά τους τέσσερα άνθη ανά ζεύγη.³⁴⁴

Περ. 470-460 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας.

57. Λήκυθος 8976

Εικόνα 180

Ύψος συν. : 23 εκ., Ύψος σωζ.: 21,5 εκ. Διάμ. βάσης: 4,2 εκ., Διάμ. στομίου: 3,5 εκ., Μέγ. διάμ. 6,9 εκ.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάρους στο σώμα, στο χρώμα του πηλού ο ώμος και ο λαιμός.³⁴⁵ Σπασμένη στον λαιμό. Συγκολλημένη στη λαβή. Μικρές απολεπίσεις και ελαφρώς ξεθωριασμένο το επίχρισμα σε διάφορα σημεία, καθώς και το λευκό βάθος. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χροανοειδές, σώμα κυλινδρικό, λαβή ταινιωτή, ώμος με μεγάλη κλίση, βάση δισκοειδής, κάτω επιφάνεια βάσης ελαφρώς κοίλη. Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια του στομίου, την άνω και μία πλαϊνή επιφάνεια της λαβής, το κάτω μέρος του αγγείου και την άνω επιφάνεια της βάσης. Ο ώμος φέρει διακόσμηση με στιγμές και ακτίνες. Το σώμα διακοσμείται με ένα αβακωτό κόσμημα με τρεις σειρές στο άνω και κάτω μέρος του, το οποίο ξεχωρίζει από την παράσταση με μελανή ταινία. Η παράσταση εικονίζει τρία μεγάλα ανθέμια, με εναλλάξ προσανατολισμό, πάνω-κάτω.³⁴⁶

Περ. 470-460 π.Χ.

Εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας.

58. Λήκυθος 9339

Εικόνα 181

Ύψος: 17,8 εκ., Διάμ. βάσης: 4,5 εκ., Διάμ. στομίου: 3,4 εκ., Μέγ. διάμ.: 5,6 εκ.

³⁴⁴ Για παρόμοια διακόσμηση βλ. υποσημ. 80 και CVA Baltimore, Robinson Collection 1, 53, πίν. 38, εκ. 6 [D. Moore Robinson]. BAPD 13450. CVA Warsaw, Musée National 2, 27, πίν. 52, εκ.1-2 [M.-L. Bernhard]. BAPD 15050.

³⁴⁵ Φέρει τον αριθμό 978 με μολύβι καθώς και τον αριθμό 80He- 420- H.

³⁴⁶ Για ληκύθους με παρόμοιο σχήμα και διακόσμηση βλ. CVA Karlsruhe, Badisches Landesmuseum, 140, πίν. 32, εκ.4 [G. Hafner]. BAPD 12493. CVA Frankfurt, Frankfurt am Main 2, 16, πίν. 50, εκ.5 [K. Deppert]. BAPD 12542.

Λήκυθος με ώμο, λευκού βάθους. Ολόκληρη συγκολλημένη στον λαιμό και συμπληρωμένη με νέο υλικό. Μικρές αποκρούσεις στον ώμο και τη βάση. Ολοκληρωτικά απολεπισμένη η παράσταση. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, ψηλός λαιμός, ώμος με κλίση, σώμα ψηλό κυλινδρικό με απότομο στένεμα στο κάτω μέρος, λαβή ταινιωτή, βάση δισκοειδής που ανοίγει ελαφρώς στο κάτω μέρος. Κάτω επιφάνεια βάσης με βάθυνση στο κέντρο.

Μελανό επίχρισμα στο εσωτερικό και το εξωτερικό του στομίου, στην άνω και τις πλαϊνές επιφάνειες της λαβής, στο κάτω μέρος του αγγείου, στην άνω επιφάνεια της βάσης και στο κάτω μέρος βάσης, σε μίμηση διβαθμιδωτής βάσης. Γλώσσες και ακτίνες στον ώμο. Από κάτω ίσως μαϊανδρός.

Από την παράσταση δεν σώζεται τίποτα εκτός από μελανές κηλίδες, ένα κόσμημα στο κάτω μέρος του αγγείου, που ίσως να ήταν μέρος ταινίας με κάποιο μοτίβο.

Περ. 470-460 π.Χ.

59. Λήκυθος 8962

Εικόνα 182

Ύψος ολόκληρο: 14,1 εκ. Ύψος σωζ. 12 εκ. Διάμ. βάσης: 4,4εκ. Διάμ. στομίου: 3,1 εκ. Μέγ. διάμ. 5,8 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³⁴⁷ Σπασμένη στον λαιμό, στο σημείο της γένεσης της λαβής. Δύο θραύσματα. Φέρει ίχνη συγκόλλησης. Αποκρούσεις στην πίσω πλευρά και αρκετά απολεπισμένο το στόμιο. Πηλός κόκκινος.

Χοανοειδές στόμιο, χείλος εξωστρεφές, λαβή ταινιωτή, βάση δισκοειδής, χωρίζεται με γραπτό τρόπο σε δύο μέρη. Κάτω επιφάνεια βάσης με βάθυνση στο κέντρο και μικρό εγχάρακτο δακτύλιο.

Το μελανό επίχρισμα καλύπτει την εξωτερική επιφάνεια του στομίου, το πάνω μέρος της βάσης, τις τρεις πλευρές της λαβής και το κάτω μέρος του αγγείου. Εξηρημένη ταινία χωρίζει την παράσταση από το κάτω μέρος της ληκύθου. Στον ώμο διακόσμηση με γλώσσες και εκφυλισμένα μπουμπούκια λωτού.

Στην κύρια διακοσμητική ζώνη εικονίζονται τέσσερα όρθια ανθέμια που χωρίζονται από σχηματοποιημένα μπουμπούκια λωτού.³⁴⁸ Τα ανθέμια εγγράφονται σε τόξα και πατούν σε αλυσίδα, μέσα στους κρίκους της οποίας ζωγραφίζονται στιγμές. Χάραξη

³⁴⁷ Φέρει και τον αριθμό 2069 με μολύβι.

³⁴⁸ Βλ. CVA Ferrara, Museo Nazionale 2, III.H.33, πίν. 43, εικ. 1 [S. Patitucci]. BAPD 3132. Και CVA Karlsruhe, Badisches Landesmuseum 1, 40, πίν. 32, εικ. 8-14 [G. Hafner].

και λίγο λευκό χρώμα στα τόξα που ενώνουν τα ανθέμια και στις στιγμές μέσα στην αλυσίδα και σε αυτές στη ζώνη γύρω από τον πυρήνα του κάθε ανθεμίου.

Περ. 460-450 π.Χ.

Κατηγορία των Αθηνών 581

60. Λήκυθος 9356

Εικόνα 183

Ύψος: 16 εκ., Διάμ. βάσης: 4,1 εκ. Διάμ. στομίου: 3,6 εκ. Μέγ. διάμ.: 5,2 εκ.

Λήκυθος με ώμο.³⁴⁹ Ολόκληρη. Σπασμένη και συγκολλημένη στον λαιμό. Πηλός καστανέρυθρος.

Στόμιο χοανοειδές, σώμα που στενεύει προς τα κάτω, ταινιωτή λαβή, δισκοειδής βάση, πυθμένας με βάθυνση και μικρό έξαρμα στο κέντρο. Μελανό επίχρισμα στις τρεις πλευρές της λαβής (αρκετά απολεπισμένο) και εσωτερικά και εξωτερικά του στομίου (σε μεγάλο βαθμό απολεπισμένο). Ακτίνες και στιγμές στον ώμο, από κάτω μαιάνδρος. Το σώμα είναι καλυμμένο εντελώς με μελανό επίχρισμα, εκτός από μία ταινία στο χρώμα του πηλού με στιγμές.³⁵⁰

Περ. 460-450 π.Χ.

61. Λήκυθος 9113

Εικόνα 184

Μέγ. σωζ. ύψος: 6,5 εκ. Διάμ. στομίου: 4 εκ.

Στόμιο και λαιμός ληκύθου.³⁵¹

Στόμιο χοανοειδές, χείλος ελαφρώς εξωστρεφές. Μελανό επίχρισμα, ελαφρώς απολεπισμένο, στην εξωτερική επιφάνεια του στομίου.

³⁴⁹ Φέρει και τους αριθμούς 9323 και 3014 με μολύβι. Ταυτίστηκε με την AP. APX. 1153 στις 4/2/21 και πήρε τον αριθμό 9356.

³⁵⁰ Για ληκύθους με αντίστοιχη διακόσμηση, με δύο μαιάνδρους βλ. CVA Berlin, Antikensammlung 13, 66-67, Beilage 13.5, πίν. 55, εικ. 1-3 και 55.4-6 [N. Zimmermann- Elseify]. BAPD 9032359 και 9032360.

³⁵¹ Φέρει και τους αριθμούς 2234 και 6332 με μολύβι στο χείλος αλλά και με μελάνι στο σπάσιμο του λαιμού.

62. Λήκυθος 9099

Εικόνα 185

Ύψος εχίνος 3,5 εκ., Διάμ.: 4,4εκ. εχίνος

Ύψος χοανοειδές 5,2 εκ.. Διάμ. χοανοειδές: 6 εκ.

Δύο στόμια ληκύθων.³⁵² Και στα δύο το μελανό επίχρισμα έχει απολεπιστεί σε αρκετά σημεία. Το ένα έχει σχήμα εχίνου, έχει μία μικρή ρωγμή και καλύπτεται από μελανό επίχρισμα σε όλη την επιφάνειά του. Το άλλο είναι μεγάλου μεγέθους, χοανοειδές, με μελανό επίχρισμα στην εσωτερική και εξωτερική επιφάνειά του και φθαρμένο σε ένα σημείο.

³⁵² Φέρουν και τον αριθμό 6913.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ABL: Haspels, C.H.E. 1936. *Attic Black-figured Lekythoi*, Paris.

ABV: Beazley, J. D., 1956. *Attic black-figure vase-painters*, Oxford.

Agora XII: Sparkes, B.A., Talcott, L. 1970. *Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th centuries B.C.*, Agora XII, Princeton.

Agora XXIII: Moore, M. B. & Pease- Philippides M. Z.1986. *Attic Black-figure Pottery*, Agora XXIII, Princeton.

Ahlberg-Cornell 1984: Ahlberg- Cornell, G. 1984. *Herakles and the sea-monster in Attic black-figure vase-painting*, Stockholm.

Algrain κ.ά. 2008: Algrain, I., Brisart, T., Jubier- Galinier, C. 2008. “Les vases à parfums à Athènes aux époques archaïque et classique”, στο *Parfums de l’antiquité : La rose et l’encens en Méditerranée*, Verbanck- Piérard, A., Massar, N., Algrain, I. (επιμ.), Morlanwelz-Mariemont, Musée Royal de Mariemont, 145-165.

Amyx 1988: Amyx, D. A., 1988. *Corinthian vase-painting of the archaic period*, Berkeley.

Beazley 1951: Beazley, J. D., 1951. *The development of Attic black-figure*, Berkeley.

Boardman 2001: Boardman, J., 2001. *Αθηναϊκά Μελανόμορφα Αγγεία*, μετφρ. Όλγα Χατζηαναστασίου, 2^η έκδοση, (1974), Αθήνα.

Boardman 2010: Boardman, J., 2010. *Αθηναϊκά Ερυθρόμορφα Αγγεία, Κλασική Περίοδος*, μετφρ. Ελευθερία Παπουτσάκη-Σερμπέτη, (1989), Αθήνα.

Bodiou και Mehl 2008: Bodiou, L., Mehl, V. 2008. “Parfums de passage: naissance, mariage et funérailles en pays grec”, στο *Parfums de l’antiquité: La rose et l’encens en Méditerranée*, Verbanck- Piérard, A., Massar, N., Algrain, I. (επιμ.), Morlanwelz-Mariemont, 165-175.

Brendle 2018: Brendle, R. 2018. ‘Athenian Use of Black-figure Lekythoi in Fifth century Burials’, *Archäologischer Anzeiger*, Wiesbaden, Ludwig Reichert Verlag, 121-138.

Broneer 1955: Broneer, O. 1955. “Excavations at Isthmia, 1954”, *Hesperia* 24, 110-141.

Broneer 1958: Broneer, O. 1958. “Excavations at Isthmia: Third Campaign, 1955-1956”, *Hesperia* 27, 1-37.

Broneer 1962: Broneer, O. 1962. “Excavations at Isthmia 1959-1961”, *Hesperia* 31, 1-25.

Burkert 1993: Burkert, W. 1993. *Ελληνική Μυθολογία και Τελετουργία: Δομή και Ιστορία*, μτφρ. Ανδρεάδη Η., (1979), Αθήνα.

Camp 2015: Camp, J. 2015. “Excavations in the Athenian Agora, 2008–2012”, *Hesperia* 84, 467-513.

Chidioglou 2011: Chidioglou, M. 2011. “Attic Black-Figure Vases from the Ancient Cemeteries of Karystos”, στο *Euboea and Athens : proceedings of a colloquium in memory of Malcolm B. Wallace, Athens 26-27 June 2009*, Rupp D.W., Tomlinson, J.E. (επιμ.), 149-170.

Corinth I: Brownlee, A. B. 1987. “Attic Black Figure from Corinth: I”, *Hesperia* 56, 73-95.

Corinth II: Brownlee, A. B. 1989. “Attic Black Figure from Corinth: II”, *Hesperia* 58, 361-395.

Corinth III: Brownlee, A. B. 1995. “Attic Black Figure from Corinth: III”, *Hesperia* 64, 337-382.

Corinth XIII: Blegen, C.W., Palmer, H., Young, R.S. 1964. “The North Cemetery”, *Corinth XIII, The North Cemetery*, Princeton.

De la Genière 1984: De la Genière, J. 1984. “Parfumés comme Crésus: de l’origine du lécythe attique”, *BCH* 108, 91-98.

Délos X: Dugas, C., 1928. *Les vases de l’Héraion. Exploration Archéologique de Délos X*, Paris.

Doerig 1983: Doerig, J. 1983. “Ξουθός ἰππαλεκτρύων: La monture fabuleuse d’Okéanos”, *Museum Helveticum* 40, 140-153.

Dover 1978: Dover, K.J. 1978. *Greek Homosexuality*, Cambridge, Massachusetts.

Elferink 1934: Elferink, J. L. 1934. *Lekythos : archäologische, sprachliche und religionsgeschichtliche Untersuchungen*, Amsterdam.

Eretria IX: Gex, K. 1993. ‘Rotfigurige und weissgrundige Keramik’, *Eretria, Ausgrabungen und Forschungen IX*, Lausanne.

Frost 1906: Frost, K.T. 1906. ‘Greek Boxing’, *JHS* 26, 213-225.

Galiatsatou 2021: Galiatsatou, P. 2021. “The public cemetery of the ancient demos of Paiania in Attica and some observations on the ancient demoi and mortuary practices in Mesogaia, Attica”, *AURA* 4, 97-205.

Gex-Morghenthaler 1988: Gex- Morgenthaler, K. 1988. “Red-Figure Lekythoi from Eretria”, στο *Proceedings of the 3rd Symposium on Ancient Greek and Related*

Pottery, Copenhagen, August 31- September 4 1987, J. Christiansen και T. Melander (επιμ.), 170- 174.

Gex 2014α: Gex, K. 2014. “Athens and the funerary lekythos”, στο *Έγγραφον και επίσημο: μελέτες κεραμικής και εικονογραφίας προς τιμήν του καθηγητή Μιχάλη Τιβέριου*, Μ. Τιβέριος, Π. Βαλαβάνης & Ε.Π. Μανακίδου (επιμ.), Θεσσαλονίκη, 321-329.

Gex 2014β: Gex, K. 2014. ‘Red-figure and White-ground Pottery from Euboean Workshops’, στο *The regional production of red-figure pottery: Greece, Magna Graecia and Etruria*, S. Schierup, V. Sabetai (επιμ.), Aarhus, 121-136.

Gill 1988: Gill, D.W.J. 1988. “The Distribution of Greek Vases and the Long Distance Trade”, στο *Proceedings of the 3rd Symposium on Ancient Greek and Related Pottery, Copenhagen, August 31- September 4 1987*, J. Christiansen και T. Melander (επιμ.), 175- 185.

Giudice 1983: Giudice, F. 1983. *I pittori della classe di Phanyllis : organizzazione produzione e distribuzione dei vasi di un'officina di età pisistratideo-clistenica*, Catania.

Haggis κ. ά. 2007: Haggis, D.C., Mook, M.S., Fitzimons, R.D., Scarry, C.M., Snyder, L.M. 2007. “Excavations at Azoria, 2003-2004, Part 1: The Archaic Civic Complex”, *Hesperia* 76, 243-322.

Hannestad 1988: Hannestad, L. 1988. “The Athenian Potter and the Home Market”, στο *Proceedings of the 3rd Symposium on Ancient Greek and Related Pottery, Copenhagen, August 31- September 4 1987*, J. Christiansen και T. Melander (επιμ.), 222-230.

Haspels 1972: Haspels, C. H. E. 1972. “Le peintre de Diosphos”, *RA* 1972, 103-109.

Haspels και Ure 1938: Haspels, E. C. H., Ure, A.D. 1938. “Attic Black-Figured Lekythoi”, *JHS* 58, 256-259.

Hatzivassileiou 2009: Hatzivassileiou, E. 2009. “Black-figure Alabastra by the Diosphos and Emporion painters : specific subjects for specific uses ?”, στο *Shapes and uses of Greek vases (7th - 4th centuries B.C.): proceedings of the Symposium held at the Université libre de Bruxelles 27-29 April 2006*, A. Tsingarida (επιμ.), Bruxelles, CReA-Patrimoine 225-236.

Hatzivassileiou 2010: Hatzivassileiou, E. 2010. *Athenian black figure iconography between 510 and 475 B.C.*, Rahden/Westf., M. Leidorf.

Houby-Nielsen 1995: Houby-Nielsen, S. H. 1995. “Burial language in archaic and classical Kerameikos”, *Proceedings of the Danish Institute at Athens I*, Aarhus, 129-192.

Isler-Kerényi 2015: Isler-Kerényi, C., 2015. *Dionysos in classical Athens : an understanding through images*, Leiden Boston, Brill στο RGRW, 181.

Jaquemin 1984: Jacquemin, A. 1984. “Céramique des époques Archaique, Classique et Hellénistique”, *BCH Suppl.* 9, 27-155.

Johnston 1978: Johnston, A.W. 1978. “Lists of Contents: Attic Vases”, *AJA* 82, 222-226.

Jubier-Galinier 1999: Jubier- Galinier, C. 1999. “Les peintres de Sappho et de Diosphos, structure de l’ atelier”, στο *Céramique et peintures grecques mode d’emploi, Actes du colloque international Ecole du Louvre 26-28 avril 1995*, Rouillard P., Rouveret, A., Villanueva-Puig, M.-Chr., Lissarrague, F. (επιμ.), Paris, 181-186.

Jubier- Galinier 2003: Jubier- Galinier, C. 2003. ‘L’atelier et le peintre de Dioshos et de Haimon’, στο *Le vase grec et ses destins*, P. Rouillard, A. Verbanck- Piérard (επιμ.), Munich, 79-89.

Jubier-Galinier 2014: Jubier-Galinier, C. 2014. “‘Τοῖς νεκροῖσι... τάς ληκύθους’ : l’évolution des usages du lécythe dans le rituel funéraire athénien aux époques archaïque et classique”, *Pallas* 94, 39-59.

Jubier-Galinier και Laurens 1998: Jubier-Galinier, C., Laurens, A.-F. 1998. “De la diversité des ateliers de céramique attique à la fin de l’Archaïsme: essai de mise au point”, στο *Τόποι: Orient – Occident*, 8, 731-748.

Kerameikos IX: Knigge, U. 1976. *Kerameikos. Ergebnisse der Ausgrabungen, IX. Der Südhügel*, Berlin.

Keuls 1988: Keuls, E. C. 1988. “The Social Position of Attic Vase Painters and the Birth of Caricature”, στο *Proceedings of the 3rd Symposium on Ancient Greek and Related Pottery, Copenhagen, August 31- September 4 1987*, J. Christiansen και T. Melander (επιμ.), 300- 313

Kurtz 1975: Kurtz, D.C. 1975. *Athenian white lekythoi: patterns and painters*, Oxford.

Kurtz και Boardman 1971: Kurtz, D. C., Boardman, J. 1971. *Greek Burial Customs*, London.

Kyle 1992: Kyle, D. G. 1992. “The Panathenaic Games: Sacred and Civic Athletics”, στο *Goddess and Polis*, J. Neils (επιμ.), Hannover, 89-91.

Lallemand 2008: Lallemand, L. 2008. “Le marché aux parfums à Athènes à l’époque classique”, στο *Parfums de l’antiquité: La rose et l’encens en Méditerranée*, Verbanck- Piérard, A., Massar, N., Algrain, I. (επιμ.), Morlanwelz-Mariemont, 175-181.

- Lissarrague 1988:** Lissarrague, F. 1988. “Les satyres et le monde animal”, στο *Proceedings of the 3rd Symposium on Ancient Greek and Related Pottery, Copenhagen, August 31- September 4 1987*, J. Christiansen και T. Melander (επιμ.), 335- 351.
- Mannack 2006:** Mannack, T. 2006. *Haspels Addenda : additional references to C.H.E. Haspels, Attic Black-Figured Lekythoi*, Oxford, New York.
- Neils 2006:** Neils, J. 2006. ““Women are white”: White Ground and the Attic Funeral”, στο *Proceedings of the symposium Special Techniques in Athenian Vases, June 15-17 2006*, Getty Villa, 61-72.
- Neils 2009:** Neils, J. 2009. “Myth and Greek Art: Creating a visual language” στο *The Cambridge Companion to Greek Mythology*, R. D. Woodard (επιμ.), 286-304.
- Neils 2014:** Neils, J. 2014. “Hare and the dog: Eros tamed”, *Approaching the Ancient Artifact*, A. Avramidou, D. Demetriou (επιμ.), Boston, 311-318.
- Neils και Schultz 2012:** Neils, J., Schultz, P. 2012. “Erechtheus and the Apobates Race on the Parthenon Frieze (North XI–XII)”, *AJA* 116, 195-207.
- Oakley 2004:** Oakley, J. H. 2004. *Picturing death in classical Athens: the evidence of the white lekythoi*, New York.
- Olynthus V:** Robinson, D.M. 1933. *Mosaics, Vases and Lamps of Olynthus found in 1928 and 1931, Olynthus V*, Baltimore.
- Olynthus XIII:** Robinson, D.M. 1950. *Vases found in 1934 and 1938, Olynthus XIII*, Baltimore.
- Padgett 2001:** Padgett, J.M. 2001. “Ajax and Achilles on a Calyx-Krater by Euphronios”, *Record of the Art Museum, Princeton University* 60, 2-17.
- Para:** Beazley, J. D., 1971, *Paralipomena : additions to ‘Attic black-figure vase-painters’ and to ‘Attic red-figure vase-painters’*, Oxford.
- Payne 1931:** Payne, H. 1931. *Necrocorinthia: A study of Corinthian art in the Archaic period*, Oxford.
- Pevnick 2014:** Pevnick, S. D. 2014. *Poseidon and the Sea: Myth, Cult, and Daily Life*, Tampa.
- Poliakoff 1987:** Poliakoff, M. 1987. *Combat sports in the ancient world: competition, violence, and culture*, New Haven.
- Romero Mariscal 2011:** Romero Mariscal, L. 2011. “Ajax and Achilles Playing a Board Game: Revisited from the Literary Tradition”, *The Classical Quarterly* 61, 394-401.

Sapirstein 2013: Sapirstein, P. 2013. “Painters, Potters, and the Scale of the Attic Vase-Painting Industry”, *AJA* 117, 493-510.

Scheffer 1988: Scheffer, C. 1988. “Workshop and Trade Patterns in Athenian Black Figure”, στο *Proceedings of the 3rd Symposium on Ancient Greek and Related Pottery, Copenhagen, August 31- September 4 1987*, J. Christiansen και T. Melander (επιμ.), 536- 546

Schmidt 2005: Schmidt, S. 2005. *Rhetorische Bilder auf attischen Vasen : visuelle Kommunikation im 5. Jahrhundert v. Chr.*, Berlin.

Shapiro 1981: Shapiro, A. H. 1981. “Courtship Scenes in Attic vase-Painting”, *AJA* 85, 133-143.

Stampolides και Parlama 2003: Stampolides, N. Chr., Parlama, L. (επιμ.). 2000. *The city beneath the city : antiquities from the Metropolitan Railway excavations*, Athens.

Tonglet 2014: Tonglet, D. M. 2014. “New attributions to the Sappho-Diosphos Painters' workshop: A group of black-figure kyathoi reconsidered”, *Babesch* 89, 1-25.

Tsingarida 2009: Tsingarida, A. 2009. “The Death of Sarpedon: Workshops and Pictorial Experiments”, στο *Hermeneutik der Bilder : Beiträge zur Ikonographie und Interpretation griechischer Vasenmalerei*, S. Schmidt, J. H. Oakley (επιμ.), Munich, 135-142.

Ure 1927: Ure, P. N. 1927. *Sixth and Fifth Century Pottery from Rhitsona*, London.

Ure 1962: Ure, A. D. 1962. ‘Boeotian Pottery from the Athenian Agora’, *Hesperia* 31, 369-377.

Verbanck-Piérard και Massar 2008: Verbanck- Piérard, A., Massar, N. 2008. ‘Montrer le parfum’, στο *Parfums de l’antiquité: La rose et l’encens en Méditerranée*, Verbanck- Piérard, A., Massar, N., Algrain, I. (επιμ.), Morlanwelz-Mariemont, 19-37.

Villanueva- Puig 2003: Villanueva- Puig, M.-C. 2003. ‘Les vases attiques du VIe et du Ve siècles trouvés en contexte funéraire à Athènes’, στο P. Rouillard & A. Verbanck- Piérard (επιμ.), *Le vase grec et ses destins*, Munich, 63-66.

Villanueva-Puig 2009: Villanueva-Puig, M.-Chr. 2009. ‘Un Dionysos pour les morts à Athènes à la fin de Archaisme : à propos des lecéthes attiques à figures noires trouvés à Athènes en contexte funéraire’, στο *Shapes and uses of Greek vases (7th - 4th centuries B.C.) : proceedings of the Symposium held at the Université libre de Bruxelles 27-29 April 2006*, A. Tsingarida (επιμ.), Bruxelles, CReA-Patrimoine, 215-224.

Volioti 2007: Volioti, K. 2007. “Visual ambiguity in the oeuvre of the Gela Painter: a new lekythos from Thessaly”, *RdA* 31, 91-101.

Volioti 2009: Volioti, K. 2009. ‘Attic Pottery in Early Classical Thessaly. A Case Study from Achaia Phthiotis’, *Eirene* 45, 155-164.

Volioti 2011α: Volioti, K. 2011. “Travel tokens to the Korykian Cave near Delphi: Perspectives from material and human mobility”, *Pallas* 86, 263-285.

Volioti 2011β: Volioti, K. 2011. “Haimonian lekythoi from Delphi, Phokis and West Lokris in a geographical context”, *Pallas* 87, 243-264.

Volioti 2014: Volioti, K. 2014. ‘Dimensional standardization and the use of Haimonian lekythoi’, *Babesch Supplement* 25, 149-168.

Volioti και Papageorgiou 2008: Volioti, K., Papageorgiou, M. 2008. ‘A Late Black-figured Lekythos from Cyprus’, *Hyperboreus* 14,1, 16-27.

Woodford 1982: Woodford, S. 1982. “Ajax and Achilles Playing a Game on an Olpe in Oxford”, *JHS* 102, 173-185.

Woodford και Loudon 1980: Woodford, S., Loudon, M. 1980. “Two Trojan Themes: The Iconography of Ajax Carrying the Body of Achilles and of Aeneas Carrying Anchises in Black Figure Vase Painting”, *AJA* 84, 25-40.

Αρβανιτάκης 1989: Αρβανιτάκης, Α. 1989. *Αγών: ο αθλητισμός σαν βασική εκδήλωση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.*, *Επιστημονική Επετηρίς Α.Β.Σ.Θ.*, Τόμ. 9, Νο 2: Τιμητικός τόμος υπέρ Γεωργίου Βαρελά, Θεσσαλονίκη.

Γαλιατσάτου 2015: Γαλιατσάτου, Π. 2015. Κεραμική και ταφικά έθιμα από δημοτικά και οικογενειακά νεκροταφεία στη Μεσογαία: συμβολή στη μελέτη των νεκροταφείων της Ανατολικής Αττικής, διδακτ. Διατριβή, ΕΚΠΑ.

Κεφαλίδου 1996: Κεφαλίδου, Ε. 1996. Νικητής. Εικονογραφική μελέτη του αρχαίου ελληνικού αθλητισμού, Θεσσαλονίκη.

Κεφαλίδου 2021: Κεφαλίδου, Ε. 2021. «Η έννοια του κάλλους στον αρχαίο ελληνικό αθλητισμό», στο *Κάλλος: Η υπέρτατη ομορφιά*, Ν. Χρ. Σταμπολίδης, Ι.Δ. Φάππας (επιμ.), 173-203

Μανακίδου 1994: Μανακίδου, Ε. 1994. *Παραστάσεις με άρματα (8^{ος}- 5^{ος} αι. π.Χ.): παρατηρήσεις στην εικονογραφία τους*, Θεσσαλονίκη.

Παναρίτη 2017: Παναρίτη, Π. 2017. *Ο Ζωγράφος τη Μέγαιρας*, διδακτ. Διατριβή, ΕΚΠΑ.

Πωλογιώργη 2012. Πωλογιώργη, Μ. 2012. «Ανασκαφή νεκροταφείου στο Χαλάνδρι», *ΑΔ* 58-64, (2003-2009), 143-210.

Σίνδος II: Δεσποίνη Αικ. (επιμ.). 2016. *Σίνδος: το νεκροταφείο, ανασκαφικές έρευνες 1980 - 1982. II, Πήλινα, γυάλινα και φαγεντιανά αγγεία, πήλινοι λύχνοι, μεταλλικά αγγεία, πήλινα ειδώλια και πλαστικά αγγεία, νομίσματα*, Αθήνα.

Τιβέριος 1996: Τιβέριος, Μ., 1996. *Αρχαία αγγεία*, Αθήνα.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Όλες οι εικόνες προέρχονται από το αρχείο της συγγραφέως.

Εικόνα 1: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9370, αρ. κατ. 1.

Εικόνα 2: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9370, αρ. κατ. 1, πλάγια όψη.

Εικόνα 3: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9370, αρ. κατ. 1, λεπτομέρεια.

Εικόνα 4: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8959, αρ. κατ. 2.

Εικόνα 5: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8959, αρ. κατ. 2, πλάγια όψη.

Εικόνα 6: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8959, αρ. κατ. 2, λεπτομέρεια.

Εικόνα 7: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8960, αρ. κατ. 3.

Εικόνα 8: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8960, αρ. κατ. 3, μετά τη συντήρηση.

Εικόνα 9: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8960, αρ. κατ. 3, λεπτομέρεια.

Εικόνα 10: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8960, αρ. κατ. 3, λεπτομέρεια.

Εικόνα 11: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8960, αρ. κατ. 3, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 12: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9372, αρ. κατ. 4.

Εικόνα 13: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9180, αρ. κατ. 5.

Εικόνα 14: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9180, αρ. κατ. 5, πλάγια όψη.

Εικόνα 15: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9180, αρ. κατ. 5, πλάγια όψη.

Εικόνα 16: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9374, αρ. κατ. 6.

Εικόνα 17: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9374, αρ. κατ. 6, λεπτομέρεια.

Εικόνα 18: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9374, αρ. κατ. 6, πλάγια όψη.

Εικόνα 19: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9374, αρ. κατ. 6, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 20: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9170, αρ. κατ. 7.

Εικόνα 21: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9170, αρ. κατ. 7, πλάγια όψη.

Εικόνα 22: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9170, αρ. κατ. 7, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 23: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9176, αρ. κατ. 8.

Εικόνα 24: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9176, αρ. κατ. 8, πλάγια όψη.

Εικόνα 25: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9176, αρ. κατ. 8, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 26: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9126, αρ. κατ. 9.

Εικόνα 27: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9126, αρ. κατ. 9, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 28: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9126, αρ. κατ. 9.

Εικόνα 29: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9181, αρ. κατ. 10.

Εικόνα 30: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9181, αρ. κατ. 10, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 31: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9357, αρ. κατ. 11.

Εικόνα 32: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9357, αρ. κατ. 11, πλάγια όψη.

Εικόνα 33: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9357, αρ. κατ. 11, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 34: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9375, αρ. κατ. 12.

Εικόνα 35: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9375, αρ. κατ. 12, πλάγια όψη.

Εικόνα 36: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9375, αρ. κατ. 12, πλάγια όψη.

Εικόνα 37: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9375, αρ. κατ. 12, λεπτομέρεια.

Εικόνα 38: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9182, αρ. κατ. 13.

Εικόνα 39: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9182, αρ. κατ. 13, πλάγια όψη.

Εικόνα 40: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9182, αρ. κατ. 13, λεπτομέρεια.

Εικόνα 41: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8969, αρ. κατ. 14.

Εικόνα 42: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8969, αρ. κατ. 14, πλάγια όψη.

Εικόνα 43: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8969, αρ. κατ. 14, πλάγια όψη.

Εικόνα 44: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8969, αρ. κατ. 14, λεπτομέρεια.

Εικόνα 45: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8969, αρ. κατ. 14, λεπτομέρεια.

Εικόνα 46: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8969, αρ. κατ. 14, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 47: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9175, αρ. κατ. 15.

Εικόνα 48: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9175, αρ. κατ. 15, πλάγια όψη.

Εικόνα 49: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9175, αρ. κατ. 15, πλάγια όψη.

Εικόνα 50: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9175, αρ. κατ. 15, λεπτομέρεια.

Εικόνα 51: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9368, αρ. κατ. 16.

Εικόνα 52: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9368, αρ. κατ. 16, λεπτομέρεια.

Εικόνα 53: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9368, αρ. κατ. 16, λεπτομέρεια.

Εικόνα 54: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9368, αρ. κατ. 16, λεπτομέρεια.

Εικόνα 55: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9334, αρ. κατ. 17.

Εικόνα 56: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9334, αρ. κατ. 17, πλάγια όψη.

Εικόνα 57: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9334, αρ. κατ. 17, πλάγια όψη.

Εικόνα 58: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9334, αρ. κατ. 17, λεπτομέρεια.

Εικόνα 59: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9334, αρ. κατ. 17, λεπτομέρεια.

Εικόνα 60: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9334, αρ. κατ. 17, λεπτομέρεια.

Εικόνα 61: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9335, αρ. κατ. 18.

Εικόνα 62: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9335, αρ. κατ. 18, πλάγια όψη.

Εικόνα 63: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9335, αρ. κατ. 18, πλάγια όψη.

Εικόνα 64: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9335, αρ. κατ. 18, λεπτομέρεια.

Εικόνα 65: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9335, αρ. κατ. 18, λεπτομέρεια.

Εικόνα 66: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9333, αρ. κατ. 19.

Εικόνα 67: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9333, αρ. κατ. 19, πλάγια όψη.

Εικόνα 68: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9333, αρ. κατ. 19, πλάγια όψη.

Εικόνα 69: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9333, αρ. κατ. 19, λεπτομέρεια.

Εικόνα 70: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9333, αρ. κατ. 19, λεπτομέρεια.

Εικόνα 71: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9173, αρ. κατ. 20.

Εικόνα 72: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9173, αρ. κατ. 20, πλάγια όψη.

Εικόνα 73: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9173, αρ. κατ. 20, πλάγια όψη.

Εικόνα 74: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9173, αρ. κατ. 20, λεπτομέρεια.

Εικόνα 75: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9173, αρ. κατ. 20, λεπτομέρεια.

Εικόνα 76: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9173, αρ. κατ. 20, λεπτομέρεια.

Εικόνα 77: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9331, αρ. κατ. 21.

Εικόνα 78: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9331, αρ. κατ. 21, λεπτομέρεια.

Εικόνα 79: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9184, αρ. κατ. 22.

Εικόνα 80: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9184, αρ. κατ. 22, πλάγια όψη.

Εικόνα 81: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9184, αρ. κατ. 22, λεπτομέρεια.

Εικόνα 82: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9338, αρ. κατ. 23.

Εικόνα 83: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9338, αρ. κατ. 23, πλάγια όψη.

Εικόνα 84: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9338, αρ. κατ. 23, πλάγια όψη.

Εικόνα 85: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9338, αρ. κατ. 23, διακόσμηση ώμου.

Εικόνα 86: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9338, αρ. κατ. 23, λεπτομέρεια.

Εικόνα 87: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9338, αρ. κατ. 23, λεπτομέρεια.

Εικόνα 88: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9169, αρ. κατ. 24.

Εικόνα 89: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9169, αρ. κατ. 24, πλάγια όψη.

Εικόνα 90: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9174, αρ. κατ. 25.

Εικόνα 91: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9174, αρ. κατ. 25, πλάγια όψη.

Εικόνα 92: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9174, αρ. κατ. 25, πλάγια όψη.

Εικόνα 93: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9373, αρ. κατ. 26.

Εικόνα 94: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9373, αρ. κατ. 26, πλάγια όψη.

Εικόνα 95: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9371, αρ. κατ. 27.

Εικόνα 96: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9371, αρ. κατ. 27, πλάγια όψη.

Εικόνα 97: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9371, αρ. κατ. 27, πλάγια όψη.

Εικόνα 98: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9345, αρ. κατ. 28.

Εικόνα 99: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9345, αρ. κατ. 28, πλάγια όψη.

Εικόνα 100: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9345, αρ. κατ. 28, λεπτομέρεια.

Εικόνα 101: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9345, αρ. κατ. 28, λεπτομέρεια.

Εικόνα 102: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9345, αρ. κατ. 28, λεπτομέρεια.

Εικόνα 103: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9369, αρ. κατ. 29.

Εικόνα 104: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9369, αρ. κατ. 29, πλάγια όψη.

Εικόνα 105: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9326, αρ. κατ. 30.

Εικόνα 106: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9326, αρ. κατ. 30, πλάγια όψη.

Εικόνα 107: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9326, αρ. κατ. 30, πλάγια όψη.

Εικόνα 108: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9326, αρ. κατ. 30, λεπτομέρεια.

Εικόνα 109: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9326, αρ. κατ. 30, λεπτομέρεια.

Εικόνα 110: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9366, αρ. κατ. 31.

Εικόνα 111: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9366, αρ. κατ. 31, πλάγια όψη.

Εικόνα 112: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9366, αρ. κατ. 31, πλάγια όψη.

Εικόνα 113: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9325, αρ. κατ. 32.

Εικόνα 114: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9325, αρ. κατ. 32, λεπτομέρεια.

Εικόνα 115: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9325, αρ. κατ. 32, λεπτομέρεια.

Εικόνα 116: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9328, αρ. κατ. 33.

Εικόνα 117: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9328, αρ. κατ. 33, πλάγια όψη.

Εικόνα 118: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9328, αρ. κατ. 33, λεπτομέρεια.

Εικόνα 119: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9328, αρ. κατ. 33, πλάγια όψη.

Εικόνα 120: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9133, αρ. κατ. 34.

Εικόνα 121: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9133, αρ. κατ. 34, λεπτομέρεια.

Εικόνα 122: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9133, αρ. κατ. 34, λεπτομέρεια.

Εικόνα 123: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9185, αρ. κατ. 35.

Εικόνα 124: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9185, αρ. κατ. 35, λεπτομέρεια.

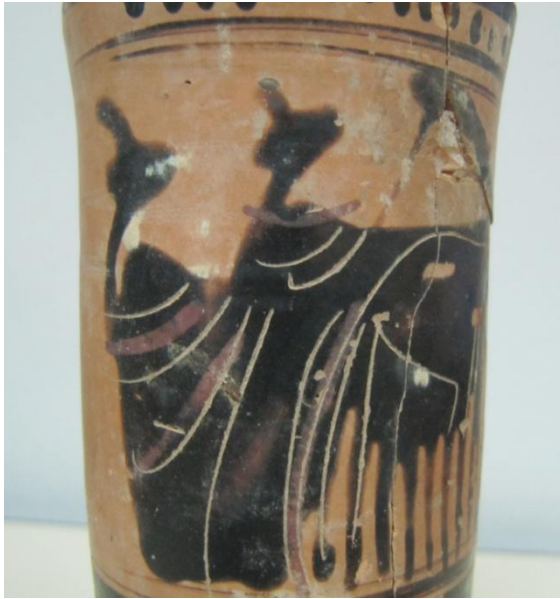
Εικόνα 125: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9185, αρ. κατ. 35, λεπτομέρεια.

Εικόνα 126: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9185, αρ. κατ. 35, λεπτομέρεια.

Εικόνα 127: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9324, αρ. κατ. 36.

Εικόνα 128: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9324, αρ. κατ. 36, λεπτομέρεια.

Εικόνα 129: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9324, αρ. κατ. 36, λεπτομέρεια.

Εικόνα 130: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9324, αρ. κατ. 36, λεπτομέρεια.

Εικόνα 131: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9179, αρ. κατ. 37.

Εικόνα 132: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9179, αρ. κατ. 37, λεπτομέρεια.

Εικόνα 133: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9179, αρ. κατ. 37, λεπτομέρεια.

Εικόνα 134: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9179, αρ. κατ. 37, λεπτομέρεια.

Εικόνα 135: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9327, αρ. κατ. 38.

Εικόνα 136: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9327, αρ. κατ. 38, λεπτομέρεια.

Εικόνα 137: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9327, αρ. κατ. 38, λεπτομέρεια.

Εικόνα 138: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9327, αρ. κατ. 38, λεπτομέρεια.

Εικόνα 139: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9330, αρ. κατ. 39.

Εικόνα 140: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9330, αρ. κατ. 39, λεπτομέρεια.

Εικόνα 141: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9330, αρ. κατ. 39, λεπτομέρεια.

Εικόνα 142: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9332, αρ. κατ. 40.

Εικόνα 143: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9332, αρ. κατ. 40, λεπτομέρεια.

Εικόνα 144: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9332, αρ. κατ. 40, λεπτομέρεια.

Εικόνα 145: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9337, αρ. κατ. 41.

Εικόνα 146: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9337, αρ. κατ. 41, λεπτομέρεια.

Εικόνα 147: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9337, αρ. κατ. 41, λεπτομέρεια.

Εικόνα 148: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9336, αρ. κατ. 42.

Εικόνα 149: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9336, αρ. κατ. 42, λεπτομέρεια.

Εικόνα 150: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9336, αρ. κατ. 42, λεπτομέρεια.

Εικόνα 151: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9336, αρ. κατ. 42, λεπτομέρεια.

Εικόνα 152: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9329, αρ. κατ. 43.

Εικόνα 153: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9329, αρ. κατ. 43, λεπτομέρεια.

Εικόνα 154: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9329, αρ. κατ. 43, λεπτομέρεια.

Εικόνα 155: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9172, αρ. κατ. 44.

Εικόνα 156: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9172, αρ. κατ. 44, λεπτομέρεια.

Εικόνα 157: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9172, αρ. κατ. 44, λεπτομέρεια.

Εικόνα 158: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9172, αρ. κατ. 44, λεπτομέρεια.

Εικόνα 159: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9367, αρ. κατ. 45.

Εικόνα 160: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9367, αρ. κατ. 45, λεπτομέρεια.

Εικόνα 161: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9367, αρ. κατ. 45, λεπτομέρεια.

Εικόνα 162: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9367, αρ. κατ. 45, λεπτομέρεια.

Εικόνα 163: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8966, αρ. κατ. 46.

Εικόνα 164: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8966, αρ. κατ. 46, λεπτομέρεια.

Εικόνα 165: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9340, αρ. κατ. 47.

Εικόνα 166: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9342, αρ. κατ. 48.

Εικόνα 167: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9342, αρ. κατ. 48, λεπτομέρεια.

Εικόνα 168: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9343, αρ. κατ. 49.

Εικόνα 169: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9343, αρ. κατ. 49, λεπτομέρεια.

Εικόνα 170: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9344, αρ. κατ. 50.

Εικόνα 171: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9344, αρ. κατ. 50, λεπτομέρεια.

Εικόνα 172: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9344, αρ. κατ. 50, λεπτομέρεια.

Εικόνα 173: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9353, αρ. κατ. 51.

Εικόνα 174: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9341, αρ. κατ. 52.

Εικόνα 175: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9341, αρ. κατ. 52, λεπτομέρεια.

Εικόνα 176: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8957, αρ. κατ. 53.

Εικόνα 177: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8977, αρ. κατ. 54.

Εικόνα 178: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9183, αρ. κατ. 55.

Εικόνα 179: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9346, αρ. κατ. 56.

Εικόνα 180: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8976, αρ. κατ. 57.

Εικόνα 181: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9339, αρ. κατ. 58.

Εικόνα 182: Λήκυθος ΜΑΙΤ 8962, αρ. κατ. 59.

Εικόνα 183: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9356, αρ. κατ. 60.

Εικόνα 184: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9113, αρ. κατ. 61.

Εικόνα 185: Λήκυθος ΜΑΙΤ 9099, αρ. κατ. 62.